

ДРУГИ ДЕО

ТОК СУДСКОГ ПРОЦЕСА

I ПОДНОШЕЊЕ ОПТУЖНИЦЕ 10 ЈУН 1946 ГОДИНЕ

1. ОТВАРАЊЕ ПРОЦЕСА

Претседник: Данас почиње суђење по кривици Михаиловића Драгољуба-Драже и осталих, због више дела из Закона о кривичним делима против народа и државе. Друзе заставниче, уведите оптужене. **(Оптужене уводе у дворану. Први улази Драгољуб-Дража Михаиловић у кога су упрте очи свих присутних. Публика дочекује оптужене пригушеним протестима и настаје жамор негодовања и мржње.)** Опомињем публику на мир, у противном испразнићу салу. **(Оптужени Драгољуб-Дража Михаиловић седа на оптуженичку клупу, која је обојена црном бојом, а за њим, после мале паузе, и остали присутни оптужени.)**

УЗИМАЊЕ ГЕНЕРАЛИЈА ОД ОПТУЖЕНИХ

Претседник: Суд приступа узимању генералија од оптужених. Оптужени Михаиловићу Драгољубе-Дражо, приђите суду.

Оптужени Михаиловић (устаје са оптужничке клупе и прилази говорници на којој се налазе микрофони за радио преношење процеса. Говорница је пред судијским столом. Стајући за говорницу, оптужени Михаиловић клања се суду): Молим.

Претседник: Када сте рођени?

Оптужени Михаиловић (говори тихо): Двадесет осмог августа 1893 године.¹

Претседник: Шта сте по занимању?

Оптужени: Армијски генерал.

Претседник: Питам вас шта сте били пре рата?

Оптужени: Пуковник.

Претседник: Можете ићи на своје место.

Оптужени (пошто се поново поклонило суду враћа се на своје место на оптуженичку клупу).

Претседник (потом позива редом остале оптужене и од свих њих узима генералије. Податке о одсутним оптуженим прочитао је, а затим се обратио оптуженима): Оптужени, сада ће јавни тужилац изложити оптужницу. Упозоравате се да пажљиво пратите излагање оптужнице и ток претреса. **(Обраћајући се заступнику тужбе, јавном тужиоцу пуковнику Милошу Минићу):** Друзе тужиоце, изволите изложити оптужницу.

2. ПОДИЗАЊЕ ОПТУЖНИЦЕ

На основу чл. 46 Закона о уређењу народних судова и чл. 14 ал. 2 Закона о кривичним делима против народа и државе, а у смислу

чл. 7 и чл. 19 Закона о уређењу и надлежности војних судова у Југословенској армији подносим томе Суду

ОПТУЖНИЦУ

против следећих лица:

1. **МИХАИЛОВИЋ ДРАГОЉУБА-ДРАЖЕ**, рођен 27 априла 1893 године у Ивањици, од оца Михаила и мајке Смилане - рођ. Петровић, Србин, југословенски држављанин, ожењен, отац троје деце, пре рата био пуковник бивше југословенске војске, а у току окупације произведен у чин армијског генерала, био министар војни избегличке владе и начелник штаба Врховне команде тзв. Југословенске војске у отаџбини - сада у затвору;
2. **Др. МОЉЕВИЋА СТЕВАНА**, рођен 6 јануара 1888 године у Рудом, од оца Јована и мајке Митре - рођ. Бабић, ожењен, отац двоје деце, свршио Правни факултет у Загребу, Србин, југословенски држављанин, пре рата био адвокат у Бањој Луци а за време окупације био члан штаба Врховне команде ДМ - сада у затвору;
3. **ЖУЈОВИЋ МЛАДЕНА**, рођен 5 јуна 1895 године у Београду, од оца Јеврема и мајке Данице, пре рата био адвокатски приправник у Београду, Србин, југосл. држављанин, отсутан - сада у иностранству;
4. **Др. ТОПАЛОВИЋА ЖИВКА**, рођен 21 марта 1886 у Ужицу, од оца Перише и мајке Михаве, ожењен адвокат у Београду, Србин југосл. држављанин, отсутан - сада у иностранству;
5. **ВИЛОВИЋА ЂУРЕ**, рођен 11 децембра 1889 године у Брежима, од оца Ђуре и мајке Симоне - рођ. Шашић, Хрват, југословенски држављанин, свршио филозофски и теолошки факултет, по занимању књижевник и новинар, за време окупације био члан ЦНК организације ДМ и претседник Пропагандног одбора - сада у затвору;
6. **РАДИЋА РАДОСЛАВА-РАДЕ**, рођен 1890 године у Јошавки, срез Бањалучки, од оца Новака и мајке Стоје - рођ. Спасојевић, трговац, ожењен, отац троје деце, Србин, југословенски држављанин, за време окупације био четнички командант у Босни и члан ЦНК организације ДМ - сада у затвору;
7. **ВРАЊЕШЕВИЋА СЛАВОЉУБА**, рођен 10 јануара 1905 године у селу Кравици, срез Сребреница, од оца Душана и мајке Данице - рођ. Којић, бив. југословенски мајор, ожењен, отац једног детета, Србин, југословенски држављанин, последња функција: командант Западне Босне организација ДМ - сада у затвору;
8. **ГЛИШИЋА МИЛОША**, рођен 27 фебруара 1910 у Ужичкој Пожеги, од оца Стојадина и мајке Станке - Богићевић, капетан бив. југословенске војске, Србин, југословенски држављанин, ожењен, отац двоје деце - сада у затвору;
9. **ЈОВАНОВИЋ СЛОБОДАНА**, рођен 21 новембра 1869 у Београду, од оца Владимира и мајке Јелене, нежењен, раније професор Београдског универзитета, за време рата и окупације потпретседник а кас-

није претседник краљевске југословенске владе, владе у иностранству и заступник министра војног, отсутан - сада у иностранству;

10. **Др. ПУРИЋА БОЖИДАРА**, рођен 6 фебруара 1891 године у Београду, од оца Луке и мајке Милице, ожењен, раније чиновник Министарства иностраних послова, а за време окупације био претседник југословенске владе у иностранству, отсутан - сада у иностранству;

11. **Др. НИНЧИЋА МОМЧИЛА**, рођен 28 маја 1876 у Јагодина, од оца Арона и мајке Поле, ожењен, отац двоје деце, југословенски држављанин, за време рата и окупације био министар спољних послова у емигрантским владама, отсутан - сада у иностранству;

12. **ЖИВКОВИЋ ПЕТРА**, рођен 23 јануара 1879 године у Неготину, од оца Раке и мајке Саве, нежењен, Србин, југословенски држављанин, пре рата био армијски генерал, а за време рата и окупације члан југословенске владе у иностранству, помоћник врховног команданта југословенске војске и једно време министар војни, отсутан - сада у иностранству;

13. **КНЕЖЕВИЋА РАДОЈА**, рођен 20 августа 1901 године у Страгарима, од оца Лазара и мајке Милеве - рођ. Вељковић, ожењен, отац двоје деце, Србин, југословенски држављанин, пре рата био професор у Београду, а за време окупације министар двора у иностранству, отсутан - сада у иностранству;

14. **Др. ГАВРИЛОВИЋ МИЛАНА**, рођен 23 новембра 1882 године у Београду, од оца Уроша и мајке Агњице - рођ. Васић, ожењен, отац петоро деце, Србин, југословенски држављанин, пре рата био саветник посланства у пензији и амбасадор на страни, а за време окупације члан југословенске владе у иностранству, отсутан - сада у иностранству;

15. **КНЕЖЕВИЋА ЖИВАНА**, рођен 15 јуна 1906 године у Врању, од оца Лазара и мајке Милеве - рођ. Вељковић, ожењен, Србин, југословенски држављанин, пре рата био мајор југословенске војске, а за време окупације шеф војног кабинета југословенске владе у иностранству и војни аташе код амбасадора Фотића, отсутан - сада у иностранству;

16. **ФОТИЋА КОНСТАНТИНА**, рођен 17 фебруара 1891 у Шапцу, ожењен, Србин, југословенски држављанин, пре рата био помоћник министра и министар на страни, а за време окупације амбасадор југословенске владе у Вашингтону, отсутан - сада у иностранству;

17. **ЈОВАНОВИЋА ДРАГОМИРА-ДРАГОГ**, рођен 27 јула 1902 године у Пожаревцу, од оца Љубомира и мајке Вилме, **рођ. Драшкоци**, ожењен, отац једног детета, Србин, југословенски држављанин, пре рата био управник града Београда, а за време окупације управник града Београда, претседник општине града Београда, шеф Српске државне безбедности и изванредни владин комесар за Београд и срезове врачарски и грочански - сада у затвору;

18. **ДИНИЋА ТАНАСИЈА ТАСЕ**, стар 55 година, од оца Ђорђа и мајке Параскеве - рођ. Јовановић, рођен у Нишу, Србин, југословенски држављанин, ожењен, без деце, пре рата био пешад. Пу-

ковник бивше југословенске војске у пензији и бив. народни посланик, за време окупације био изванредни комесар за персоналне послове, помоћник комесара унутрашњих послова, министар унутрашњих послова и министар соц. политике - сада у затвору;

19. **ЈОНИЋА ВЕЛИБОРА**, рођен 12 фебруара 1892 године у селу Крњеви, срез орашки, од оца Крсте и мајке Софије - рођ. Вељковић, ожењен, отац једног детета, Србин, југословенски држављанин, пре рата био професор Војне академије и новинар, за време рата и окупације био комесар Министарства просвете а потом министар просвете у Недићевој влади - сада у затвору;

20. **ДОКИЋА ЂУРЕ**, рођен 1874 године у Ужицу, од оца Лазара и мајке Катарине, рођ. Лазаревић, ожењен, отац једног детета, Србин, југословенски држављанин, пре рата био арм. генерал у пензији и резерви, а за време окупације био министар саобраћаја у Недићевој влади од 3 октобра 1941 године до краја - сада у затвору;

21. **МУШИЦКОГ КОСТЕ**, рођен 7 априла 1897 године у Слав. Броду, од оца Милана и мајке Јелене - рођ. Михаиловић, ожењен, отац двоје деце, Србин, југословенски држављанин, активни инжењерски пуковник бивше југословенске војске, за време рата био командант СДК и као такав произведен за генерала - сада у затвору;

22. **ПАВЛОВИЋА БОШКА**, рођен 7 априла 1892 године у Јајцу - Босна, од оца Вукашина и мајке Катарине - рођ. Антрес, ожењен, отац двоје деце, Србин, југословенски држављанин, пре рата био заповедник државне полиц. страже у Загребу, за време окупације био помоћник команданта СДС и државни потсекретар Недићеве владе - сада у затвору;

23. **Др. МАРКОВИЋА ЛАЗАРА-ЛАЗЕ**, рођен 21 септембра 1882 године у Београду, од оца Петра и мајке Стане - рођ. Петровић, удовац, отац једног детета, Србин, југословенски држављанин, министар у пензији - сада у затвору;

24. **Др. КУМУНУДИЈА КОСТЕ**, рођен 1874 године у Београду, од оца Димитрија и мајке Емине - рођ. Холцер, ожењен, отац троје деце, Србин, југословенски држављанин, министар у пензији - сада у затвору;

ШТО СУ ИЗВРШИЛИ СЛЕДЕЋА КРИВИЧНА ДЕЛА:

I.

A.

МИХАИЛОВИЋ. ДРАГОЉУБА - ДРАЖУ, зато што је извршио следећа кривична дела:

У периоду од почетка јула до краја новембра 1941 године

1. Михаиловић је организовао у окупираној Југославији четничку организацију (коју је назвао "Југословенска војска у отаџбини"), па је, чим је почела ослободилачка борба народа Југославије противу окупатора ступио у сарадњу са немачким и италијанским

окупаторима и другим слугама окупатора и своју организацију употребио за гушење ослободилачке борбе народа Југославије и за извршење безброј разноврсних ратних злочина.

2. Августа, 1941 Михаиловић, иако се био успешно споразумео са претставницима Ваљевског партизанског одреда да се четници и партизани не нападају, напао је мучки и изненада један вод Ваљевског партизанског одреда у селу Планиници (недалеко од Мионице). У том нападу Михаиловић је лично командовао четницима, који су том приликом убили два партизана, неколико ранили и неколико заробили.

3. У време када је букнуо народни устанак у Србији, када су устаници почели ослобађати градове, Михаиловић је тајно ступио у везу са издајником Миланом Недићем. По Недићевом позиву Михаиловић је 29 августа 1941 године, на дан образовања Недићеве владе, упутио у Београд своју делегацију састављену од мајора Александра Мишића и још два виша официра са овлашћењем да воде преговоре и закључе споразум са Недићем о заједничкој борби за угушење народног устанка у Србији. Михаиловићева делегација после преговора, који су трајали од 29 августа до 5 септембра 1941, са Недићем закључила је споразум следеће садржине:

а. да Недић, односно Недићева влада и Дража Михаиловић сарађују у борби против партизана у циљу њиховог уништења.

б. да Недић одмах изда новчану помоћ организацији Михаиловића, да би Михаиловић могао давати плате официрима и подофицирима као и за исхрану Михаиловићеве војске,

в. да Недић одреди одмах једног официра за везу који ће бити стално при штабу Михаиловића,

г. да Недић издејствује код Немаца да не гоне Михаиловића и његове четнике,

д. да после формирања оружаних одреда Недићеве владе донесу Недић и Михаиловић један заједнички операцијски план за чишћење Србије од партизана.

На основу закљученог споразума између Недића и Михаиловића делегација је примила од Недића новчану помоћ и одмах потом вратила се на Равну Гору у Михаиловићев штаб.

На основу тога споразума, поступајући по наређењу генерала Хајриха Данкелмана, који је, пошто га је Недић обавестио о закљученом споразуму са Михаиловићем, тај споразум одобрио, немачке окупационе јединице нису предузимале никакве мере против Михаиловића и његових четника.

На основу тог споразума Михаиловићев официр за везу код Недића Славко Пипан, половином септембра 1941 повео је са собом у Михаиловићев штаб помоћника команданта Недићеве жандармерије, потпуковника Марка Олујевића, који је од Недића био одређен за официра за везу при Михаиловићевом штабу, и носио са собом Недићев операцијски план за чишћење партизана из Србије у ком плану је била предвиђена сарадња Недићевих и Михаило-

вићевих одреда у операцијама чишћења, — али је Олујевић са тим планом пао у руке партизана.

Док је тако у највећој тајности, ступивши у сарадњу са квислингом Миланом Недићем, вршио припреме за угушење ослободилачког устанка у Србији у сарадњи са окупатором и Недићем, Михаиловић је, да би прикрио издају коју је спремао, говорио претставницима партизана: да његови четници никад неће напасти партизана, да ће и он ступити у борбу против окупатора само кад буде сматрао да је за то повољан моменат. У исто време организовао је најживљу пропаганду у народу да се не диже на оружје, да је устанак преурањен, да „још није време“ за оружану борбу против окупатора, да ће окупатор репресалијама уништити српски народ итд. Таквом пропагандом Михаиловић је хтео да застраши и деморалише народне масе које су се дизале на оружје против окупатора и да их одврати од оружане борбе против окупатора. Таквом пропагандом Михаиловић је већ тада помагао окупаторима који су свим могућим мерама покушавали да угуше народноослободилачки устанак српског народа.

4. Иако је у септембру 1941 општи ослободилачки устанак обухватио читаву Србију, Црну Гору, Босну, Херцеговину и Лику, а партизански рат се све више ширио у читавој Југославији, иако су упркос Михаиловићеве забране почели и поједини његови одреди у Србији да се прикључују партизанима у борби против немачких окупатора, Михаиловић је и у таквој ситуацији продужио у највећој тајности да се припрема за општи напад на партизана, па је радећи на томе:

примио под своју команду већи број војвода Коста Пећанца који су се били ставили отворено у службу немачких окупатора, као на пример Будимира Церског, Јована Шкаву, Николу Калабића, Божу Јаворског и друге;

наредио својим командантима Милошу Глишићу и Вучку Игњатовићу да одмах после ослобођења Пожеге од Немаца, у септембру 1941, нападну партизана у Пожези и да заузму Пожегу;

допустио својим официрима Глишићу и Игњатовићу и њиховом одреду у Пожези да разоружају партизанске курире и мање партизанске групе, да заустављају возове који су ишли из Чачка у Ужице са транспортима жита за исхрану становништва и другим транспортима и да отимају транспорте оружја и муниције које је из Ужица било упућено на фронт борцима који су водили крваве бојеве са Немцима, да скину с воза команданта Првог шумадијског партизанског одреда Милана Благојевића, који се из Ужица враћао на фронт иза Рудника и да га после зверског мучења убију, - а да против Глишића и Игњатовића није предузео никакве мере; допустио да четници из околине Косјерића нападну камионе који су преносили 150 хиљада метака из Ужичке фабрике муниције борцима који су у крвавим бојевима заустављали надирање немачких снага од Обреновца ка Ваљеву кроз Посавину и Тамнаву у првој фази I непријатељске офанзиве и борцима који су држали

блокаду Ваљева водећи крваве борбе против јаког немачког гарнизона у Ваљеву.

Пошто није могао спречити ослободилачки устанак у Србији, Михаиловић је, у страху да не остане потпуно усамљен и напуштен од читавог народа, закључио, 26 октобра 1941 са Командантом народноослободилачких партизанских одреда Југославије Титом, споразум о заједничкој борби четника и партизана против окупатора и њихових домаћих слугу. Али и после закључења тога споразума он је и даље тајно припремао општи напад на партизанае у намери да их уништи и тако онемогући сваку ослободилачку борбу народа Југославије.

Кратко време после доласка у његов штаб из иностранства генералштабних мајора Захарија Остојића и Мирка Лалатовића, упућених од југословенске емигрантске владе и врховне команде, као и енглеског капетана Хадсона упућеног из Каира, Михаиловић, пошто је већ био извршио потребне припреме за општи напад на партизанае, сем осталог у складу са поруком коју му је Хадсон пренео од својих надлежних, а која је гласила: „да Југословени има да се боре за Југославију а не да се борба претвори у побуну комуниста за Совјетску Русију“, издао је 1 новембра 1941 командантима свих својих одреда наређење да повуку са фронта према Немцима све одреде и да пређу у општи напад на партизанае. Тако је он прекршио споразум са Титом, који је пет дана раније био потписао.

Извршујући Михаиловићево наређење сви његови одреди у Србији напустили су фронтове према Немцима, отварајући слободан пут немачким снагама за продор на ослобођену територију, и прешли су у општи напад на партизанае, и то:

у ноћи између 1 и 2 новембра четници под командом Глишића и Игњатовића напали су на Ужице на положајима званим Трешњица (свега неколико километара удаљено од Ужица) и после тешке борбе били су разбијени а потом контранападом партизана избачени из Пожеге;

у ноћи између 1 и 2 новембра напао је изненада Божа „Јаворац“ (који се био ставио под команду Глишића и Игњатовића) на Ивањицу, али је после тешке борбе разбијен и натеран у бекство од стране партизана;

6 новембра четничке снаге, које су се неколико дана раније биле повукле са фронта код Краљева, отворивши пролаз Немцима за ослобођену територију, напале су подмукло и изненадно прво на партизанску тенковску јединицу и партизанску артиљерију, које су биле састављене од тенкова и топова отетих од Немаца, и уништиле партизанску тенковску и артиљеријску посаду, а затим напале на Чачак са свих страна, али су после огорчане борбе биле разбијене и повукле се у расулу ка Равној Гори гођене у стопу од партизана, и напуштен од огромног броја својих бораца;

четнички одред капетана Драгослава Рачића извршио је други напад на Ужице, али је на положају Црнокоса врло брзо био ра-

збијен и у расулу побегао ка Равној Гори напуштен такође од великог броја својих бораца;

четнички одред капетана Нешка Недића и поручника Воје Поповића напао је на Колубарски партизански батаљон на положајима Бачевци-Крчмар-Буковац-Пријездић-Заруби-Равни (код Ваљева) који је на том положају два месеца водио крваве борбе против Немаца који су са јаким снагама покушавали да продру из Ваљева ка Ужицу на ослобођену територију, па су и те четничке снаге после вишедневних бојева биле разбијене;

и у свим другим местима у Србији, свуда где је било четничких одреда, четници су напали партизанске одреде, осим четничких одреда попа Владе Зечевића и поручника Ратка Мартиновића који су напустили Михаиловића и продужили да се заједно са партизанима боре против окупатора.

Општи напад Михаиловићевих четника на партизанае био је врло брзо потпуно сломљен. Михаиловић је после слома четничког напада на партизанае продужио борбу против партизана охрабрен радио емисијама југословенске избегличке владе која је још у јеку четничког напада на партизанае објављивала да је Михаиловић једини овлашћени претставник краља и избегличке владе у окупираној земљи и да све снеге које се боре морају да се ставе под његову команду. Када је ситуација за њега постала тешка, када је наступио нагли распад његових одреда, Михаиловић је по једнодушној одлуци читавог свог штаба отишао са својим официрима мајором Александром Мишићем, пуковником Браниславом Пантићем и капетаном Ненадом Митровићем у село Дивци (удаљено 10 км. од Ваљева) и у једној кафани састао се са претставницима Немаца: начелником штаба немачког војног заповедника за Србију официром Гестапо-а капетаном др. Јозефом Матл-ом и још неколико виших немачких официра. Састанак је одржан у највећој тајности под заштитом немачких борних кола и великог броја немачких војника. О овом састанку Михаиловић је преко енглеске обавештајне службе обавестио радиограмом избегличку владу како пре свога поласка на састанак, тако и после одржаног састанка.

5. Исте ноћи између 13 и 14 новембра, после састанка са Немцима, по његовом наређењу предао је његов командант Јован Шкава око 365 партизана Немцима у селу Словцу (удаљеном 5 километара од села Диваца). Ти партизани били су на превару заробљени од четника у току борби на разним фронтovima, па су са Равне Горе, где су били сконцентрисани, преведени 13 новембра у село Мионицу и предати Јовану Шкави. Неколико дана после предаје Немцима, сви ови партизани су стрељани, осим око 30 њих који су после дужег лежања у логорима остали живи.

6. Мада је 20 новембра 1941 дошло до закључења споразума о примирју између партизана и четника, који су споразум закључили овлашћени Михаиловићеви претставници и претставници Врховног штаба партизанских одреда Југославије, мада се Михаиловић споразумом о примирју обавезао да настави борбу против окупа-

тора у сарадњи са партизанима, три дана доцније, 23 новембра 1941 године, када је почела друга и главна фаза I офанзиве немачких окупатора против ослобођене територије од Краљева-Крагујевца, Рудника, Ваљева и Љубовије у правцу Ужица, Михаиловић је, погазивши поново споразум закључен са Врховним штабом партизанских одреда, одбио позив Тита да ступи у борбу против немачких снага које су надирале у ослобођену територију и издао је наређење свим својим командантима да нигде и ниуком случају не ступају у борбу са окупаторским јединицама које су нападале ослобођену територију.

У периоду од почетка децембра 1941 до краја новембра 1942 године

7. После завршетка прве офанзиве немачких окупатора, у току које су надмоћне немачке снаге уз помоћ Недићевих и Љотићевих одреда успеле да понова окупирају ослобођену територију у Србији и да принуде главнину партизанских снага са Врховним штабом партизанских одреда Југоолавије да се повуче ка Санџаку, већи број Михаиловићевих команданата одреда примивши од Михаиловића инструкције на конференцији команданата одржаној на Равној Гори, 30 новембра 1941¹ отишли су сваки на свој терен и поступајући по добијеним инструкцијама „легалizовали“ су се код окупатора, тј. ступили јавно и отворено у службу немачких окупатора и у току целе 1942 учествовали су заједно са Немцима и Недићевим и Љотићевим одредима у многобројним борбама против партизанских одреда, који су после повлачења из Србије главнине партизанских снага остали у Србији. Те Михаиловићеве „легалizоване“ одреде Немци су наоружавали, хранили, одевали и употребљавали под својом командом у операцијама против партизана а користили су их и као полицијске снаге помоћу којих су извршили хапшење десетина хиљада српских родољуба који су у општем народном устанку помагали партизана, а поред тога ти одреди су вршили, масовна убиства партизанских симпатизера. Тако су се са својим одредима „легалizовани“ Михаиловићеве команданти: поручник Предраг Раковић у Чачку, Глишић и Игњатовић у Пожеги, Пантелић у Лозници, Живан Лазовић у округу београдском, капетан Боривоје Рајковић и капетан Младеновић у Косјерићу, капетан Митић, Матић, Будимир Церски, Јован Шкава, Машан Ђуровић и други.

И ако су ови Михаиловићеве команданти и одреди „легалizовавши“ се код окупатора ступили под команду Недића, они су и даље признавали Михаиловићеву команду и мање или више прикривено одржавали непрекидне везе са Михаиловићем, примали и извршавали његова наређења за уништавање партизана, подносили му извештаје о свом раду и добијали од њега сагласност за свој рад. Поред „легалizованих“ одреда Михаиловић је у Србији имао и неколико својих одреда који се нису били отворено ставили под команду Недића и Немаца али су мање или више прикривено

примали оружје и муницију од Немаца, отворено учествовали заједно са Немцима, Недићевим и Љотићевим одредима и Михаиловићевим „легализованим“ одредима, у борбама против партизана, заробљене партизане и ухапшене симпатизере предавали Немцима и заједно са окупатором и његовим слугама учествовали у вршењу многобројних злочина над цивилним становништвом у Србији. Тако су, на пример, у борбама против партизана, учествовали Михаиловићеви командант и капетан Нешко Недић и поручник Воја Поповић, у борбама око Ваљева у току зиме 1941/42 године. И са овим својим одредима Михаиловић је одржавао непрекидне везе, издавао им наређења, примао од њих извештаје и одобравао њихов рад.

У овом периоду Михаиловић је успоставио везе и са већим бројем Недићевих официра који су командовали оружаним одредима Недићеве владе, ставио је те официре под своју команду, издавао им наређења и упутства, примао од њих извештаје и одобравао њихов рад, мада су они и даље остали под командом Милана Недића. Тако су се на пример под Михаиловићеву команду били ставили потпуковник Милан Калабић и капетан Радован Стојановић, који су у току зиме 1941-42 учествовали у операцијама против ваљевске групе партизанских одреда а у пролеће 1942 против Пожаревачког партизанског одреда.

Тако су сви Михаиловићеви официри и одреди у Србији у овом периоду, поступајући по његовим упутствима и наређењима, ступили отворено у службу окупатора у борби против народноослободилачких партизанских одреда и народноослободилачког покрета уопште, осим врло малог броја његових официра који су се заједно са њим да се и они не би компромитовали као издајници, мање или више прикривено кретали под заштитом његових „легализованих“, „полулегализованих“ и Недићевих одреда који су се били ставили такође и под његову команду.

8. Месеца децембра 1941 Михаиловић је упутио у Црну Гору своје официре Миливоја Недељковића и Рудолфа Перхинека са задатком да успоставе везу са четничким командантима у Црној Гори и Санџаку, генералом Блажом Ђукановићем, пуковником Бајом Станишићем, мајором Ђорђеом Лашићем и капетаном Павлом Ђуришићем и да им пренесу његова упутства за борбу противу партизана. Ови четнички команданти су крајем 1941 организовали уз пуну помоћ италијанских окупатора своје одреде и заједно са италијанским окупаторима учествовали у борбама против партизана, примајући оружје, храну и плате од Италијана.

У Санџаку Михаиловић је успео крајем 1941 да стави под своју команду санџачке четничке одреде који су се исто као и четнички одреди у Црној Гори били ставили отворено у службу Италијана и учествовали у борбама против партизана, и то још од новембра 1941 године.

У зиму 1942 године, Михаиловић је својим радиограмима упућеним четничким командантима у Црној Гори и Санџаку саопшта-

вао да одобрава њихов рад и давао им упутства за што јачу борбу против партизана а за „тактизирање" према Италијанима тј. за сарадњу са италијанским окупаторима у борби против партизана. 9. У јесен 1941, Михаиловић је упутио на рад у Босну и Херцеговину своје офицере мајора Бошка Тодоровића, поручника Мутимира Петковића, капетана Сергија Михаиловића, поручника Милорада Момчиловића и друге, поред жандармериског мајора Јездимира Дангића кога је био упутио у Источну Босну још у време народног устанка у Србији.

Михаиловић је мајора Бошка Тодоровића поставио за команданта Источне Босне и Херцеговине. Поступајући по Михаиловићевим упутствима и наређењима мајор Бошко Тодоровић ступио је у преговоре са италијанским окупаторима у Херцеговини децембра 1941 преко капетана Мутимира Петковића, новинара Милана Шантића и Добросав Јевђевића и јануара 1942 састали су се Бошко Тодоровић, Добросав Јевђевић и Мутимир Петковић са капетаном ОВРЕ* Дематејисом и склопили су писмени споразум о сарадњи Михаиловићевих четника и италијанских окупатора у борби против партизана.

Поступајући по Михаиловићевим упутствима и наређењима његови офицери у Источној Босни успели су брзо да разбију сарадњу између четника и партизана у борбама против окупатора и усташа, па је мајор Дангић, када је немачка казнена експедиција продрла у Источну Босну, у јануару 1942, наредио свим својим одредима да се повуку са фронта, те на тај начин отворио пролазе немачкој казненој експедицији и омогућио јој да брзо продре у Источну Босну и нанесе изненадне тешке ударце партизанским одредима а потом је после кратког времена успоставио везу са капетаном гестаповцем др. Јозефом Матл-ом у Бањи Ковиљачи и одмах после састанка са овим гестаповцем отишао у Београд, са знањем и одобрењем Михаиловића, ради тражења помоћи од Недића и Немаца за борбу против партизана у Источној Босни.

Локални четнички команданти у Источној Босни: поп Саво Божић, Цвијетин Тодић и други, који су се ставили под команду Михаиловићевог официра капетана Драгослава Рачића, који је децембра 1941 прешао у Источну Босну, склопили су споразуме са усташким властима о сарадњи у циљу уништења партизана и заједно са усташама су водили борбе против партизанских одреда у Источној Босни.

10. У зиму 1942 Михаиловићев официр Бошко Тодоровић успоставио је, преко Радмила Грђића, једног од вођа херцеговачких четника, везу са Илијом Трифуновићем званим Бирчанином, који је организовао четничке одреде у југозападној Босни и Лици у најтешњој сарадњи са италијанским окупаторима, и сам потпуно ле-

* Скраћени назив за тајну италијанску фашистичку политичко-обавештајну службу (Organizzazione di Vigilanza e repressione dell'Antifascismo).

гално са својим штабом живео и радио у Сплиту обезбеђиван од италијанских карабинијера.

11. У Словенију је Михаиловић упутио, у овом периоду, свога официра мајора Карла Новака који је у тесној сарадњи са окупаторима и квислиншком „белом гардом“ организовао словеначке четнике познате под називом „плава гарда“. И ако малобројне, Михаиловићеве јединице у Словенији под командом мајора Новака сарађивале су отворено са окупаторима и словеначком квислиншком „белом гардом“.

Повезавши се у току децембра 1941 и првих неколико месеци 1942 године са скоро свим четничким одредима у Србији, Босни, Санцаку, Црној Гори, Херцеговини, Далмацији, Лики и Словенији и ставивши све те четничке одреде под своју команду, и ако су сви отворено сарађивали са немачким и италијанским окупаторима и квислиншким снагама Недића, Љотића, Павелића и словеначком „белом гардом“, Михаиловић је у јеку III офанзиве окупатора против главнине партизанских снага у Црној Гори и Санцаку прешао из Србије и маја 1942 године стигао у Санцак на планину Златар где је сакупио чланове своје Врховне команде мајора Захарија Остојића и мајора Мирка Лалатовића. На Златару га је прихватио његов официр Петар Баћовић са око 300 четника из Источне Босне.

Пре свог доласка на Златар, мајор Остојић, начелник оперативног, организационог и обавештајног одељења Михаиловићеве Врховне команде, командовао је свим четничким снагама које су у III офанзиви окупатора заједно са Италијанима, Немцима и усташама учествовале у борбама против партизанских снага у Црној Гори и Санцаку и Источној Босни. После доласка на Златар Михаиловић је узео у своје руке командовање над четничким снагама настојећи да доведе до уништења главнине партизанских снага. У току операција Михаиловић је био удаљен од сектора фронта на Лиму свега неколико километара.

На сектору фронта на Лиму, против партизана су се бориле следеће Михаиловићеве снаге: одреди Вучка Игњатовића и Милоша Глишића из Србије, Петра Баћовића из Источне Босне, делови одреда Павла Ђуришића из једног дела Црне Горе и једног дела Санцака, „легализовани“ одреди капетана Николе Бојовића, Вука Калаитовића, „војводе“ Здравка Ирића и Рада Корде. Четничке одреде у операцијама је потпомагала артиљерија италијанских јединица које су се налазиле у Пљевљу, Пријеполу, Бијелом Пољу и Прибоју, док су одреде Глишића и Игњатовића снабдевали оружјем, муницијом, храном и новцем Недић и немачки окупатори. По наређењу Михаиловића сви одреди су били стављени под команду Милоша Глишића, кога је Михаиловић поставио за команданта корпуса а Недић за команданта Санцачког четничког одреда.

На другом сектору фронта, на планини Сињајевини, у овој офанзиви учествовали су Михаиловићеви одреди Ђорђа Лашића, Павла Ђуришића, Ивана Ружића и неки делови четничких снага из

Србије. Ове Михаиловићеве снаге Италијани су снабдевали храном оружјем, муницијом, минобацачима и помагали у операцијама артиљеријом.

На трећем сектору фронта у овој офанзиви, борили су се Михаиловићеви одреди под командом Баја Станишића, Јакова Јововића и Сима Мијушковића (који су били сви под командом генерала Ђукановића чији се штаб налазио заједно са Италијанима на Цетињу). На овом сектору фронта Михаиловићеви четници су на оба крака сектора (Никшић-Голија и Никшић-Шавник) били помешани са италијанским снагама и од Италијана су примали плате, и то сваки четник 15 лира дневно а посебно награде за сваког убијеног партизана у новцу и брашну, а поред тога су их Италијани снабдевали оружјем, муницијом и храном, помагали у операцијама својом артиљеријом и лечили рањене четнике у италијанским болницама.

Све четничке одреде у току III офанзиве превозили су од положаја до положаја италијански камиони а четнички команданти су долазили из града у град италијанским лимузинама.

Половином јуна 1942, потискујући партизана ка Босни, снаге Баја Станишића и Италијана састале су се са четничким снагама попа Радојице Перишића из Херцеговине и са италијанским снагама из Гацка, и после битке на Орловцу и код Гацка 13 јула 1942, успели су да истисну главнину партизанских снага из Црне Горе.

Михаиловић је издао наредбу половином јула 1942 године Петру Баћовићу да са свим четничким снагама којима је командовао снабденим италијанским оружјем, муницијом и храном, да изврше напад на Ћурђево (граница Босне и Санцака) у коме се налазила главна партизанска болница са огромним бројем рањеника, и поступајући по том наређењу четнички одреди су напали Ћурево надмоћним снагама, и после жестоке борбе заузели га. Тако је Михаиловић лично издао наређење за операцију против партизана којим је завршена III офанзива окупатора и четника у току које је главнина партизанских снага под тешким борбама са вишеструко надмоћнијим непријатељем морала напустити ослобођене територије Црне Горе и Санцака, на којима су поново успоставили своју власт италијански окупатори који су дозволили Михаиловићевим четницима, пуну слободу организације и рада.

Сви четнички одреди који су заједно са Италијанима учествовали у III офанзиви у борбама против партизана, сарађивали су са италијанским окупаторима остварујући директиве и наређења оптуженога Михаиловића.

Када су на крају III офанзиве четничке снаге са сектора фронта на Лиму избиле на линију река Тара-Дрина, искрснуло је око вароши Фоче између Италијана и четника с једне стране и Немаца и усташа с друге спор о томе ко ће држати Фочу. Да би Фоча дошла у италијанску окупациону зону, у којој су четници уживали пуну помоћ Италијана, Михаиловић је наредио Павлу Ђуришићу да иде на Цетиње да интервенише код Италијана и да се заложу да

Фоча припадне италијанској окупационој зони и четницима, а официру Милошу Глишићу наредио да иде у Београд и да издејствује Недићеву интервенцију код Немаца да одустану од Фоче и да нареду усташама да се повуку из Фоче.

Михаиловићев официр Петар Баћовић је покушао нападом на усташе у Фочи да освоји Фочу и да на тај начин реши спор који је био избио. Међутим, одмах у почетку напада, Баћовић је добио од команданта италијанске дивизије „Пустерија“ наређење да се одмах повуче на линију Викоч-Хум, па је Баћовић то наређење одмах извршио, а извесан број заробљених усташа по наређењу команданта италијанске дивизије пустио је, узевши претходно од њих писмене изјаве да су се четници према њима добро понашали и да су им вратили све оружје, а потом је ове изјаве послао команданту дивизије „Пустерија“ и Михаиловићу.

12. У жеку завршних и најтежих борби у III офанзиви, Михаиловић је стигао у околину Шаховића у Црну Гору, потом прешао у Мојковац и 10 јуна стигао у село Подгору под Дурмитором у близини Жабљака где су се налазиле италијанске јединице.

Тринаестог јула 1942 Михаиловић је отишао из села Подгоре у Зимоњића Кулу (Автовац) у Херцеговини и ту одржао састанак са командантима и руководиоцима својих одреда: Илијом Трифунновићем званим Бирчанином, Петром Баћовићем, Добросавом Јевђевићем, Павлом Ђуришићем, попом Радојицом Перишићем, Милорадом Поповићем, капетаном Радованом Иванишевићем, Миланом Шантићем и Захаријом Остојићем. На том састанку Михаиловић је поставио Бирчанина за команданта Далмације, Лике и Западне Босне, а капетана Иванишевића за начелника његовог штаба, затим Петра Баћовића за команданта Херцеговине и Источне Босне, Павла Ђуришића за команданта Црне Горе до Никшића, Баја Станишића за команданта старе Црне Горе, а Ђуришића и Станишића ставио је под команду генерала Блаже Ђукановића кога је већ раније поставио за команданта Црне Горе. Михаиловић је за све ове своје команданте знао да су се ставили јавно и отворено у службу италијанских окупатора са свим одредима који су били под њиховом командом и да су заједно са италијанским окупаторима водили борбе против партизана.

Михаиловић је на састанку својим командантима дао директиве за организовање даље борбе против партизана у циљу њиховог уништења и за координирање својих акција са операцијама италијанских окупатора, налажући им, како је он то говорио, да што боље „искористе“ италијанске окупаторе у борби против партизана.

На повратку из Автовца у Крш, Михаиловић се састао са пуковником Бајом Станишићем, кога је био поставио за команданта старе Црне Горе а који је још 6 марта 1942 године био закључио писмени споразум са „Il colonello capo di stato maggiore - g. Zeglione“, о сарадњи у циљу уништења партизана. Стигавши у Крш (око 14 километара удаљено од Жабљака) Михаиловић се сместио са својим штабом и радио станицама недалеко од села Његобуђе (уда-

љено од Крша 2 километра) где се налазио штаб италијанске дивизије са италијанским јединицама. Кратко време после тога прешао је у село Горње Липово (удаљено око 7 километара од Колашина) у коме су се налазили Италијани и његови четници и од тада остао је његов штаб у томе селу све до Михаиловићевог поновног повратка у Србију. У то време пада и захтев Хадсона, тада већ мајора енглеске војске, упућен Михаиловићу, да се, како он каже, „састане са капетаном Ђуришићем и пук. Станишићем и осталим вођама који су се тако успешно борили против комуниста и ослободили своје крајеве од њих" ... како би „то било што ефикасније за вашу (Дражину — пр. тужиоца) организацију" ... и „на који би се начин најбоље могло помоћи ваша ствар" (Михаиловићева ствар-пр. тужиоца).

При крају III офанзиве, када су партизани напустили Сињајевину после огорчених борби, Михаиловић је почео добијати посредством југословенске избегличке владе из иностранства помоћ у оружју, муницији, одећи, храни и у златном и папирном новцу у огромним количинама, па је сав тај материјал и новац расподељивао командантима својих одреда, који су и поред тога били издашно снабдевани од италијанских окупатора и који су оружје примљено од италијанских окупатора и добијено из иностранства посредством избегличке југословенске владе, употребљавали искључиво у борбама противу партизана у које су ушли заједно са италијанским окупаторима.

13. 28 августа 1942 године Михаиловић је наредио својим командантима источне Босне, Херцеговине, Далмације, Лике и Југо-западне Босне да изврше напад на ослобођену партизанску територију у Западној Босни. План за ове операције направили су Петар Баћовић, Илија Трифуновић-Бирчанин уз помоћ Добросава Јевђевића, (који је од почетка 1942 па све до капитулације Италије био посредник између Михаиловића и команди италијанских окупационих јединица и организатор сарадње четника и Италијана). После донесеног плана Бирчанин и Јевђевић су се састали са командама италијанских јединица ради израде заједничког плана за ове операције и заједно са италијанским официрима направили су план по коме су операцију требале да изврше заједничке четничке и италијанске јединице. Овај план је остварен тек октобра 1942 године. У операцијама су учествовале снаге Михаиловићевих команданата Баћовића, Трифуновића, попа Момчила Ђујића и других. Јединицама које су из Херцеговине нападале у правцу Прозор-Бугојно командовали су заједнички четнички команданти и италијански поручник Вићак. О току и завршетку операција Михаиловић је редовно добијао извештаје од Баћовића, Јевђевића и Бирчанина и из тих извештаја је знао о сарадњи његових јединица са италијанским окупаторима у операцијама против партизана и такав рад својих команданата је одобравао, пошто су они радећи тако, само остваривали његове директиве.

14. У пролеће 1942 године Михаиловић је ставио под своју команду преко свога официра капетана Драгослава Рачића (који се налазио на Мајевици код четничког војводе попа Саве Божића) све четничке одреде у Западној Босни који су били обједињени под командом Радослава-Рада Радића. Ти четнички одреди били су још у пролеће 1942 склопили писмене споразуме са усташама и Немцима о заједничкој борби против партизана и заједно су са Немцима и усташама учествовали у операцијама против партизанских снага примајући од Немаца и усташа оружје и муницију. О свему томе Михаиловић је био обавештен преко капетана Рачића и одобрио је такав рад Рада Радића и његових команданата, па је августа 1942 упутио у штаб Рада Радића свога официра мајора Слабољуба Врањешевића (који је фебруара 1942, када је напустио команду Недићеве жандармерије у Београду у којој је све до тада био на дужности, ставио се Михаиловићу на расположење и био од Михаиловића постављен за начелника штаба најпре Јездимира Дангића а потом Михаиловићевог команданта Стевана Ботића у Источној Босни). Михаиловић је Врањешевића поставио за начелника штаба Рада Радића и од тада је редовно куририма и радио-везом од Врањешевића добијао извештаје и Врањешевићу слао наређења за операције против партизана, знајући да Врањешевић и Раде Радић и сви њима потчињени команданти (Урош Дреновић, Лазар Тешановић, Јован Мишић и други) отворено сарађују са Немцима и усташама у Бањој Луци у свим операцијама против партизана.

15. Са Михаиловићевим знањем и одобрењем његов командант Павле Ђуришић дочекао је првих дана новембра 1942 у Колашину италијанског гувернера Црне Горе, армијског генерала Александра Пирциа Биролиа који је са још неколико италијанских генерала обилазио Црну Гору да би се лично уверио да ли су свуда четници лојални према италијанским окупаторима. Ђуришић је организовао свечан дочек Пирциа Биролија и пред свечаним скупом поздравио га сервилним говором, па је 7 новембра 1942 о томе известио Михаиловића писмом приложивши уз писмо текст одржаног говора и известивши писмом Михаиловића да Пирцио Бироли зна да се Михаиловићева Врховна команда налази у селу Горње Липова и да му је рекао да ће италијанске јединице вршити маневре око Колашина, али да се неће кретати даље од Доњег Липова, па је Ђуришић уверавао Михаиловића да се ништа не плаши, да не постоји никаква опасност, да Врховна команда може остати где се налази, да све радио-станице могу несметано наставити рад и да ће он - Ђуришић бити са италијанским јединицама које буду вршиле маневре у правцу Горњег Липова (где се налазио Михаиловић са својом ВК).

У периоду децембра 1942 до краја 1943 године

16. Михаиловић је као главнокомандујући руководио операцијама свих четничких јединица из Црне Горе, Санџака, Херцеговине,

Босне, Далмације и Лике које су учествовале у отвореној сарадњи са италијанским, немачким и усташким јединицама у IV офанзиви окупатора против снага Народноослободилачке војске, која је трајала од 15 јануара 1943 до половине априла 1943.

Одлуку за IV офанзиву донео је Хитлер, који је скицирао и основне линије плана операција. Извођењем IV офанзиве Хитлер је хтео да уништи снаге Народноослободилачке војске и да на тај начин консолидује Павелићеву Независну Државу Хрватску, па да после уништења снага НОВ повуче све немачке дивизије на Источни фронт, да мобилише радну снагу у Хрватској и да је упути у Немачку, а такође и да створи могућност за упућивање Павелићевих трупа на Источни фронт.

План IV офанзиве разрађен је на састанку Хитлера, генерал-пуковника Александера Лера и Анта Павелића, који је одржан новембра 1942 у Виници у Хитлеровом главном стану.

У децембру 1942 водили су се преговори између италијанског и немачког генералштаба о координирању операција немачких и италијанских јединица у IV офанзиви. Трећег јануара 1943 одржан је у Риму састанак између генерал-пуковника Лера, једног Павелићевог генерала, италијанских генерала Марија Роате, Марија Роботија, Уга Кавалера уз учешће Бенита Мусолинија и на том састанку дефинитивно је утврђен план IV офанзиве.

За операције у првој фази IV офанзиве биле су предвиђене немачке дивизије 7 СС „Принц Еуген“, 369 пешадиска и 717 ловачка и 718 (резервна); италијанске дивизије: „Ломбардија“, „Ре“ и „Сасари“; две усташке бригаде. Распоред снага био је: 7 СС дивизија „Принц Еуген“ на сектору Карловац, 369 дивизија са две усташке бригаде на сектору Сисак-Суња-Костајница, 717 на сектору Сански Мост, а 718 (резервна) у околини Загреба; дивизија „Ломбардија“ на сектору Огулин, дивизија „Ре“ на сектору Врховине-Госпић-Ловинац, дивизија „Сасари“ на сектору Грачац-Книн. По плану све ове снаге требале су да опколе снаге НОВ на линији Бишаћ-Босански Петровац, затим да обруч стежу до потпуног уништења снага Народноослободилачке војске.

Истовремено са припремама које су вршили Немци и Италијани, Михаиловић је вршио концентрацију својих јединица за напад на снаге НОВ у Западној Босни.

Другог јануара 1943 издао је директиву бр. 1 у којој је одредио полазне положаје јединица, и то: I корпус у јачини од 2.000 људи под командом мајора Славка Бјелајца у околини Оточца, II корпус у јачини од 2.000 људи под командом попа Момчила Ђујића у околини Грачаца, III корпус под командом мајора Петра Баћовића у јачини од 3.000 људи у околини Книна, II косовска бригада у јачини од 600 људи под командом Новака Мијовића у околини Дрниша, IV корпус под командом пуковника Баја Станишића у јачини 3.000 људи у простору Доња Јабланица-Рама, V корпус у јачини од 3.000 људи под командом капетана Боре Митрановића у области Кључа и Мањаче. Поред тога за ову

операцију Михаиловић је предвидео и резерву у јачини од 4-5.000 људи под командом Павла Ђуришића. За руковођење операцијама Михаиловић је формирао истакнути део штаба Врховне команде на челу са мајором Захаријем Остојићем, начелником оперативног, организационог и обавештајног одељења своје Врховне команде. За везу са командом италијанских јединица у Сушаку Михаиловић је делегирао Добросав Јевђевића, кога је упутио у Сушак са задатком да понуди Италијанима да у IV офанзиви узму учешће и Михаиловићеве снаге. Павла Ђуришића Михаиловић је упутио на Цетиње да тражи од Италијана одружје и муницију и превозна средства за трупе.

Михаиловићев делегат Добросав Јевђевић на преговорима са Италијанима издјествовао је од италијанског генералштаба и Мусолинија учешће Михаиловићевих четника у IV офанзиви уз италијанске колоне.

Када су се у првој фази IV офанзиве развиле тешке борбе између снага НОВ и немачких, италијанских и усташких јединица, а те су борбе почеле 15 јануара и трајале 3 недеље, Михаиловићеви четници су по његовим наређењима учествовали у операцијама помешани са италијанским колонама, снабдевени оружјем, муницијом и храном од Италијана. У првој фази IV офанзиве учествовале су Михаиловићеве снаге из Оточца, Грачаца и Книна. Четничке колоне вршиле су нападе заједно са италијанским колонама од Огулина у правцу Слуња, од Врховине у правцу комуникације Бихаћ-Слуњ, од Перушића у правцу Коренице, од Ловинца у правцу Удбине и од Грачаца у правцу Доњег Лапца и Срба, а четничке снаге под командом Баћовића нападале су од Книна у правцу Босанског Грахова, док су с друге стране истовремено нападале на партизанске снаге СС дивизија „Принц Еуген“ од Карловца у правцу Слуњ-Бихаћ, 369 немачка дивизија са две усташке бригаде са сектора Сисак-Костајница у правцу Цазин-Бихаћ и 717 немачка дивизија од Санског Моста преко Грмеч планине у правцу Босанског Петровца а такође и четничке снаге Боре Митрановића.

Међутим, план о уништењу снага Народноослободилачке војске у првој фази IV офанзиве претрпао је потпуни неуспех, јер су снаге Народноослободилачке војске у тешким и крвавим бојевима против Немаца, Италијана, усташа и четника успеле да спрече непријатељске колоне да направе обруч, а главнина снага НОВ повукла се у реду у правцу Гламоч-Ливно-Прозор и прешавши у контраофанзиву заузела је 18 фебруара Прозор, посела Иван Седло, освојила Дрежницу, Јабланицу и Раму, форсирала Неретву код Јабланице и код Раме, и једном колоном напала Коњиц, а другом очистила долину Неретве до на 10 километара од Мостара, уништивши потпуно дивизију „Мурђе“. У паници пред контраофанзивом снага НОВ, Италијани су брзо возом и камионима пребацили у Мостар око 5.000 четника под командом Баја Станишића са знањем и одобрењем Михаиловића. Поред тога, Михаиловић је упу-

тио око 5.000 четника на планину Прењ под командом мајора Боривоја Радуловића и још 5.000 његових четника под командом мајора Воје Лукачевића (коњички корпус) да бране Коњиц заједно са Италијанима, усташама и једним батаљоном немачке 718 дивизије од напада јединица Народноослободилачке војске. На захтев Италијана Немци су, иако је друга фаза IV офанзиве требало да почне 25 фебруара, започели офанзиву четири дана раније, и то: 7 СС дивизија „Принц Еуген“ надирала је у правцу Имотског, 369 немачка дивизија у правцу Купрес-Зворњача ка Прозору, 717 немачка дивизија од Бугојна на Прозор и 718 немачка дивизија од Сарајева преко Иван Седла ка Коњицу са планом да уз помоћ италијанских и четничких јединица опколе снаге НОВ, а потом их униште.

У тако тешкој ситуацији за снаге НОВ, Михаиловић је издао наређење пуковнику Бају Станишићу, мајору Радуловићу и мајору Лукачевићу да од Мостара, са Прења и од Коњица пређу у офанзиву и да униште снаге НОВ „у цепу Неретве“. Међутим, после кратких и оштрих борби, четничка офанзива је претрпела неуспех, упркос тога што су четничке јединице у операцијама по тражењу Михаиловића и мајора Остојића биле помогнуте немачким и италијанским авионима, који су бомбардовали положаје јединица НОВ а Михаиловићевим четницима бацали на положаје оружје, муницију и храну, упркос тога што су операције четничких јединица потпомагали италијански и немачки топови, минобацачи и јединице.

Међутим, иако је четничка офанзива претрпела слом, иако су према томе снаге Народноослободилачке војске могле продужити напредовање ка Херцеговини и ка Црној Гори, јединице Народноослободилачке војске морале су се повратити на десну обалу Неретве порушивши мостове на Неретви и од Дрежнице, Јабланице, Раме, Коњица и са Иван Седла, повући се ка Прозору на који је нападала читава 717 и 369 немачка дивизија, угрожавајући болницу с 4.000 рањеника која се налазила у Прозору.

Михаиловић је тада наредио снагама мајора Лукачевића, мајора Радуловића и пуковника Баја Станишића да пређу Неретву и заповедну обалу Неретве, појачавши их са око 3.000 четника под командом мајора Баћовића који је са својим снагама италијанским камионима стигао из Книна у Мостар.

За то време јаче снаге НОВ жестоким нападом разбиле су и натерале у отступање од Прозора 717 немачку дивизију, па се, одмах после тога, главнина снага НОВ са болницом и рањеницима брзим маршем поново упутила ка Неретви, где су се развиле жестоке и крваве борбе између снага НОВ с једне стране и удружених снага Михаиловићевих четника, Италијана, Немаца и усташа с друге стране. И у овим борбама, на тражење Михаиловића и мајора Остојића преко Добросава Јевђевића од Италијана, а преко мајора Воје Лукачевића од Немаца, четничким јединицама помагали су у операцијама немачки и италијански авиони, немачка и италијан-

ска артиљерија и минобацачи, а Итљијани и Немци снабдевали су четничке јединице оружјем, муницијом и храном.

Упркос свега тога, снаге НОВ пробиле су италијанско-четничко-немачко-усташки фронт и форсирале Неретву код Јабланице и Раме, па је главнина снага НОВ са болницом прешла Неретву преко на брзину подигнутог моста код Јабланице и водећи крваве борбе против непријатеља продрла у Херцеговину.

Михаиловић је поново покушао да задржи продор снага НОВ у Херцеговини, сакупивши јаке снаге на положајима код Чичева и Главатичева. Међутим, после крваве борбе код Чичева и Главатичева, јединице НОВ разбиле су четнике и брзо избиле пред Калиновик у коме се Михаиловић налазио са истакнутим делом своје Врховне команде и одакле је командовао операцијама. После жестоких борби на положајима испред Калиновика где је Михаиловић бацио у борбу и своју последњу резерву од око 5.000 четника под командом Павла Ђуришића, италијанско-четничке снаге биле су разбијене и повукле су се у Фочу. Михаиловић се такође са истакнутим делом Врховне команде повукао у Фочу, где се сместио под заштитом италијанских снага које су држале Фочу. Заједно са италијанским снагама Михаиловић је на брзину успео да образује фронт на Дрини, па је том приликом лично издавао наређења у којима је одређивао које ће положаје запосести поједине италијанске јединице заједно са његовим јединицама. Али, снаге НОВ брзо су разбиле италијанско-четнички фронт на Дрини. После тога, наступио је потпуни распад четничких јединица и Михаиловић је са малом пратњом побегао из Фоче у Горње Липово (код Колашина) где се налазила његова Врховна команда са иностраним мисијама. А снаге НОВ, половином априла 1943, преко Херцеговине и Санцака стигле су у Црну Гору.

Тако је пропао заједнички план Хитлера, Мусолинија, Павелића и Михаиловића о уништењу снага НОВ у IV офанзиви.

Михаиловић је, за све време трајања IV офанзиве, лично или преко мајора Остојића, командовао свим четничким јединицама које су наоружане италијанским и немачким оружјем учествовале заједно са Немцима и Италијанима у операцијама које су биле управљене на уништење снага НОВ. У то време је Михаиловићу енглески пуковник Стенли Бејли, који се налазио при Михаиловићевој Врховној команди у Липову и био потпуно упознат са планом и развојем операција које је изводио Михаиловић, рекао да Савезници спремају за пролеће 1943 године на јадранску обалу искрцавање и да „треба ликвидирати са комунистима“ да би имао чисту позадину, како би могао својим снагама несметано посести далматинску обалу.

Михаиловић је такође у току операције добијао пуну моралну и политичку подршку од југословенске емигрантске владе, која је, иако обавештена да Михаиловић сарађује са окупаторима у борби против НОВ од фактора у чија обавештења није могло бити сумње, ипак развила велику кампању у којој је побијала све вести да

Михаиловић сарађује са окупаторима и лансирала измишљене вести о борбама Михаиловића против окупатора дајући му притом у шифрама преко радио Лондона своју сагласност за такву сарадњу.

Оружје, муницију и новац које је добијао из иностранства посредством југословенске емигрантске владе, Михаиловић је расподељивао својим јединицама, које су наоружаване италијанским и немачким оружјем, снабдеване италијанском и немачком муницијом и оружјем, водиле заједно са Немцима, Италијанима и усташама крваве борбе против НОВ, употребљавајући у тим борбама и оружје бачено из авиона.

Оставши без својих јединица, Михаиловић је напустио Црну Гору и 1 јуна 1943 стигао је у Србију са својом Врховном командом, радио-станицама и огромном количином злата добијеним из иностранства.

17. У Србији је Михаиловић своје неке одреде у почетку 1943 повукао из градова видећи да отворена сарадња са окупатором компромитује читав његов покрет. Међутим, сви његови одреди и даље су сарађивали са Немцима и Недићевим и Љотићевим одредима у борбама против партизанских одреда и јединица Народноослободилачке војске и у гушењу народноослободилачког покрета, остварујући тако директиве и наређења добијена од Михаиловића. Тако на пример, капетан Предраг Раковић - командант Другог равногорског корпуса и поручник Звонко Вучковић - командант Првог равногорског корпуса још у фебруару 1943 састали су се са немачким командантом Горњег Милановца Кригером у близини Горњег Милановца и закључили споразум да им Немци дају муницију а они ће учествовати у операцијама против партизана на Руднику, па су им Немци само у један мах дали око 5.000 метака, којом је муницијом поручник Вучковић снабдео своје јединице и одмах потом учествовао у борбама против партизана у околини Рудника.

Слично Раковићу и Вучковићу, и сви други Михаиловићеви команданти сарађивали су мање или више отворено са Немцима у свим акцијама које су имале за циљ уништење народноослободилачког покрета у Србији.

18. После капитулације Италије, сви Михаиловићеви одреди у Словенији, Лици, Босни, Далмацији, Херцеговини, Црној Гори и Санцаку (тј. у дотадашњој италијанској окупационој зони) извршујући његове директиве и наређења ступили су у отворену сарадњу са Немцима. Михаиловићеви четници у тим крајевима примали су оружје и муницију од Немаца и заједно са Немцима учествовали у акцијама против јединица Народноослободилачке војске.

Михаиловићеви одреди у Босни, са знањем и одобрењем Михаиловића, склопили су низ споразума са усташама и Немцима о сарадњи у борби против јединица Народноослободилачке војске.

Михаиловићеви одреди у Србији отворено су сарађивали са Немцима, Недићевим и Љотићевим одредима, бугарским окупационим јединицама и јединицама руског белогардистичког корпуса. Оружје и муницију које је Михаиловић у 1943 примао посредством југословенске владе из иностранства, употребљавао је у борбама против партизана у којима су његове јединице учествовале заједно са Немцима, бугарским окупационим трупима, Недићевим и Љотићевим одредима и словеначком белом гардом.

19. У новембру 1943 године, када је почела VI немачка офанзива, по Михаиловићевим наређењима борили су се његови корпуси Златиборски, Јаворски и Пожешки заједно са Немцима, Бугарима, Недићевим и Љотићевим одредима и јединицама руског белогардејског корпуса на положајима против јединица II и V дивизије Народноослободилачке војске, које су из Санцака биле продрле у Србију у правцу Ужица. У то исто време, у току VI офанзиве, учествовале су Михаиловићеве јединице у Источној Босни и Санцаку заједно са Немцима у операцијама против снага Народноослободилачке војске и партизанских одреда.

У периоду од почетка 1944 до краја августа 1944 године

20. У јануару 1944, Михаиловић је издавао наређења својим јединицама на сектору Вишеград-Прибој којима је непосредно командовао мајор Захарије Остојић, да заједно са Немцима и љотићевцима нападају II пролетерску дивизију, па је од мајора Остојића редовно добијао извештаје о операцијама његових јединица на томе сектору из којих је видео да се његове јединице боре раме уз раме за Немцима и љотићевцима.

21. Тридесетог јануара 1944, Михаиловић је издао наређење својим командантима Павлу Ђуришићу, Алекси Драшковићу, Вуку Калаитовићу и Радомиру Цветићу да заједно са Немцима и љотићевцима нападају јединице Народноослободилачке војске у околини Прибоја, Пљеваља и дуж реке Лима, а нарочито их је упозорио да нападају с леђа јединице НОВ онда када оне воде борбе са Немцима. Извршујући то његово наређење, његове јединице су у марту 1944, заједно са Немцима и љотићевцима, учествовале у борбама против јединица НОВ а команданти његових јединица свакодневно су га извештавали о операцијама, па је он из њихових извештаја био тачно обавештен да његове јединице сарађују са Немцима и љотићевцима.

22. У фебруару 1944, Михаиловић је наредио Павлу Ђуришићу да у операцијама у Санцаку садејствује са Немцима у борбама против јединица Народноослободилачке војске, па је Ђуришић ово његово наређење извршио и са својим јединицама борио се у Санцаку раме уз раме са немачким јединицама.

23. Крајем марта или почетком априла 1944 године Михаиловићев командант Србије генерал Мирослав Трифуновић звани „Дроња“ одржао је у селу Вранићу (срез Љубићки код Чачка) у кући

Чолића састанак са немачким агентом Миланом Аћимовићем (претседником прве Комесарске управе формиране одмах после окупације у Србији) и саветником Управног штаба немачког војног заповедника у Србији Немцем Штеркером, и преговарао у циљу стварања споразума са Немцима о сарадњи у борби против Народноослободилачке војске и о лиферовању од стране Немаца четницима оружја и муниције. За ове преговоре Михаиловић је био издао нарађење генералу Трифуновићу, па је као преговарач био одредио и оптуж. Живко Топаловића (бившег руководиоца социјалистичке партије који је 1943 године приступио Михаиловићу и постао члан његовог „Централног националног комитета“), али Живко Топаловић није стигао на време, па је састанак одржан и без њега.

24. Крајем априла 1944 по Михаиловићевом наређењу, састали су се генерал Трифуновић, Живко Топаловић и капетан Предраг Раковић поново са Аћимовићем и Штеркером у селу Трбушанима у кући Владана Луковића и наставили започете преговоре на претходном састанку. Капетан Раковић је саставио и поднео Штеркеру и Аћимовићу списак оружја и муниције које су Трифуновић, Топаловић и он тражили од Немаца.

После овога састанка Михаиловићеви четнички одреди су примали велике количине оружја и муниције од Немаца.

25. Крајем априла или почетком маја 1944, по Михаиловићевом наређењу, генерал Трифуновић је одржао састанак у селу Брђанима (срез ЈБубићски код Чачка) са Димитријем Љотићем и Недићевим изаслаником Илијом Михаиловићем и са њима склопио споразум о сарадњи четника, љотићеваца и недићеваца у борбама против Народноослободилачке војске и партизанских одреда. Споразумом је било предвиђено да Љотић и Недић снабдевају ратним материјалом Михаиловићеве четнике, да Михаиловић дозволи да Љотић изврши попуно својих јединица путем мобилизације млађих људи по селима.

26. Када су у априлу 1944, II пролетерска и V ударна дивизија НОВ продрле из Санџака у Србију у правцу Ваљева, Михаиловић је скупио своје корпусе, Јаворски, Пожешки, Златиборски, Ваљевски, Церски, Први равногорски, два корпуса „горске гарде“ и Други равногорски корпус, и ставивши их под команду члана његове Врховне команде Мирка Лалатовића, бацио их је у борбе против II и V дивизије НОВ заједно са Немцима, Бугарима, љотићевцима, недићевцима и јединицама корпуса руских белогардиста, поставивши им за задатак: уништење II и V дивизије НОВ. За време операција, његове јединице су се пребацивале немачким камионима са положаја на положај, примале оружје и муницију од Немаца из Ваљева и Ужица чак и на самим положајима, упућивале своје рањенике у немачке болнице, делом се храниле са немачких казана. У то време, четници су слободно одлазили у градове у којима су били немачки гарнизони. У току операција његови команданти Драгослав Рачић, Звонко Вучковић, Милош Марковић,

Душан Радовић, Нешко Недић, Никола Калабић, Војислав Туфегџић и други непрекидно су одржавали везу са штабовима немачких, бугарских, Недићевих, Љотићевих и руских белогардистичких јединица, а у више махова заједно са немачким командантима обилазили положаје.

У току ових операција против II и V дивизије, Михаиловић је био непрекидно и свакодневно путем радио-станица извештаван и из извештаја својих команданата до детаља је био упознат са развојем операција и тесном сарадњом његових јединица са Немцима, Бугарима, недићевцима, љотићевцима и јединицама руског белогардистичког корпуса. Преко мајора Мирка Лалатовића, члана своје Врховне команде, Михаиловић је командовао свим операцијама а и лично издавао наређења за операције.

27. У Босни, у току VII немачке офанзиве против Народноослободилачке војске, Михаиловићеве четници под командом његових команданата мајора Славољуба Враћешевића и Рада Радића, ставили су се на расположење Немцима и као добри познаваоци терена били су путовође немачких јединица у операцијама, а поред тога вршили су нападе и уништавали отсечене мале групе партизана које су у току тешких борби са Немцима губиле везе са својом главнином. Мајор Враћешевић је о свему томе радиограмом извештавао Михаиловића и на те извештаје Михаиловић је увек одговарао: да је главни циљ уништити комунисте (како је он називао све учеснике борбе против окупатора) а да према окупатору треба тактизирати и користити га за добијање оружја и муниције.

28. У лето 1944, Михаиловић је успоставио сталну везу са издајником Миланом Недићем посредством Милана АћимовићаГЗа делегата за везу са Недићем одредио је капетана Предрага Раковића, док је од Недића био одређен Илија Михаиловић (бивши народни посланик и члан најужег вођства бивше „Југословенске националне странке“ - ЈНС).

Средином лета 1944, Михаиловићев делегат капетан Раковић дошао је у Београд, настанио се код Милана Аћимовића, свакодневно долазио код Недића и координирао рад оружаних одреда Недићеве владе и Михаиловићевих јединица у борби против јединица Народноослободилачке војске у Србији, које су великом брзином јачале и бројно расле приливом великог броја нових бораца из села и градова. Преко Раковића Недић је упућивао оружје и муницију добијену од Немаца Михаиловићевим јединицама.

Кратко време по доласку капетана Раковића у Београд, Недић га је довео у везу са немачким заповедником за Србију генералом Хансом Фелбером и његовим начелником штаба генералом Куртом Гајтнером, па је од тада капетан Раковић одржавао везу између немачког војног заповедника за Србију и Михаиловићеве Врховне команде, користећи ту везу за добијање оружја и муниције од Немаца и за координацију операција немачких и четничких јединица у Србији у борбама против Народноослободилачке војске.

Михаиловићу су мајор Петар Баћовић и мајор Војислав Лукачевић, који су се из Каира вратили после краљеве свадбе, саопштили поруку енглеског генерала Мастерсона, „да што пре ликвидира комунисте, а да ће после настати по нас (т.ј. за четнике - пр. тужиоца) повољније стање и да ће они (Енглези) променити своје држање, своју пропаганду и своју политику према нама" (према Михаиловићу - пр. тужиоца).

У то време се код Михаиловића спустио на аеродром у Прањанима (код Чачка) амерички пуковник Мак Дауел, шеф америчке војне мисије код Михаиловића, који му је одмах пошто су се сусрели између осталог рекао: „Нас Американце не интересује ваша борба са Немачком. Они има да иду из Југославије акцијом савезника. Ваше је да се одржите у народу Америка помаже искључиво вас и ваш покрет у Југославији" (Михаиловићев покрет - пр. тужиоца).

29. У јулу 1944, Михаиловић је сакупио на Копаонику, у близини Крушевца, групу корпуса под командом мајора Драгутина Кесеровића и четврту групу јуришних корпуса под командом мајора Драгослава Рачића. Четврту групу јуришних корпуса сачињавали су: два „гардиска корпуса" под командом Николе Калабића, II равногоорски корпус под командом капетана Предрага Раковића и церски корпус. Кесеровићеве јединице Михаиловић је ставио такође под команду мајора Рачића, па је мајору Рачићу издао наређење: да са свим тим снагама, садејствујући са немачком казненом експедицијом (ову експедицију су сачињавале немачке, бугарске, Недићеве и Љотићеве јединице) уништи јединице Народноослободилачке војске и партизанских одреда које су у Топлици и Јабланици биле створиле ослобођену територију.

У току операција, које су се у јулу и августу 1944 развиле у Топлици и Јабланици, Михаиловићеве јединице извршујући његова наређења учествовале су помешане са немачким, бугарским, Недићевим и Љотићевим јединицама у тешким борбама против јединица Народноослободилачке војске. У штабу мајора Рачића налазио се немачки капетан Вајл као официр за везу који је координирао операције четника са операцијама Немаца и других квислиншких јединица. Поред тога, мајор Рачић са Николом Калабићем одлазио је у више махова у Крушевац на састанке са штабом немачких јединица ради координирања плана операција и добијања оружја и муниције. Све четничке јединице пред почетак операција биле су снабдевене великим количинама оружја и муниције које су им Немци дали.

30. Са знањем и по упутствима Михаиловића његов штаб у Београду сарађивао је са Специјалном полицијом и Драгим Јовановићем. Од априла 1944 Михаиловићев командант Београда Александар-Саша Михаиловић ставио је под своју команду Драгог Јовановића и целокупну Управу града Београда са Специјалном полицијом и одредом СДС. Саша Михаиловић је о томе извештавао оптуженог Драгољуба Михаиловића и од њега добијао директиве да

присталице народноослободилачког покрета у Београду треба уништавати. Та сарадња трајала је све до бекства из Београда и Саше Михаиловића и Специјалне полиције.

31. Око 20 августа 1944, Михаиловић се састао са издајником Миланом Недићем у селу Ражани у близини Косјерића, ноћу, у највећој тајности. Састанку су присуствовали од стране Михаиловића још и мајор Мирко Лалатовић, мајор Рачић и Никола Калабић, а од стране Недића још и генерал Миодраг Дамјановић (Недићев шеф кабинета) и Драгомир Јовановић (управник Управе града Београда, творац специјалне полиције и Бањичког логора). После краћих преговора Михаиловић је с Недићем склопио усмен споразум следеће садржине:

а) Недићева влада даваће Михаиловићу новчану помоћ од сто милиона динара месечно;

б) Недић преузима обавезу да од Немаца издејствује и излиферује Михаиловићу 30.000 пушака, три милиона пушчаних и митраљеских метака, 500 пушко-митраљеза и 500 бацача мина;

в) Михаиловић гарантује Недићу, да се то оружје неће ни у ком случају употребити противу Немаца, а Недић ће за то узети на себе обавезу пред Немцима;

г) Недић и његова влада ће, уколико окупатор дозволи, ставити све своје оружане формације, ради координације акције против НОВ, под команду Михаиловића;

д) Недићева влада ће, уколико добави, излиферовати Михаиловићу неодређен број униформи и обуће;

За делегата за везу између Недића и Михаиловића споразумно је одређен Михаиловићев официр капетан Предраг Раковић. Споразумом је утврђено још и то, да се Михаиловићеви команданти не обраћају непосредно Недићу за помоћ у оружју и осталој спреми, као што су то чинили раније. Михаиловић је нарочито од Недића тражио да остане састанак о споразуму у највећој тајности.

Одмах после закључења овог споразума, Михаиловић је добио од Недића преко команде Недићеве „Српске државне страже“ 10.000 пушака и један милион метака. Пушке и муницију Недић је добио од Немаца, пошто их је обавестио о споразуму који је закључио са Михаиловићем и пошто су се Немци сагласили са Недићевим поступком. Поред тога, Михаиловић је добио од Недића још и сто милиона динара и око 20.000 униформи. Све то што је добио од Недића и преко Недића од Немаца, Михаиловић је употребио за побољшање наоружања и опреме својих јединица које су се доцније заједно са Немцима, недићевцима и љотићевцима бориле против јединицама Народноослободилачке војске и партизанских одреда.

32. У августу 1944, Михаиловић је одржао у селу Рошцима (срез Љубићки - близу Чачка), у близини Цагањске школе*, саста-

* Село Рашици на планини Каблару; његов доњи део села зове се Цагање где се налази основна школа

нак са шефом Управног штаба немачког војног заповедника у Србији - Херманом Нојбахером. Поред њега на састанку је узео учешћа члан његбве Врховне команде пуковник Лука Балетић и амерички пуковник Мак Дауел. На састанку су били још и Милан Аћимовић, Штеркер и капетан Раковић.

Почетком септембра 1944, Михаиловић се у близини села Прања на састао са Штеркером (изаслаником Нојбахера). Састанку је присуствовао и амерички пуковник Мак Дауел. На том састанку Мак Дауел је захтевао од Штеркера да Немци положе оружје искључиво Михаиловићу.

У периоду од почетка септембра 1944 до половине маја 1945 године

33. Када су септембра 1944 јаке снаге Народноослободилачке војске продрле у Србију из Црне Горе, Санцака и Босне, Михаиловићеве јединице су се на свим секторима бориле заједно са Немцима, недићевцима и љотићевцима да онемогуће дубљи продор јединица Народноослободилачке војске у Србију.

Шестог октобра 1944, Михаиловић је ставио под своју команду целокупну Недићеву „Српску државну стражу” - СДС. Михаиловићев командант Србије, генерал Мирослав Трифуновић, од Недићеве СДС формирао је „Српски ударни корпус” - СУК. За команданте СУК генерал Трифуновић је поставио генерала Стевана Радвановића, дотадашњег команданта СДС у Београду, а за његовог заменика генерала Боривоја Јонића дотадашњег команданта целокупне СДС. Тако је Михаиловић преузео команду и над оружаним формацијама издајника Недића у циљу што ефикасније борбе против јединица НОВ, које су у победоносном наступању ослобађале земљу од окупатора.

34. У току операција у октобру и новембру 1944, Михаиловићеве снаге биле су потучене у Србији од јединица Народноослободилачке војске, па је Михаиловић бежећи из Србије прешао у Босну са остатком својих снага прешавши реку Дрину код села Бадовинаца (Мачва). Бежећи из Србије његове јединице, како оне које су са њим бежале, тако и друге које су бежале заједно са Недићевом СДС (назване од Михаиловића СУК), а такође и његове снаге из Санцака и Црне Горе, отступале су заједно са немачким колонама које су такође бежале из Србије. Његове јединице у отступању водиле су заједно са немачким јединицама борбе против јединица Народноослободилачке војске.

У отступању за Босну Михаиловић се поново састао близу села Драгиња са Штеркером и Миланом Аћимовићем. На састанку је присуствовао и амерички пуковник Мак Дауел.

35. Када је скупио остатке својих јединица у Источној Босни, Михаиловић је преко свога официра пуковника Гојка Бороте успоставио везу са командом немачких јединица у Сарајеву, па је издавао наређења пуковнику Бороти да преговара с Немцима и да закључи споразум да Немци дају његовим јединицама оружје,

муницију, санитарски материјал и храну, а да ће четници помагати Немцима у борбама против јединица Народноослободилачке војске које су нападале немачке јединице ослобађајући земљу од окупатора. Извршавајући Михаиловићеве директиве пуковник Борота а такође и Никола Калабић, после успешних преговора са Немцима примали су оружје, муницију, храну и санитарски материјал, који су дељени Михаиловићевим јединицама. И сви други команданти Михаиловићеви такође су примали оружје и муницију од Немаца. У тим завршним борбама за ослобођење земље испод окупаторског јарма његове јединице су под његовим руководством отворено и јавно учествовале у борбама против јединица Народноослободилачке војске помажући немачким окупаторима.

36. У зиму 1944/45 Михаиловић се у два маха у области Сарајева састао са Штеркером, са којим се и раније састајао и водио преговоре.

37. Јануара 1945, Михаиловић је одржао састанак са агентом Гестапоа Бранком Гашпаревићем, који је био послат од Гестапоа из Аустрије за вршење диверзија, атентата, саботажа и шпијунажа, са задатком да се пребаце у ослобођену Србију, да организују шпијунску мрежу и да помоћу радио-станица које је са собом био понео шаље информације Гестапоу у Беч, а поред тога да врши саботажу, диверзију и разна терористичка дела. Михаиловић је од Гашпаревића сазнао какав је задатак Гестапо дао Гашпаревићу па се ипак са Гашпаревићем споразумео да Гашпаревићеву групу преко својих канала пребаци у Србију, а уз то још и да Гашпаревићевој групи прикључи своју групу од 30 људи обученој у његовој школи за командосе (командоси-групе за шпијунажу, диверзију и саботажу). Михаиловић је такође Гашпаревићу поставио задатак да и са њим држи редовно везу, да му шаље обавештења, и Гашпаревић је пристао да изврши сва наређења која му буде Михаиловић путем радио-станице слао. Михаиловић је преко својих канала Гашпаревићеву групу заиста упутио у Србију, прикључивши јој својих 30 четника на челу са поручником Милованом Недељковићем и примао од Гашпаревића телеграме информативне садржине, мада је знао да Гашпаревић исте такве телеграме шаље и Гестапоу у Беч. Михаиловић је такође Гашпаревићу упућивао радиограмима директиве за рад. Поред Гашпаревићеве групе Михаиловић је убадио у Србију и друге крајеве Југославије још својих „командоса“, који су, чак и после потпуног ослобођења Југославије, убијали народне одборнике, пљачкали сеоске задруге и магацине и другу приватну имовину.

38. Михаиловићеви официри пуковник Драгослав Павловић, Милорад Митић и Војислав Андрић (који су се налазили у његовој близини) упутили су по агенту Гестапоа Антону Шварцу из Гашпаревићеве групе, писмену молбу Гестапоу у Беч да се на немачкој територији успостави илегална радиофонска станица која ће вршити емисије четничких вести, да Гестапо пошаље неколико инструктора у Михаиловићеву школу за командосе, да Гестапо

пошаље четницима пет мањих радио-станица, санитетски материјал и оружје и да Немци пристану, кад на пролеће почне немачка контра-офанзива на Балкану, да Михаиловићу допусте да са својим снагама запоседне Србију, а да ће као узврат за све то, Михаиловићеве јединице учествовати заједно са Немцима у операцијама против Народноослободилачке војске.

39. У зиму 1945, Михаиловић је успоставио везу са Димитријем Љотићем преко радио станице Добросава Јевђевића, који се тада налазио у Јулијској Крајини и споразумео се са Љотићем да код њега дође једна Љотићева делегација ради преговора о обједињавању свих Љотићевих, четничких и других квинслишких снага у Јулијској Крајини под командом Михаиловића. Михаиловић је примио ту Љотићеву делегацију коју су сачињавали генерал Парац (који је пре бекства из Београда припадао Михаиловићевом београдском штабу) и лични секретар Љотићев Бошко Костић, преко кога је Михаиловић за све време окупације одржавао курирску везу са емигрантском владом преко мајора Владимира Перића у Цариграду. После преговора са том делегацијом Михаиловић је прихватио Љотићев план о уједињењу свих издајника у Јулијској Крајини под Михаиловићевом командом, па је упутио у Јулиску Крајину своје офицере генерала Миодрага Дамјановића (који је до бекства из Београда био Недићев шеф кабинета), Синишу Оцокољића званог Пазарац и Љубу Јовановића - званог Патак. За командовање јединицама у Јулијској Крајини Михаиловић је формирао такозвани истакнути део Врховне команде на челу са генералом Дамјановићем. Генерал Дамјановић је по његовим инструкцијама од Љотићевог „Српског добровољачког корпуса" - СДК четника попа Момчила Ђујића и Добросава Јевђевића и квинслишких избеглица формирао такозвану „Шумадијску дивизију" и о томе известио Михаиловића. Стојећи преко радио-станице непрекидно у вези са Михаиловићем, генерал Дамјановић је са својом „Шумадијском дивизијом" учествовао заједно са Немцима у операцијама против јединица Народноослободилачке војске у Јулијској Крајини. Михаиловић је са генералом Дамјановићем био у вези све до маја 1945, када су јединице Народноослободилачке војске уништиле остатак његових снага и када је изгубио радио станице.

40. У марту 1945, Михаиловић је упутио у Загреб адвоката Ранка Брашића, који се налазио при штабу генерала Мирослава Трифуновића, са задатком да успостави везу са мачековцима, надбискупом Алојзијем Степинцем и Антом Павелићем. Брашић је у Загребу успоставио везу са Павелићем, са Степинцем и са мачековцима. Крајем марта или почетком априла, када се Брашић вратио из Загреба и реферисао Михаиловићу да мачековци траже да Михаиловић одреди делегате за преговоре а Павелић тражи да Михаиловић дође лично у Загреб ради договора о заједничкој борби против Народноослободилачке војске, Михаиловић је одредио делегате за преговоре инжењера Станковића, члана његовог тзв.

Централног националног комитета, и генерала Трифуновића. Поред тога, Михаиловић је упутио Брашићу два писма једно за њега лично у коме му је налагао да извести Павелића да не може лично доћи на преговоре због тога што су његови команданти не слажу да се одваја од јединица, али да он упућује своја два делегата за преговоре са пуним овлашћењима, и да увери Павелића да ће се он и његови помагачи стриктно придржавати пројектованог споразума који треба да његови делегати закључе са Павелићем, и друго писмо за надбискупа Степинца у коме апелује на Степинца да заложи сав свој ауторитет код хрватског народа да би се хрватски народ покренуо и устао заједно са Михаиловићем у одбрану од „бољшевичке опасности“.

РАТНИ ЗЛОЧИНИ

41. Михаиловић је путем безбројних расписа, наредаба, радиограма, директива, упућиваних свим његовим командантима као и појединим командантима у конкретним случајевима, почев од јесени 1941 издавао строга наређења да без милости уништавају све борце Народноослободилачке војске и партизанских одреда, заробљене и рањене борце, све симпатизере народноослободилачког покрета, сваког онога ко ма чиме помаже Народноослободилачку војску и партизанске одреде, називајући у својим депешама, расписима и директивама све припаднике народноослободилачког покрета комунистима, бољшевицима, усташко-бољшевичким бандама, итд.

42. Михаиловић је такође издавао наређења својим командантима да уништавају муслимане (које је он називао Турцима) и Хрвате (које је он изједначивао са усташама).

43. Михаиловић је био увео у примену методу убијања људи без суда и ма каквог испитивања кривице. Осуде на смрт изрицао је он, а то право био је пренео и на све своје команданте корпуса, бригада, па и батаљона. Осуђене на смрт стављао је под слово „3“.

44. За извршење смртних осуда по методи слова „3“ (слово „3“ је почетно слово од речи *заклати*, а лице стављено под слово „3“ морало је бити заклано) Михаиловић је дао директиву да свака његова бригада формира „црне тројке“, које су конспиративно радиле. По Михаиловићевим директивама команданти бригада су у „црне тројке“ одабирали крволочне људе који су ступањем у „црну тројку“ давали пристанак да изврше свако наређење без поговора, а да у случају не извршења наређења буду стрељани. Михаиловић је шта више давао „црним тројкама“ директиве како треба да кољу. Шеф четничких „црних тројки“ у Југославији био је сам Михаиловић.

45. Поред „црних тројки“ Михаиловић је много пута издао наређења да сваки командант корпуса формира летеће бригаде, којима је дао искључиво у задатак да очисте свој терен од партизана (или како он то каже комуниста) и њихових симпатизера и свих

других елемената који се не слажу са његовом организацијом, а да се не упуштају ни у какве сукобе са окупатором.

46. Извршавајући Михаиловићева наређења, његови команданти корпуса и бригада, његови корпуси и бригаде, његове „црне тројке“ и летеће бригаде, извршиле су у току рата и окупације безброј разноврсних ратних злочина у свим крајевима Југославије, у Србији, Црној Гори, Санцаку, Босни, Херцеговини, Хрватској (нарочито у Далмацији и Лици) и Словенији, па су тако:

У новембру 1941, четници су стрељали у селу Брајићима (Срез таковски) на месту званом Дренов Врх око 500 заробљених партизана и присталица ослободилачке борбе. Место на коме су партизани стрељани налази се на кратком отстојању од Равне Горе на којој се налазио Михаиловић са својим штабом.

У ноћи између 13 и 14 новембра 1941, предао је четнички командант Јован Шкава по Михаиловићевом наређењу око 365 партизана Немцима у селу Словац (близу Ваљева), које су Немци одвели у Ваљево и стрељали у близини Ваљева на месту званом Крушик. Почетком новембра 1941 Михаиловићев командант Филип Ајдачић заклао је 13 партизанских симпатизера у близини Косјерића на месту званом Ридови, међу којима и учитељице Јелену Субић-Гмизовић и Милеву Косовац које су четници пре него што су их заклали силовали и унаказили усијаним гвожђем.

Четвртог новембра 1941, четници су убили близу Равне Горе око 30 партизана које су били на превару заробили, међу којима је било 18 девојака које су биле упућене у Ужице за болничарке.

У децембру 1941 Михаиловићеви четници стрељали су заједно са Немцима у Чачку само у један мах 80 припадника народноослободилачког покрета.

У децембру 1941 у Срезу пожешком радио је мешовити немачко-четнички суд који је само у један мах осудио на смрт 12 присталица партизана.

У децембру 1941 и током јануара 1942 четници су поклали преко две хиљаде муслимана - људи, жена и деце из околине Фоче, Чајничка и Горажда. Клања су вршили на мостовима на Дрини у Фочи и Горажду.

У току децембра 1941 и током целе 1942 Михаиловићеви „легалитовани“ четници похапсили су и предали Немцима у разним крајевима Србије хиљаде присталица партизана, које су Немци стрељали у логорима Бањици, Шапцу, Нишу, Ужицу, Чачку и другим, а поред тога сами четници су поубијали хиљаде присталица партизана, опљачкали многа села, батинали хиљаде људи, а велики број жена и девојака из партизанских породица силовали.

Првог априла 1942, четници Рада Радића побили су у Јошавци 20 рањених партизана а међу њима и тешко рањеног доктора Младена Стојановића.

Априла 1942, четници Лазара Тешановића и Рада Радића (који су се тада били ставили под команду Михаиловићевог капетана Драгослава Рачића) убили су 70 рањених партизана.

Крајем априла 1942, Спасоје Дакић, командант једног Михаиловићевог батаљона у Источној Босни, убио је енглеског мајора Теренса Атертона и једног његовог радиотелеграфисту - енглеског наредника.

Јуна 1942, Михаиловићеви четници су у околини Гацка у селу Изгори запалили болницу са 10 тешких партизанских рањеника.

Јуна 1942, Михаиловићев одред под командом капетана Владимира Ђукића извео је из затвора у Никшићу 25 присталица народноослободилачког покрета и заједно са Италијанима стрељао.

Августа 1942, Михаиловићев командант Петар Баћовић убио је симпатизере НОП-а Рада Правицу, судију, Тому Галепа, Јову Љубибратића, Будимира Укропину и Тасу Косовића.

Августа 1942, Михаиловићеви четници под командом Петра Баћовића приликом заузећа Фоче заклали су у Фочи и у групи села која се скупа називају Буковица око 1.000 лица муслиманске вероисповести, међу којима је било око 300 жена, деце и стараца.

Августа 1942, на терену око Устиколине и Јахорине (Источна Босна) Михаиловићеви четници под командом мајора Захарија Остојића и Петра Баћовића заклали су око 2.500 лица муслиманске вероисповести а села попалили.

Септембра 1942, четници Петра Баћовића убили су у Макарској 900 Хрвата, неколико католичких свештеника живе одрали и 17 села запалили.

Октобра 1942, четници Петра Баћовића убили су у околини Прозора заједно са Италијанима којима је командовао италијански поручник Вићак око 2.500 муслимана и Хрвата, међу којима је било жена, деце и стараца, а велики број села попалили.

У октобру 1942, четници Петра Баћовића убили су у селу Гата, Никлице и Чишло (сва села у Далмацији) заједно са Италијанима 109 Хрвата као симпатизере НОП-а.

У јесени 1942, у Дрежници (Херцеговина) четници из околине Гацка при покрету за Прозор заклали су 100 лица муслиманске вероисповести.

Децембра 1942, у селу Браинци (Мркаић - Источна Босна) и околним селима, четници Михаиловићевог команданта Рајка Челоње убили су 160 сељака и попалили село Браинце и још неколико села. Међу побијенима било је и жена и деце.

У јануару 1943 Михаиловићеви четници су убили у селу Бањи (код Аранђеловца) проту Јеремију Исаковића и још 18 присталица партизана.

Јануара 1943 заклао је мајор Радомир Цветић 16 заробљених партизана у околини Ужица.

Јануара 1943 под командом Владимира Комарчевића Михаиловићеви четници су заклали 72 симпатизера партизана у срезу посавском.

Јануара 1943, четници Павла Ђуришића убили су у Срезу бјелопољском око 400 мушкараца и око 1.000 жена и деце муслиманске вероисповести.

У фебруару 1943 четници под командом Захарија Остојића, Петра Баћовића, Павла Ђуришића, Воје Лукачевића, Вука Калаитовића и других у срезovima пљеваљском, чајничком и фочанском заклали су 1.200 мушкараца и 8.000 стараца, жена и деце и опљачкали па потом спалили око 2.000 домова.

Половином јула 1943 у селу Цикоти (Источна Босна) четници су открили 80 рањеника I пролетерске дивизије, одузели им оружје, а сутрадан довели Немце који су их поубијали а затим спалили.

Јула 1943 у Бишини (Бирач) четници су открили 120 рањеника I и II пролетерске бригаде и издали их Немцима који су их побили.

Децембра 1943 четнички командант мајор Бошко Петрићевић стрељао је у Колашину 28 заробљених партизана и 6 сељака присталица партизана.

Децембра 1943 четнички командант Живан Лазовић заклао је у селу Селевцу (Београдског округа) 15 сељака присталица партизана.

Децембра 1943 заклали су четници у околини Босанског Грахова 137 заробљених партизана.

Децембра 1943 заклали су четници у селу Тичеву код Дрвара 28 заробљених партизана.

Децембра 1943 заклали су четници у Зети (Црна Гора) 8 сељака-делегата на I Антифашистичкој скупштини Црне Горе.

Децембра 1943 заклали су четници Николе Калабића у селу Копљарима (код Аранђеловца) 24 сељака присталице партизана.

Децембра 1943 стрељали су четници Вука Калаитовића у срезу Сјеничком (Санцак) 18 присталица партизана.

Децембра 1943 четници под командом потпуковника Миодрага Палошевића и мајора Свете Трифковића заклали су у селу Вранићу (срез Посавски, Округ београдски) 72 лица међу којима и једно дете од две године, друго од 3 месеца једну од жртава су кастрирали. Поред тога опљачкали су велики број сељачких домова.

Од месеца јула 1941 до марта 1943, Михаиловићеви четници под командом Павла Ђуришића осудили су на смрт и стрељали око хиљаду црногорских партизана и сељака, због тога што су учествовали у Ослободилачком устанку у Црној Гори.

29 априла 1944 четнички одреди капетана Живојина Лазовића, мајора Светислава Трифковића, Николе Калабића, Драгутина Божовића, Свете Богићевића, Радована Докмановића и Свете Радићевића у селу Друговцу (Срез подунавски - Округ београдски) заклали су 73 лица међу којима и 9 жена. Том приликом тешко су злостављали 37 других лица и опљачкали па потом попалили 220 домова.

Априла 1944 четници су код Бајине Баште заклали 8 симпатизера партизана.

Маја 1944 четници Драгутина Кесеровића пронашли су на Јастребцу партизанску болницу, па су стрељали око 24 рањеника и 4 болничарке.

Маја 1944 четници са Мајевице открили су у Семберији партизанске болнице и убили око 300 тешких рањеника.

У лето 1944 четници су у селу Балиновићу живога пекли пред 20 људи Живана Ђурђевића сељака из села Балиновића, а потом заклали њега и његовог сина.

Почетком августа 1944, Душан Радовић - зв. Кондор, командант Михаиловићевог Златиборског корпуса, заклао је два америчка авијатичара француског порекла који су се били принудно спустили падобранима код реке Лима.

Августа 1944 четнички одред Свете Богићевића ухватио је у селу Сепцима (Округ београдски) Саву Сремчевића, Константина Војиновића, Илију Радојевића и Илију Јаковљевића и пошто их је тешко мучио да би им изнудио признање о сарадњи са партизанима, сву четворицу је заклао.

47. Набројани злочини су само мали део злочина које су Михаиловићеви четници спроводећи његова наређења и директиве извршили у свим крајевма Југославије.

Поред тога, десетине хиљада људи четници су злостављали и батинали, а у Црној Гори су били увели специјални систем батинања помоћу „рогље“.

Михаиловићеви команданти достављали су спискове присталица партизана окупаторима и квислинговцима на основу којих су људи били хапшени и стрељани. Нарочито је Михаиловићева београдска организација тесно сарађивала са Специјалном полицијом на уништавању присталица партизана у Београду.

Б.

1. Др. МОЉЕВИЋА СТЕВАНА, ЖУЈОВИЋА МЛАДЕНА и др. ТОПАЛОВИЋА ЖИВКА зато што су се примили дужности чланова Извршног одбора тзв. „Централног националног комитета“ - врховног политичког руководства издајничке четничке организације у Југославији и ту дужност вршили и то: др. Мољевић Стеван од почетка 1942 све до распада четничке организације у пролеће 1945, Жујовић Младен од лета 1941 до свог бекства из земље септембра 1943, др. Топаловић Живко од краја јануара 1944 до лета 1944 године, када је од стране Михаиловића упућен у иностранство на рад. Као чланови Извршног одбора тзв. ЦНК Мољевић, Жујовић и Топаловић су, сарађујући најтешње са Михаиловићем, руководили издајничком четничком организацијом. За све време док су били чланови Извршног одбора тзв. ЦНК добијали су од Михаиловића све депеше и извештаје четничких команданата и политичких функционера, што су стизале Врховној команди и тзв. ЦНК, проучавали су те депеше и извештаје и на састанцима са Михаиловићем доносили одлуку по свим питањима у вези са развојем политичке ситуације, као на пример: о везама са окупатором, о везама са другим слугама окупатора, о везама са иностранством, о општој линији издајничке и злочиначке четничке пропаганде, о везама и сарад^{*TX} са југословенском избегличком вла-

дом са којом су одржавали редовно везу помоћу радиограма и курира, итд.

Те своје одлуке достављали су четничким командантима и другим четничким функционерима који су, спроводећи у живот те одлуке, и поступајући по директивама добијеним од Извршног одбора ЦНК и Врховне четничке команде, сарађивали са окупаторима у борбама против Народно ослободилачке војске и партизанских одреда, убијали и злостављали све оне који су учествовали у ослободилачкој борби против окупатора или помагали ма чиме ту ослободилачку борбу и истребљивали Хрвате и муслимане, сарађујући у исто време са Павелићевим усташама и свим другим домаћим слугама окупатора.

2. Др. МОЉЕВИЋ СТЕВАНА, ЖУЈОВИЋ МЛАДЕНА и др. ТОПАЛОВИЋ ЖИВКА још и зато што су поред дела под 1/Б1 извршили сваки посебно још и следећа кривична дела и то:

а) Др. Мољевић Стеван разрадио је директиве за организацју и рад четничких тзв. „равногорских одбора“ на основу којих су четници спровели организацју „равногорских одбора“ по селима и градовима и на основу којих су ти четнички одбори разрезивали по селима и градовима реквизиције у натури и новцу у корист издајничке четничке организације, прикупљали и предавали четничким војним формацијама храну, новац и друге ствари, прикупљали податке у селима и градовима о људима који помажу ослободилачку борбу против окупатора и предавали те податке четничким командантима који су, користећи се тим обавештењима, помоћу својих „црних тројки“ вршили убиства симпатизера партизана и свих других људи који су ма чиме помагали ослободилачку борбу против окупатора, итд.

Заједно са Михаиловићем, Топаловићем, и Ђуром Виловићем учествовао је на састанку у селу Оровици, децембра 1943, на коме је донета одлука о сазиву конгреса у селу Ба. Руководио је свим припремама за конгрес претставника четника и извесног броја људи из вођства бивших политичких странака, а такође је руководио и самим конгресом, који је одржан крајем јануара 1944. Учествовао је у редиговању резолуције и ушао је у одбор „тројице“ који је добио за задатак да прошири ЦНК, па је изабран и за претседника Извршног одбора ЦНК.

Радећи у својству члана Извршног одбора тзв. ЦНК руководио је четничком пропагандом, договарајући се са оптуженим Михаиловићем. Од пролећа 1943, када је потиснуо у други ред Драгишу Васића и постао први сарадник оптуженог Михаиловића у руковођењу четничком организацијом, па све до пролећа 1945, одређивао је линију и пароле четничке пропаганде, која је ширила у масама дух издаје отаџбине и потстрекивала све и сваког на вршење убистава оних који су ма чиме помагали ослободилачку борбу народа Југославије и на истребљивање Хрвата и муслимана. Сам је писао прогласе од којих је неке оптужени Михаиловић само потписивао, (као на пр. проглас од 1 децембра 1943) давао је изјаве

упућене народу у земљи и светској јавности, говорио на зборовима. Написао је велики број чланака у четничким листовима „Равна Гора“ и „Уједињено српство“. Од пролећа 1943 био је уредник централног четничког органа, листа „Равна Гора“. Уредницима четничких листова који су код њега долазили ради пријема директива, давао је упутства за рад о томе каква треба да буде садржина четничких листова (као на пр. уредницима четничких листова: „Глас Цера“, „Глас Тополе“ и др.).

б) Жујовић Младен је маја 1943, отишавши у Далмацију као делегат Врховне Михаиловићеве команде за Далмацију, Западну Босну и Лику, преузео све послове које је све до своје смрти водио Илија Трифуновић-Бирчанин. На основу споразума који је Трифуновић склопио са италијанским окупаторима још 1941 и 1942 године, а којих се и Жујовић у свему придржавао, он је, као командант свих четничких одреда у Далмацији, Западној Босни и Лици, наставио најтешњу сарадњу са италијанским окупаторима у борби против Народноослободилачке војске и партизанских одреда и све до капитулације Италије одржавао је непрекидно везе са штабовима италијанских јединица. У неколико махова састао се са италијанским генералом Умбертом Спигом са којим је уговорио да Италијани дају четницима оружје и муницију и да четничке и италијанске јединице предузимају заједничке операције против Народноослободилачке војске и партизанских одреда.

в) Др. Топаловић Живко је у договору са агентом Гестапоа и бившим претседником комесарске управе у Србији Миланом Аћимовићем организовао у Београду низ састанака извесног броја личности из вођстава бивших политичких партија, на којим састанцима су донели одлуку да ступе у сарадњу са оптуженим Михаиловићем и одредили су Топаловића да заједно са Александром Поповићем-Шацом и Браном Ивковићем оду код Михаиловића да му понуде сарадњу.

Децембра 1943 Топаловић је заједно са Александром Поповићем-Шацом и Браном Ивковићем отишао код Михаиловића и састави се са Михаиловићем, Мољевићем и Виловићем у селу Оровици (срез азбуковачки) споразумео се са њима да сазову конгрес на коме треба да учествују делегати четничке организације и извештај број људи из вођства бивших политичких партија у циљу да са тим конгресом у земљи и иностранству подигну углед издајника Михаиловића који је већ био компромитован као сарадник окупатора и тежак ратни злочинац како у земљи тако и у иностранству, а да у исто време колико-толико парализују велики утицај на јавно мњење у земљи и иностранству II заседања АВНОЈ-а одржаног 29 новембра 1943 у граду Јајцу у Босни.

На овом састанку са Мољевићем, Виловићем и Михаиловићем Топаловић је изнео пројекат „резолуције“ која је требала да буде примљена на конгресу. Тај пројекат написао је Топаловић у Београду заједно са неколико бивших политичара из Београда. Заједно са Михаиловићем, Мољевићем и Виловићем редиговао је тај

пројекат „резолуције“ и у тој њиховој заједничкој редакцији та „резолуција“ је била поднета конгресу који је крајем јануара 1944 одржан у селу Ба.

На конгресу у селу Ба Топаловић је одржао говор о политичкој ситуацији. Његов говор је био главни реферат на конгресу.

И његова „резолуција“ и његов говор на конгресу у селу Ба били су управљени против ослободилачке борбе народа Југославије и срачунати на то да олакшају и прикрију њихову и Михаиловићеву сарадњу са окупатором и другим домаћим слугама.

На конгресу у селу Ба изабран је за члана „одбора тројице“ који је до јуна 1944 био врховно политичко руководство четничке организације.

У априлу 1944 по налогу добијеном од Михаиловића састао се са саветником управног штаба немачког војног заповедника за Србију Штеркером и Миланом Аћимовићем. Поред њега од стране Михаиловића на састанку су учествовали Михаиловићев командант Србије генерал Мирослав Трифуновић и командант II Равногорског четничког корпуса капетан Предраг Раковић. На том састанку Топаловић је заједно са Трифуновићем и Раковићем тражио од Немаца да лиферију четницима оружје и муницију, а обећавао Немцима да ће четници заједно са њима водити борбу против Народноослободилачке војске и партизанских одреда. На састанку је дошло до споразума и после тог састанка четници су примили од Немаца велике количине оружја и муниције.

3. Др. МОЉЕБИЋ СТЕВАНА и др. ТОПАЛОВИЋА ЖИВКА још и зато што су 28-30 јуна 1944 организовали проширени тзв. ЦНК у који су увели половину претставника четничке организације а половину чланова из вођстава бивших политичких партија. На том састанку изабран је Извршни одбор ЦНК, који је од тада био врховно политичко руководство издајничке четничке организације. И Мољевић и Топаловић су на том састанку били изабрани и примили дужности чланова Извршног одбора и то Мољевић дужност претседника Извршног одбора. Поред тога на састанку су донели низ других одлука које су биле уперене против ослободилачке борбе народа Југославије и којима су ишли на то да прикрију своју и Михаиловићеву сарадњу са окупатором.

4. ЖУЈОВИЋА МЛАДЕНА и др. ТОПАЛОВИЋА ЖИВКА још и зато што су крајем 1944 организовали у иностранству тзв. „Централни национални комитет“ и руководили тим комитетом. Преко тог комитета вршили су пропаганду против ослободилачке борбе народа Југославије и покушавали да прикрију од иностраног јавног мњења своју и Михаиловићеву сарадњу са окупатором, настојећи да стекну подршку код извесних кругова у иностранству. Поред тога још док је рат трајао радили су на окупљању и организовању у иностранству избеглих из Југославије сарадника окупатора у циљу да их употребе за борбу против народа Југославије.

5. ВИЛОВИЋА ЂУРУ зато што је у јесен 1942 ступио у четничку организацију у Сплиту која је јавно и отворено сарађивала са ита-

лијанским окупаторима у борби против Народноослободилачке војске и партизанских одреда. Мада је видео да четнички командант за Далмацију, Лику и Западну Босну Илија Трифуновић-Бирчанин седи са својим штабом у Сплиту под заштитом италијанских карабињера, Виловић је, ступивши у четничку организацију, писао чланке у локалним листовима сплитских четника (као нпр. у листу „Крик из јаме“) који су били уперени против народноослободилачке борбе народа Југославије и срачунати на распаљивање братоубилачке борбе и помагање италијанским окупаторима у борби против народноослободилачког покрета.

У марту 1943 из Сплита је отишао у Врховну команду Драгољуба Драже Михаиловића, где је остао и радио на развијању четничке пропаганде помажући оптуженом Мољевићу. Такође је писао чланке у четничким листовима „Равна гора“ и „Уједињено српство“. Својим чланцима позивао је на угушење ослободилачке борбе против окупатора, распаљивао братоубилачку борбу, и прикривао сарадњу четничке организације, којој је и сам припадао, са окупаторима у борби против Народноослободилачке војске и партизанских одреда.

Заједно са Михаиловићем, Мољевићем, Топаловићем и другима децембра 1943 на састанку у селу Оровици учествовао је у доношењу одлуке о сазиву конгреса у селу Ба и у редиговању резолуције коју је тај конгрес примио.

Крајем јуна 1944 примио се дужности члана тзв. ЦНК и на састанку 28-30 јуна изабран за председника пропагандног одбора ЦНК, па је од тада па све до пролећа 1945 руководио четничком пропагандом дајући директиве уредницима четничких листова да штампају чланке такве садржине који ће распиривати борбу против Народноослободилачке војске и партизанских одреда и позивати масе да приступају издајничкој и злочиначкој четничкој организацији која је отворено сарађивала са окупаторима у борби против народноослободилачког покрета.

6. Др. МОЉЕВИЋ СТЕВАНА и ВИЛОВИЋ ЋУРУ још и зато што су: Организовали конгрес четничке штампе који је одржан септембра 1944 у селу Жејевици (код Чачка). Виловић је председавао конгресу а Мољевић је одржао говор са темом „Идеологија равнорског покрета“. Руководиоцима четничке штампе на том конгресу су дали директиве да што више појачају пропаганду у масама за приступање издајничкој четничкој организацији, а против ослободилачке борбе коју је водила Народноослободилачка војска и партизански одреди Југославије, борећи се против окупатора и свих домаћих слугу.

Учествовали су на седницама од 20 до 23 јуна 1944 и од 6 до 10 септембра 1944 у селу Прањанима, на седницама у Округлици, Средњем и Кожухама крајем 1944 и почетком 1945 и на свим другим седницама које су одржане после бекства четника у Босну. На свим овим седницама учествовали су у доношењу одлука којима се ишло на прикривање отворене сарадње читаве четничке орга-

низације пред домаћим и страиим јавним мњењем, на распаљивање братоубилачке борбе, на помагање окупаторима у борби против народноослободилачког покрета у Југославији.

В

1. РАДИЋА РАДОСЛАВА зато што је извршио следећа кривична дела:

а. Приликом борби које су вођене крајем марта 1942 против усташа на сектору Теслића, а у којима је учествовао и IV крајишки народноослободилачки партизански одред, Раде Радић као члан штаба одреда остављен је са делом штаба и болницом у Јошавци са задатком да организује прикупљање хране за војску. У таквој ситуацији када су штаб и болница остали недовољно заштићени, Радић, који је у тајности одржавао везе са усташама и Немцима о заједничкој борби против партизана, организовао је банду до 100 људи која је ноћу између 31.марта и 1 априла 1942 мучки напала на део штаба партизанског одреда и болницу и поубијала 15 бораца и руководилаца, а један део заробила, међу којима др. Младена Стојановића, Рајка Боснића и друге руководиоце партизанског покрета у Босни, које су сутрадан стрељали.

б. Првог априла, сутрадан после уништења партизанске болнице и дела штаба партизанског одреда, одржан је састанак четничких вођа у Опсјечком на коме је Радић после одржаног говора изабран за команданта ове четничке групе. После овог збора па на даље, Радић је организовао и руководио свим операцијама против партизана у овом крају, вршио напад на партизанску болницу у Борју, на партизанску чету у Масловарима, на штаб партизанског батаљона у Чечави, на партизанску болницу на Чемерници и другим местима у којим нападима је успео да поубија стотине бораца рањеника и већи број руководилаца народноослободилачког покрета, чији број по његовом извештају прелази 60 руководилаца и најугледнијих припадника партизанског покрета, не рачунајући стотине поубијаних бораца из редова партизана.

в. Одмах након овога, 4 априла 1942, Радић се састао у Бањој Луци са усташким генералом Иваном Брозовићем и са усташким властима створио споразум о сарадњи и заједничкој борби против партизана којим се четници обавезују: „Четничке постојбе суделоваће добровољно у сузбијању и уништавању комунистичко-бољшевичких банди заједно са оружаним снагама НДХ под општом заповеди заповедника оружаних снага НДХ" а четници од усташа да добијају материјал, право лечења болесних и рањених четника у усташким болницама и друго.

г. 25 јуна 1942 одржан је састанак команданата свих четничких одреда Босне на ком су учествовали: поп Саво Божић, Лазар Тешановић, Цвијетин Тодић, Радослав Радић и други, па је на том састанку, поред одлуке о настављању и појачању борбе против партизана, донесена одлука да Радослав Радић буде командант свих четничких одреда Босне (осам одреда), па је ту дужност и вр-

шио до септембра 1943, када је образована команда Западне Босне, а Радић од Стевана Мољевића и Михаиловића постављен за члана тзв. Централног националног комитета и упућен у Западну Босну као политички руководиоца, те је од тада радио на организовању „равногорских одбора“ и руководио радом тих одбора.

д. Почетком 1943 Радић је са немачком командом у Бањој Луци закључио споразум о сарадњи и заједничкој борби босанских четника и Немаца против Народноослободилачке војске и партизанских одреда по ком споразуму:

„Четничко вођство се обавезује да ће све немачке операционе заповести најтачније извршавати;

да ће на захтев Немаца изручити оне партизане које четници заробе, а они - Немци их буду тражили;

да ће дезертере из хрватске војске које похватају издавати Немцима...”

Доследно склопљеним споразумима са Немцима и усташама, Радић је организовао и руководио борбом четничких одреда против јединица НОВ и ПОЈ у отвореној сарадњи са Немцима и усташама, давао је Немцима и усташама сва потребна обавештења са терена, а његови команданти по његовим наређењима и по захтевима Немаца предавали су заробљене партизане Немцима и усташама и његове јединице заједно са Немцима и усташама су учествовале у убијању цивилног становништва, пљачкању и паљењу села.

О оваквом свом раду Радић је извештавао Врховну команду Драгољуба Михаиловића, са којом је добио директну везу и непрекидно је одржавао почев од августа 1942, па је овакав његов рад од Михаиловића био одобран, и шта више по Михаиловићевом предлогу био је одликован од југословенске емигрантске владе и краља Петра II орденом Карађорђевог звезде.

ђ. После слома четника и усгаша и капитулације Немачке Радић је остао у одметништву све до дана хапшења од органа народне власти.

2. ВРАЊЕШЕВИЋ СЛАВОЉУБ зато што је извршио следећа кривична дела:

а. Као активни мајор бивше југословенске војске ставио се на расположење издајнику Недићу октобра 1941 и примио дужност шефа отсека у команди жандармерије где је радио на регистрацији свих оних који су ступили у оружане Недићеве формације;

б. Фебруара 1942, кад је Недић у Србији формирао један одред за борбу против партизана у Восни, он се пријавио у тај одред и по доласку у Босну прикључио Јездимиру Дангићу, Михаиловићевом команданту Источне Босне који је од почетка 1942 године сарађивао са немачким окупаторима и Недићем против партизана. Код Дангића је Врањешевевић примио дужност начелника штаба и вршећи ту дужност припремао је све операциске планове за борбу противу партизана у Источној Босни. После тога је био начелник штаба код четничког команданта Ботића у Источној Босни.

в. Јула 1942, по налогу Драгољуба Михаиловића, отишао је у Босанску Крајину и ставио се под команду четничког команданта Радослава Радића, који га је поставио за команданта операција против партизана на Мањачи и у околини Бања Луке. Тамо је руководио борбама против партизанских снага заједно са усташама и домобранима, а на основу споразума који је Радослав Радић био закључио са усташама.

г. За време IV непријатељске офанзиве, борио се против партизанских снага спречавајући им прелаз преко реке Врбаса, а за време V офанзиве командовао је четничким одредима који су се јавно и отворено заједно са Немцима борили против партизана на сектор Диван-Курјачје Брдо-С^акавица-Равна Гора у Босни.

д. Августа 1943, на предлог Михаиловићевог делегата Боре Митрановића постављен је за команданта босанских четника а крајем септембра 1943 за команданта Западне Босне и на тој дужности остао све док није заробљен. За све то време, он је руководио четничким одредима и изводио операције против јединице НОВ и ПОЈ сарађујући отворено и јавно са Немцима и усташама са којима је одржавао везе преко Радослава Радића и Уроша Дреновића.

ђ. Сарађујући са Немцима и усташама Врањешевих је примао на своју територију шпијуне немачке обавештајне службе са радиостаницама и помогао им да прикупљају информације о кретању јединица НОВ и ПОЈ које су немачки шпијуни достављали командама немачких трупа, а поред тога сам је достављао Немцима информације о кретању партизана; издавао је наређења да се ликвидирају партизански симпатизери помоћу „црних тројки", па су те „црне тројке" које су стајале под његовом командом по његовим наређењима убиле велики број симпатизера народноослободилачког покрета, наређивао је оснивање летећих бригада за чишћење терена, па су по његовим наређењима летеће бригаде уништавале партизанске курире и мање герилске групе партизана.

е. За свој издајнички и злочиначки рад унапређен је 21 априла 1944 у чин потпуковника а убрзо после тога и у чин пуковника и одликован орденом Карађорђевог звезде.

После ослобођења већег дела Југославије издавао је наређења својим петоркама да врше у ослобођеним крајевима саботаже, нападе на комуникације, убиства курира НОВ, нападе на мање патроле НОВ, убиства одборника народноослободилачких одбора итд., па су његове петорке извршавајући таква његова наређења убиле већи број бораца НОВ и одборника народних одбора и извршиле више напада на комуникације.

3. ГЛИШПЋА МИЛОША зато што је извршио следећа кривична дела:

а. Ступио је у организацију Драгољуба МихаилОвића средином 1941 и у њој узео најактивнијег учешћа од почетка њеног рада. Као начелник штаба Пожешког четничког одреда, заједно са командантом тога одреда Вучком Игњатовићем, руководио је нападом четничких јединица на Ужичку Пожегу, одмах после ослобо-

ђења Пожеге од стране партизана, као и нападом четничких јединица на Ужице у ноћи између 1 и 2 новембра 1941, иако су Ужице били ослободили партизани и у моменту напада налазили се у њему.

б. Крајем новембра 1941, после повлачења партизанских снага из Србије за Санцак, поступајући по наређењу и овлашћењу добијеним од Драже Михаиловића, отишао је заједно са командантом Пожешког четничког одреда Вучком Игњатовићем у Белановицу и ставио се са целим одредом под команду Недићевог официра мајора Милана Калабића, тј. под команду Милана Недића, остајући и даље под стварном командом Драгољуба Михаиловића. Ступивши тако у отворену сарадњу са Немцима он је и надаље, извршавајући наређења Михаиловића поред наређења добијених од Недића, учествовао заједно са немачким јединицама у многобројним операцијама за уништење преосталих партизанских снага у Србији и убијање свих иоле истакнутијих симпатизера народноослободилачког покрета у Србији.

в. Крајем марта или почетком априла 1942, по наређењу Драгољуба Михаиловића, дошао је са својим одредом у Санцак да учествује у операцијама за уништење партизанских снага у Санцаку. Одобрење за одлазак у Санцак и наоружање за свој одред добио је од Милана Недића, а Драгољуб Михаиловић га је именовао за команданта корпуса и ставио под његову команду све четничке снаге у Санцаку, док га је баш тада и Милан Недић именовао за команданта санчачке четничке команде, па је вршећи те дужности радио истовремено и по директивама Михаиловића и по директивама Недића. Под његовом командом били су одреди четничких команданата Петра Баћовића, Војислава Лукачевића, Вука Калаитовића и других Дражиних команданата у Санцаку. За време III офанзиве окупатора против партизанских снага, Глишић је командовао свим четничким снагама у Санцаку у тешким борбама против партизанских снага. У операцијама је учествовао заједно са четничким јединицама из Црне Горе под командом Павла Ђуришића и Баја Станишића и са италијанским трупама. За време операција снабдевао је свој одред оружјем, муницијом, храном и др. добијеним од Италијана, а италијанским камионима је превозио своје трупе од једног положаја до другог, па је чак италијанским камионима превезао и Врховну команду Драгољуба Михаиловића из Санцака у Црну Гору.

Г

1. ЈОВАНОВИЋА СЛОБОДАНА, др. ПУРИЋА БОЖИДАРА, др. НИЊЧИЋА МОМЧИЛА, ЖИВКОВИЋ ПЕТРА, КНЕЖЕВИЋА РАДОЈА и др. ГАВРИЛОВИЋА МИЛАНА зато што су као чланови избегличких влада поставили и стално проводили линију издаје ослободилачке борбе народа Југославије који је упркос капитулације бивше југословенске војске - са којом су се ови оптужени сагласили - повео борбу против окупатора;

што су у плану окупатора за истребљење наших народа, за сламање оружаног отпора народа Југославије против поробљивача, наметали и распиривали братоубилачку борбу народа Југославије и на тај начин били иницијатори и саучесници ратних злочина које су у току читавог ослободилачког рата вршили Михаиловићеви четници;

што су у току трајања ослободилачког рата расипали државну имовину, шаљући новац и вршећи разне набавке за издајничке четничке формације у отаџбини и дајући велике своте новца, за вршење своје издајничке пропаганде у иностранству.

Тако су већ у својим првим порукама преко емисија радио Лондона и путем официра које су слали у земљу поручивали Михаиловићу и народима Југославије да није време за борбу против окупатора и тиме позивали на покорност окупатору, а с друге стране, наређивали Михаиловићу да води борбу против ослободилачког покрета и Народноослободилачке војске. Доследни овом ставу, у јануару 1942 поставили су издајника Михаиловића за министра војног, а користећи свој положај легалне владе у емиграцији његовој тзв. „војсци у отаџбини,“ покушали дати значај државне оружане силе. Када је после треће офанзиве окупатора и четника против Народноослободилачке војске издаја Михаиловића постала сасвим очигледна у земљи и у иностранству, они су Михаиловића поставили за начелника штаба Врховне команде како би појачали - на тај начин - и свој и Михаиловићев положај. Михаиловић је редовно обавештавао оптужене о свом издајничком раду у земљи и они су се потпуно са њим саглашавали, одобравали и похваљивали његов издајнички рад.

Организовали су у иностранству тзв. „краљевску војску ван отаџбине“, на коју су трошили огроман новац, а све у циљу да је у погодном моменту убаце у земљу и употребе у борби против Народноослободилачке војске Југославије. Када је и упркос свих предузетих мера од стране оптужених да затаје истину - ипак истина о херојској борби народа Југославије продрла и ван наше отаџбине и када су победе НОВ усхићавале сваког истинског родољуба, те кад су многи официри и војници те тзв. „краљевске војске“ изјавили жељу да хоће да се боре за ослобођење домовине и да се на позив Врховног штаба НОВЈ врате у отаџбину, оптужени су спречавали њихов повратак у отаџбину, хапсили их и прогонили. Сви су они усвајали предлоге Драгољуба Михаиловића за одликовања највишим југословенским орденима његових команданата који су отворено сарађивали са окупатором и вршили тешке ратне злочине, као што су: Илија Трифуновић-Бирчанин, Добросав Јевђевић, Петар Баћовић, Војислав Лукачевић, Драгутин Кесеровић, Радослав Радић, Никола Калабић, Павле Ђуришић, Бајо Станишић, Момчило Ђујић, Јездимир Дангић и други, а такође на предлог Михаиловића разрешавали су чина офицере бивше југословенске војске који су ступили у Народноослободилачку војску и партизанске одреде и борили се за ослобођење своје отаџбине од

окупатора, као што су: пешадијски пуковник Саво Оровић, пешадиски капетан I класе Арсо Јовановић, Велимир Терзић, Петар Ћетковић, Бранко Пољанац, Ратко Мартиновић и други. Упућивали су много пута Михаиловићу огромне суме новаца из благајне југословенске државе, преко београдског индустријалца Максимовића, официра Станислава Рапотеца, преко посланства у Берну и Анкари, преко канала у Букурешту, Цариграду, Каиру, и других. Активно су радили на упућивању Михаиловићу из иностранства већих количина оружја, муниције, одеће, радио-станица, хране и друге ратне спреме, иако су знали да Михаиловић све то употребљава у борби против Народноослободилачке војске и партизанских одреда Југославије, сарађујући најтешње са окупаторима и другим слугама окупатора и помажући окупатору у настојањима да уништи народноослободилачки покрет народа Југославије. Организовали су и давали радио-емисије преко иностраних радиостаница, на језицима народа Југославије, у којима су држани говори, читани чланци, даване вести чија је садржина била управљена на распиривање братоубилачке борбе у земљи, на разбијање јединства народа Југославије који су водили борбу против окупатора и њихових слугу. У тим радио-емисијама лажима и клеветатама нападана је Народноослободилачка војска и партизански одреди Југославије и народ позиван да приступа организацији Драгољуба Михаиловића која је сарађивала са окупатором и помагала га у настојању да угуши народноослободилачку борбу народа Југославије; распиривана је шовинистичка мржња између Срба и Хрвата, позивани су Срби да се окупе под команду Драгољуба Михаиловића у борбу против Хрвата на које је сваљивана сва кривица за масовне покоље српског становништва које су извршили Павелићеве усташе. Организовали су убацивање у земљу листова, прогласа и летака који, су били управљени истом циљу као и радио-емисије. Проглашавали су народима Југославије да је једини законити претставник државе у окупираној земљи Драгољуб Михаиловић и да он једини води борбу за ослобођење земље, иако су тачно знали да Михаиловић са читавом својом организацијом сарађује са окупаторима; тиме су давали пуну политичку подршку Михаиловићу и ишли су на то да народе Југославије преваром одврате од борбе против окупатора, од борбе за ослобођење своје домовине и да их упуте на пут покорног служења окупатору. Таква издајничка пропаганда помогла је Михаиловићу да лакше заведе извесне људе на пут издаје своје отаџбине у тешким данима рата и окупације.

Организовали су исту такву пропаганду у иностранству у циљу обмањивања иностранства о стварном стању у Југославији. Велике суме новца давали су из државне касе за плаћање листова разних иностраних земаља да доносе чланке који су писани по њиховим директивама или су их они сами писали, а у којима је величан Дража Михаиловић као херојски борац против сила осовине, у којима су лансиране измишљене вести о борбама Михаило-

вића противу осовинских снага и у којима су лансиране лажне и клеветничке информације које им је Михаиловић достављао о својој тобожњој борби противу осовинских снага, о тобожњој сарадњи партизана са немачко-фашистичким освајачима, о тобожњим тешким ратним злочинима партизана итд, - све у циљу да се преваре слободољубиви народи који су учествовали у борби против немачко-фашистичких освајача и да се њихове симпатије окрену према сараднику окупатора Драгољубу-Дражи Михаиловићу, а да се створи нерасположење према херојским борцима који су једини старно водили упорну, непрекидну борбу против заједничког непријатеља читавог слободољубивог човечанства и непријатеља своје поробљене отаџбине. Таквим своји радом учинили су да је истина о херојској борби народа Југославије против немачко-фашистичких завојевача о правој и истинској ослободилачкој борби народа Југославије, са закашњењем дошла до сазнања других слободољубивих народа света, због чега су народи Југославије претрпели неоцењиву штету.

2. КНЕЖЕВИЋ ЖИВАНА зато што је извршио следећа кривична дела:

а. Као шеф војног кабинета владе Слободана Јовановића, вршио је у ствари дужност министра војске, с тим што је на све његове одлуке давао сагласност Слободан Јовановић. Вршећи дужност шефа војног кабинета, он је, одржавајући непрекидно везу са командантом четничких јединица у Југославији Драгољубом Михаиловићем, министром војске у влади Слободана Јовановића и начелником штаба Врховне команде тзв. југословенске војске, путем радио-везе и путем курира давао Михаиловићу у договору са Слободаном Јовановићем, Миланом Гавриловићем, Радојем Кнежевићем и Момчилом Нинчићем, директиве за рад и од Михаиловића примао извештаје које је одобравао. Тако је он, заједно са Слободаном Јовановићем и другима, сарађивао са Михаиловићем у руковођењу четничком организацијом у Југославији, мада је знао да Михаиловић и његова организација сарађују са немачко-италијанским окупаторима и њиховим слугама у борби против народноослободилачког покрета народа Југославије.

б. Заједно са Слободаном Јовановићем и другима, радио је непрекидно на упућивању оружја, муниције, одеће, хране и другог материјала Михаиловићу, ма да је знао да Михаиловић све то употребљава у борби против Народноослободилачке војске и партизанских одреда Југославије сарађујући најтешње са окупаторима и другим слугама окупатора. Заједно са Слободаном Јовановићем и другима разним каналима упућивао је Михаиловићу огромне количине новца из државне касе.

в. Организовао је војне емисије преко једне иностране радио-станице које су на језицима наших народа позивале наше народе да приступе генералу Михаиловићу, мада је знао да Михаиловић сарађује са окупаторима и помаже окупаторима у њиховим настојањима да угуше народноослободилачку борбу наших народа. Пре-

ко војних емисија радио је на распиривању братоубилачке борбе у земљи и на распиривању шовинистичке мржње и братоубилачке борбе између наших народа знајући да све то само иде на штету борбе коју су народи Југославије водили за ослобођење од окупатора и да то само помаже окупаторима да успешније гуше народноослободилачки покрет у окупираној Југославији. Поред тога, заједно са Слободаном Јовановићем, радио је на организовању пропаганде у иностраним земљама која је била управљена против народноослободилачке борбе наших народа а у корист сарадника окупатора Драгољуба Михаиловића и његове организације.

г. Када је смењен са дужности шефа војног кабинета примио је дужност војног аташеа у Сједињеним Америчким Државама, где је заједно са амбасадором југословенске избегличке владе Константином Фотићем, по инструкцијама примљеним од југословенске избегличке владе, организовао велику кампању у корист Драгољуба Михаиловића и његове четничке организације, настојећи свим средствима да спречи да инострана јавност сазна да Михаиловић сарађује са окупаторима и да убеди инострану јавност лажним и клеветничким вестима, које је добијао од избегличке владе и од Михаиловића или их је сам фабриковао, да народноослободилачки покрет у Југославији није никакав народноослободилачки покрет и да не води никакву борбу против окупатора, већ се само бори против Михаиловића и његове организације, ометајући тобоже његову борбу против окупатора. таквим радом нанео је народима Југославије велику штету.

Од јесени 1943, када је успостављена директна веза путем радиовезе између Михаиловића и Фотића, он је заједно са Фотићем, појачавши кампању у иностранству за Михаиловића организовао преко једне иностране радио-станице емисије на језицима народа Југославије и у тим емисијама вршио распиривање братоубилачке борбе у земљи и шовинистичке мржње међу нашим народима.

3. ФОТИЋА КОНСТАНТИНА зато што је извршио следећа кривична дела:

а. Једно време као опуномоћени министар, па потом као амбасадор југословенске избегличке владе у САД, па и после смењивања са дужности амбасадора, за време рата и окупације, организовао је у иностранству пропаганду широких размера у корист Драгољуба Михаиловића и његове четничке организације и руководио таквом пропагандом знајући тачно да Михаиловић и његова организација сарађују са окупаторима и помажу окупаторима у њиховим настојањима да угуше народноослободилачки покрет народа Југославије. Фотић је упутио Михаиловића на америчког новинара Реја Брока, који је 1942 године радио у Турској и који се преко Михаиловићеве тајне везе директно повезао са Михаиловићем, а такође је давао лажни пропагандни материјал америчком новинару Маркаму и другим.

б. Заједно са Јованом Дучићем, преко листа „Србобран“ који излази у САД, организовао је велику кампању стварања велике Срби-

је, кампању против поновног успостављања Југославије, кампању против читавог хрватског народа оптужујући га за масовне покоље српског становништва које су извршили усташе, кампању против народноослободилачке борбе наших народа коју је водила Народноослободилачка војска и партизански одреди, а коју је у тој кампањи називао бандом међународних злочинаца и разбојника који се боре за увођење болшевизма у земљи. Преко једне иностране радио-станице на језицима наших народа, организовао је емисије у којима је потстрекавао Србе против Хрвата и позивао читав српски народ да се бори против Народноослободилачке војске и партизанских одреда. Лансирао је преко радио-емисија у земљу и иностранство, а преко иностране штампе у иностранству и преко једног дела исељеничке штампе међу исељеницима у иностранству, лажне вести које је добијао од југословенске избегличке владе и Михаиловића Драгољуба о тобожњој борби четника у Југославији против окупатора износећи најтеже клевете против народноослободилачког покрета народа Југославије. Тако је он, иако званични представник Југославије, радио на разбијању Југославије, на распиривању братоубилачке борбе и шовинистичке мржње у земљи, помажући на тај начин Михаиловића и његову четничку организацију која је сарађивала са окупатором и помагала окупатора у његовим настојањима да угуши херојску народноослободилачку борбу народа Југославије.

Оваквим својим радом, изложеним у делу I диспозитива, оптужени МИХАИЛОВИЋ ДРАГОЉУБ-ДРАЖА, др. Мољевић СТЕВАН, ЖУЈОВИЋ МЛАДЕН, др. ТОПАЛОВИЋ ЖИВКО, РАДИЋ РАДОСЛАВ-РАДЕ, ВРАЊЕШЕВИЋ СЛАВОЉУБ, ГЛИШИЋ МИЛОШ, ЈОВАНОВИЋ СЛОБОДАН, др. ПУРИЋ БОЖИДАР, др. НИНЧИЋ МОМЧИЛО, ЖИВКОВИЋ ПЕТАР, КНЕЖЕВИЋ РАДОЈЕ, др. ГАВРИЛОВИЋ МИЛАН и КНЕЖЕВИЋ ЖИВАН извршили су кривична дела предвиђена у чл. 3 тач. 3, 4 и 6. Оптужени МИХАИЛОВИЋ ДРАГОЉУБ-ДРАЖА, РАДИЋ РАДОСЛАВ-РАДЕ, ВРАЊЕШЕВИЋ СЛАВОЉУБ и ГЛИШИЋ МИЛОШ извршили су још и кривична дела предвиђена чл. 3 тач. 7. Закона о кривичним делима против народа и државе. Оптужени ВИЛОВИЋ ЂУРО и ФОТИЋ КОНСТАНТИН радом изложен у делу I диспозитива извршили су кривична дела помагања у извршењу кривичних дела предвиђених чл. 3 тач. 4 и 6 и потстрекивања на извршења кривичних дела предвиђених чл. 3 тач. 3 Закона о кривичним делима против народа и државе.

Као извршиоци кривичних дела предвиђених чл. 3. тач. 3, 4, 6 и 7 Закона о кривичним делима против народа и државе, сви оптужени треба да буду кажњени по чл. 4 истог Закона.

II.

1). ЈОВАНОВИЋ ДРАГОМИР-ДРАГИ извршио је следећа кривична дела:

а) Ступио је у сарадњу са немачком обавештајном службом још 1938 и одржавао везе са Милером и Бестом, руководиоцима немачке полицијске и обавештајне службе, и Хансом Хелмом, агентом Гестапоа који је пре рата имао као званичну функцију звање полицијског аташеа у Југославији. Због тих његових веза са Гестапоом он је пре рата једно време био отстрањен са функције управника града Београда, али и тада, када није био на дужности управника града Београда, одржавао је тесне везе са гестаповцем Хелмом који га је често посећивао у његовом приватном стану. Приликом истраге поводом једне саботаже на жељезници извршене у Јуденбургу јуна 1940, он је на изричит захтев претставника Немачке ушао у мешовиту немачко-југословенску комисију која је водила истрагу, и то као човек у кога су хитлеровци имали неограничено поверење.

б) Одмах после капитулације Југославије, Јовановић је дошао у Београд и ставио се на расположење Хансу Хелму са којим је и пре рата одржавао везе. Хелм је после окупације вршио једну од руководећих дужности у београдском Гестапоу. Преко Хелма, Јовановић је ступио у везу са шефом београдског Гестапоа др. Карлом Краусом и помагао је Краусу и Хелму у изналажењу личности за образовање комесарске управе дајући притом Гестапоу информације политичког карактера о ситуацији у земљи и о појединим политичким личностима.

в) По препоруци Ханса Хелма Јовановић се ставио на расположење војном заповеднику за Србију генералу Ернесту Кајзенбергу који га је поставио за изванредног комесара Управе града Београда. На тој дужности је остао све до образовања Недићеве владе, када је постављен за управника града Београда, председника ОГБ и на тој дужности остао је све до бекства Немаца и Недићеве владе из Србије октобра 1944. За време окупације, Јовановић је руководио са УГБ и ОГБ по директивама Немаца, а после образовања Недићеве владе и по директивама те владе.

Поред осталог као председник ОГБ, организовао је принудно упућивање грађана Београда на радове за немачке ратне потребе. Тако је само једном приликом упутио у рудник Бор око 300 грађана Београда.

г) Новембра месеца 1941, по захтеву генерала Гестапоа Аугуста Мајснера, личног изасланика Химлеровог, који је у Србији вршио дужност команданта безбедности, Јовановић је постављен за шефа тзв. Српске државне безбедности. Као шеф „Српске државне безбедности“ он је руководио, поред УГБ и ОГБ, и са Српском државном стражом, Српском граничном стралсом, свим окружним и среским начелствима и градским полицијским претстојништвима по полицијско-управној линији. По захтеву немачког војног заповедника у Србији Недићева влада му је дала ранг министра и позивала га на седнице владе. Као шеф СДБ био је непосредно потчињен генералу Мајснеру а извршавао је и наређења Недићеве владе.

Као шеф српске државне безбедности, он је давао упутства и наређења СДС, СГС, окружним и среским начелствима и градским полицијским претстојништвима за хапшења, премлаћивања и мучења родољуба и антифашиста. По његовим наређењима, у том времену, банде СДС и СГС водиле су борбе против јединица Народноослободилачке војске и партизанских одреда, било заједно са јединицама немачких окупатора, било самостално или заједно са бандама Драже Михаиловића.

Као шеф СДБ Јовановић је издавао наређења да се врше одмазде за сваког погинулог жандарма из СДС или кога другог од полицијских функционера који су погинули у борбама против партизана. Тако је, 14 марта 1943, наредио да се стреља 30 сељака из среза качерског због напада партизана на Белановицу; наредио да се стреља 12 лица због акције партизана на Соко Бању; расписивао награде од 25.000 до 100.000 динара за сваког убијеног или ухваћеног партизана; давао награде жандармима и полицијским агентима који би убили или ухапсили неког партизана или кога припадника конспиративних организација народноослободилачког покрета; потврђивао све предлоге команданата СДС за вршење одмазда над цивилним становништвом, тако да су банде СДС и полиције на основу тих његових потврда стрељале у циљу одмазде велики број цивилних лица.

Као шеф СДБ, објавио је 14 децембра 1941 „Обзнану о смртној казни за комунистичке јатаке у Београду“ којом је прописао у чл. 1: „Сваки грађанин који сазна да се у Београду настанило или дошло лице које је учествовало у дефетистичкој партизанској акцији, а то не пријави, сматра се јатаком и са њим ће се поступити као и са кривцем“, а у чл. 4: „Прописи уредбе о преким судовима примењиваће се на све оне за које се у датом случају утврди да су знали да је једно лице учествовало у дефетистичко-комунистичкој акцији, а пропустили су да то пријаве властима“.

д) За све време окупације, поред свих дотадашњих функција, Јовановић је непрекидно задржавао у својим рукама опште руководство над Специјалном полицијом Управе града Београда. По његовим директивама и наређењима радили су Илија Паранос, Божидар Бећаревић, Радан Грујичић, функционери и агенти Специјалне полиције.

Специјална полиција је у Београду, у неколико махова, открила организације народноослободилачког покрета и извршила масовна хапшења, а у току окупације непрекидно је вршила групна и појединачна хапшења. Јовановић је слао екипе Специјалне полиције у унутрашњост, ради откривања организација Народноослободилачког покрета и масовног хапшења великог броја људи у Ваљеву, Шапцу, Чачку, Младеновцу и многим другим местима Србије.

У лето 1944, пошто је од Недићеве владе претходно био постављен за изванредног комесара града Београда и срезова врачарског, грочанског и посавског са изванредним овлашћењима за завођење

реда на тој територији, Јовановић је, на захтев организације ДМ у срезу таковском (Горњи Милановац), упутио екипу Специјалне полиције у срез таковски, где је у селу Такову водила истрагу над 30 симпатизера народноослободилачког покрета, које су били ухапсили четници Драже Михаиловића.

ђ) По наредби Недићеве владе заједно са Гестапоом организовао је концентрациони логор у Београду на Бањици и тим логором руководио заједно са Гестапоом преко управника логора Светозара Вујковића.

По његовим директивама и наређењима функционери и агенти Специјалне полиције и функционери логора на Бањици вршили су над ухапшеним родољубима и антифашистима најразноврснија мучења, почев од батинања па све до мучења помоћу електричне струје, тако да су ухапшеници умирали у највећим мукама. По његовим наређењима вршена су стрељања родољуба и антифашиста који су били доведени у Специјалну полицију и логор на Бањици, тако да је, по његовом властитом признању а на основу наређења која је он издао, у разним случајевима стрељано око 600 лица.

У логору на Бањици образовао је „Комисије за категорисање“, које су све одлуке достављале њему на одобрење, а он је те одлуке одобравао или мењао. Тако је на основу тих његових одлука стрељано из Специјалне полиције и логора на Бањици десетине хиљада лица. Десетине хиљада лица издржале су у логору на Бањици по више месеци или година после чега су по његовим одлукама стрељана или пуштана. Када би Немци тражили да изврше стрељања извесног броја лица, Јовановић би преко своје „Комисије за категорисање“ одвајао из логора на Бањици одређен број лица и предавао Немцима, који су их стрељали.

е) Наредбом УГБ I бр. 9991 од 23 септембра 1943, Јовановић је формирао преки суд за подручје Управе града Београда који је осудио на смрт већи број лица. Он је давао предлоге руководиоцима Гестапоа за увођење разних мера терора у циљу угушења народноослободилачког покрета, а извештаје о своме раду и о ситуацији у Србији подносио руководиоцима немачке обавештајне службе безбедности, генералу Мајснеру и вишем вођи СС полиције Емануелу Шеферу. Организовао је полицијске школе, увео инвалиднине за погинуле жандарме и полицијске функционере у борби против народноослободилачког покрета, приређивао свечане сахране погинулим жандармима и полицајцима, организовао свечане смотре јединица Српске државне страже, које је посећивао заједно са немачким функционерима, а све ово у циљу придобијања и врбовања у издајничке полицијске и војне формације нових бораца против народноослободилачког покрета. У неколико махова одржао је говоре у којима је потстрекивао све и свакога на вршење убиства родољуба и антифашиста и јавно претио стрељањима за сваки акт уперен против окупатора. По његовим директивама организован је систем шпијунаже, конфидентаже и про-

вокације у Београду. По његовом наређењу организована је шпијунажа у логору за омладину у Смедеревској Паланци.

ж) Од 1941 сарађивао је са организацијом Драже Михаиловића, са Дражиним командантима Александром Сашом Михаиловићем, Ивом Павловићем, званим Ђока, Николом Калабићем, Драгославом Рачићем, Драгутином Кесеровићем, Предрагом Раковићем, Синишом Оцокољићем званим Пазарцем и други. Он је тим командантима слао оружје, муницију, санитарски материјал, новац и друго. Тако је укупно послао четничким командантима око 100 хиљада метака, 300 ручних бомби, 400 пари цокула, 300 пари опанака, 200 радничких одела, 100 пари веша и пола милиона динара. Све ово слао је аутомобилима УГБ и ОГБ преко Дражиног официра Косте Кошутића, који је био на дужности у штабу Николе Калабића.

Од 1944 стајао је непосредно под командом Саше Михаиловића, Дражиног команданта Београда. Августа 1944, организовао је заједно са Николом Калабићем, Рачићем и Нешком Недићем, састанак између Драже Михаиловића и Недића, који је одржан у селу Ражани (код Косјерића) око 20 августа 1944 и на томе састанку учествовао заједно са Недићем. Кратко време иза овог састанка поново се састао са Дражом Михаиловићем у селу Прањанима (код Г. Милановца) којом приликом га је известио о повлачењу Немаца са Балкана и предложио му да нареди четничким јединицама да приступе заузимању градова, када их Немци буду почели напуштати, да би на тај начин предухитрио Народноослободилачку војску и партизанске одреде.

2). Оптужени ДИНИЋ ТАНАСИЈЕ, ЈОНИЋ ВЕЛИБОР и ДОКИЋ ЂУРА извршили су следећа кривична дела, и то као чланови издајничке Недићеве владе:

а) Учествовали су у издајничкој Недићевој влади, руководећем органу издајничког управног апарата, који је у свим гранама државне управе спроводио директиве и наређења немачких окупатора, развијајући велику самоиницијативу у остварењу немачке окупационе политике у Србији.

б) Учествовали су у доношењу свих владиних одлука и мера на основу којих је организована и вршена систематска пљачка Србије у корист немачко-фашистичких окупатора. Тако су преко Српске народне банке прибављани и осигуравани окупациони трошкови, организована привредна пљачка путем клиринга и регулисан новчани оптицај, те је на име окупационих трошкова исплаћено Немцима преко 38 милијарди динара, путем клиринга извезено у Немачку робе у вредности преко 24 милијарде динара, а ради осигурања ове систематске привредне пљачке пуштено је у оптицај око 50 милијарди динара. Разним манипулацијама помоћу Државне хипотекарне банке опљачкана је Србија у корист окупатора са око 4 милијарде динара. Пљачка народне имовине вршена је преко Недићеве владе и на друге начине: принудним откупом пољопривредних производа, разним централама (за жи-

то, стоку, дрво, угаљ и др.), помоћу ДИРИСА, привредне полиције, војних и полицијских формација Недићеве владе итд.

в) Учествовали су у доношењу свих одлука и мера за успостављање, одржавање и обезбеђење саобраћаја који је првенствено служио за ратне потребе немачких окупатора.

г) Учествовали су у доношењу одлука општег карактера на основу којих је организована и спровођена фашистичка просветна политика на Универзитету и по другим школама и просветним установама. Тако је, поред осталих фашистичких метода, створен у Смедеревској Паланци „Завод за принудно васпитање омладине” у коме је наша омладина требало принудно да се васпита у духу издаје свога народа.

д) Учествовали су у доношењу општих одлука на основу којих је организовано и вршено прогањање и уништавање српског чиновништва и српске интелигенције због њихове наклоности према народноослободилачком покрету. Тако је око 10.000 чиновника оглашено за национално неисправне и изложено прогону.

ђ) Учествовали су у доношењу свих одлука на основу којих је организована и спровођена фашистичка и издајничко-злочиначка пропаганда у Србији. Ова пропаганда спровођена је свестрано и свим расположивим средствима: радио, штампа, биоскопи, позоришта, зборови, конференције, предавања, изложбе, летци, прогласи, карикатуре итд., - све ово у циљу завођења народних маса, оправдања окупације, угушења Народноослободилачког покрета, фашизирања земље и укључење Србије у Хитлеров „нови европски поредак”.

е) Учествовали су у доношењу свих општих одлука на основу којих је вршена организација полицијских и војних формација, на основу којих је вршено врбовање и сакупљање људства у те формације и на основу којих су те формације радиле у време окупације. По тим одлукама организоване су и радиле Српска државна стража, Српска гранична стража, Српски добровољачки корпус, Управа града Београда, Специјална полиција, логори, окружна и среска начелства и градска полицијска претстојништва. Све ове организације и установе имале су за задатак да насилно угуше сваки родољубиви отпор служећи се најкрвавијим и најподлијим средствима.

ж) Учествовали су у доношењу уредаба и одлука којима је заведен у Србији, у време окупације, систем државног бандитизма и на основу којих су полицијске и војне формације извршиле безбројне и најразноврсније ратне злочине. Донете су: Уредба о прецим судовима; Обзнана о проказивању свих симпатизера и припадника Народноослободилачког покрета; Обзнана о смртној казни за комунистичке јатаке; наредба о категорисању лица затворених у логорима и о стварању комисија за категорисање у логору на Бањици; Уредба о стварању Завода за принудно васпитање омладине у Смедеревској Паланци. Створени су логори: у Београду - Бањица, Шапцу, Нишу и другим местима у Србији. Прописа-

но је хапшење таоца, прогањање чиновника по Уредби о државним чиновницима, прописане су награде најпре од три до двадесет хиљада а доцније од 25 до 100 хиљада за онога ко прокаже или убије партизана или вођу партизана. Прописан је принудан рад у земљи и упућивање радника на принудан рад у Немачку.

На основу тих прописа вршена су масовна хапшења више стотина хиљада становника Србије, првенствено припадника и симпатизера народноослободилачког покрета; вршена су истребљења Јевреја и Цигана, основани су концентрациони логори у Београду на Бањици, у Шапцу, у Нишу и једно време у свим окружним местима, а у Смедеревској Паланци и специјални логор за омладину; вршена су зверска, инквизиторска мучења ухапшених лица и заробљених партизана, како у затворима и логорима тако и приликом казних експедиција, претреса терена и блокада. Огроман број оних који су прошли кроз логоре и затворе убијени су приликом вршења одмазде; неки су убијени без икаквог суда а други по пресудама преких судова. По многобројним стрелиштима и губилиштима у Србији убијено је око 200 хиљада људи, жена и деце, а од тога само у Бањичком логору око 70 хиљада људи, жена и деце. Убиства су вршена на разне начине: стрељање, вешање, премлаћивање или тровање отровним гасом. Многи људи и жене из логора и затвора као и од својих кућа одвођени су на принудне радове у земљи (Бор, Костолац и др. рудници; на шумске радове; на радове за организацију ТОТ*) а такође и ван земље, првенствено у Немачку, тако да се рачуна да је на принудне радове у земљи било упућено око 110 хиљада становника Србије, а ван земље око 50 хиљада. И од стране полицијских и војних формација Недићеве владе и од окупаторских оружаних формација вршена је пљачка стоке, намирница, ствари и робе, како приватне тако и јавне имовине. Недићева влада и Немци опљачкали су сву покретну и непокретну имовину југословенских Јевреја. Приликом казних експедиција и у циљу вршења одмазде паљене су приватне зграде тако да су попаљена многа села и градови. Вршена је насилна мобилизација у издајничке војне формације.

3. Оптужени ДИНИЋ. ТАНАСИЈЕ, поред дела под 2), посебно је учинио:

а) Ступио је још пре рата у сарадњу са агентима Гестапоа, Краусом и др. Киrom. У почетку 1941, он је развио живу активност, писмима и усмено, и код руководећих фактора у бившој Југославији залагао се да се закључи уговор о приступању Југославије Тројном пакту. Слично великом броју припадника предратне „пете колоне“ у Југославији, он је 13 априла 1941, још пре капитулације, разоружао пук којим је командовао и предао га Немцима, па отишао у Ниш, где га је прихватио један немачки официр који му је издејствовао дозволу за ношење оружја и одвезао га аутомобилом у Београд, у немачко посланство. Ту је добио легитимацију у

* Оснивач ове организације је Немац Фриц Тот, преко које је пљачкан народ Србије

којој је било назначено да је он стављен под нарочиту заштиту немачког посланства.

б) Одмах по доласку у Београд, он је нашао своју стару везу Крауса, који је тада био на дужности шефа IV отсека Гестапоа, и ставио му се на расположење. Долазио је код Крауса на политичка консултовања, давао му информације политичког карактера о ситуацији у земљи и о политичким личностима те на тај начин помогао руководиоце Гестапоа да одаберу личности за стварање Комесарске управе. Када је крајем априла 1941 створена Комесарска управа на челу са Миланом Аћимовићем, Динић је постављен за помоћника комесара унутрашњих послова.

в) Као помоћник комесара унутрашњих послова, Динић по налогу Немаца организовао је и водио истрагу о одговорности за догађаје од 27 марта 1941 и резултате истраге предао Немцима који су их упутили Хитлеру и Рибентропу. У истрази је открио извесне важне државне тајне које су се односиле на наше дипломатске везе са савезничким силама, па је и о томе известио Хитлера и Рибентропа. Немци су му поверили овај врло важан посао као човеку у кога су имали неограничено поверење, а он је своју оданост Немцима стално истицао у својим писмима Хитлеровим руководиоцима и предлагао увођење разних терористичких мера у циљу угушења народноослободилачког покрета. Таква писма је упућивао немачком посланику Феликсу Бенцлеру, генералу Гестапоа Аугусту Мајснеру, шефу Гестапоа Емануелу Шеферу и немачком војном заповеднику за Србију. Са тих разлога 25 јуна 1941, он је издао наредбу о искреној сарадњи „српских оружаних снага са Немцима“.

г) За време док је био помоћник комесара унутрашњих послова, он је руководио читавим полицијским апаратом заједно са Миланом Аћимовићем. По његовим и Аћимовићевим наређењима полиција је хапсила таоце у разним местима Србије и предавала их Немцима који су их стрељали. Тако је у Чачку, Ваљеву, Шапцу и другим местима Србије било ухапшено неколико стотина таоца који су предати Немцима и стрељани. Сам Динић, заједно са оптуженим Јовановић Драгомиром, учествовао је јула месеца 1941 у Ужицу при одабирању таоца ради извршења одмазде коју су Немци наредили, те је упутио жандарме који су га допратили до Ужица да одведу око 20 таоца и да их стрељају. По његовом наређењу жандарми су заједно с Немцима ухватили још око 70 сељака из околине Косјерића, па те сељаке и оних 20 таоца доведених из Ужица, укупно око 90 лица стрељали у близини Косјерића.

д) У Комесарској управи, поред дужности помоћника комесара унутрашњих послова, он је био постављен за изванредног комесара за персоналне послове са овлашћењем да даје сагласност на постављења чиновника у свим гранама државне управе и да доноси одлуке о отпуштању чиновника без права на жалбу. После образовања Недићеве владе, он је и даље остао на тој дужности изванредног комесара за персоналне послове, са непромењеним

овлашћењима, и ту је дужност вршио поред осталих дужности све до бекства из земље са Недићевом владом.

Као комесар за изванредне послове, Динић је вршио отпуштања свих чиновника који су били наклоњени народноослободилачком покрету на основу Уредбе о државним службеницима по којој је отпуштање из службе повлачило упућивање у концентрационе логоре. Тако је, како сам признаје, отпустио око 10 хиљада чиновника који су били наклоњени народноослободилачком покрету.

ђ) Октобра 1942, Динић је постављен за министра унутрашњих послова у Недићевој влади и на тој дужности остао је све до новембра 1943, када је постављен за министра социјалне политике и на тој дужности остао све до бекства Недићеве владе из Београда. Од марта 1943, па све до новембра 1943, он је руководио читавим полицијско-управним апаратом, окружним, среским начелствима, градским полицијским претстојништвима, СДС и СГС. По његовим директивама, у том периоду, полицијско-управни апарат вршио је убиства и друга насиља над родољубима и антифашистима и водио борбе против Народноослободилачке војске и партизанских одреда заједно са окупатором, а често уз сарадњу са бандама Драже Михаиловића.

е) У разним местима у Србији (Шапцу и др.) одржао је говоре којима је позивао у борбу против народноослободилачког покрета и потстрекавао на убијања партизана и других родољуба. У Недићевом листу „Ново време“ написао је више чланака у истом духу. Затим, 30 јануара 1943, поводом десетогодишњице ступања националсоцијализма на власт, Динић је дао изјаву под насловом: „Смисао националсоцијализма и значај његове борбе“, која је штампана у „Новом времену“ а у којој је величао и пропагирао националсоцијализам. Најзад, као почасни претседник недићевско-љотићевских новинара, Динић је учествовао на конгресу фашистичких новинара у Венедиху и том приликом одржао говор у коме је величао Хитлера и националсоцијализам.

4. Оптужени ЈОНИЋ. ВЕЛИБОР, поред дела под 2), учинио је посебно:

а) Одмах после капитулације Југославије ставио се у службу немачких окупатора. Када је образована Комесарска управа постављен је на дужност референта у наставном одељењу комесаријата просвете, а убрзо, 10 јула 1941, постављен је за комесара просвете на којој је дужности остао све до образовања Недићеве владе. И у Недићевој влади био је кратко време на дужности референта наставног одељења у Министарству просвете, а крајем 1941, постављен је за министра просвете на којој је дужности остао све до бекства Недићеве владе из Београда.

Као комесар просвете а доцније и као министар просвете, Јонић је био непосредан организатор и руководилац политике фашизирања школа и просветних установа, прогонио је и отпуштао слободоумне и антифашистички расположене наставнике и ученике; у средњим и стручним школама наредио да се врши подела уче-

ника у категорије а, б и в, па су у категорију а сврставани „национално поуздани“, у категорију б „национално непоуздани“, а у категорију в „колебљиви и лако подложни утицају деструктивних елемената“. Ученици из категорије б избацивани су из школа без права на полагање испита и даље школовање, после чега су одмах хапшени и одвођени у логоре. По његовим наређењима заведен је у школама систем шпијунирања и потказивања. Он је издавао наређења директорима и наставницима да своје ученике шпијунирају, избацују из школа и предају полицији. Он је наредио да се сазивају ђачки родитељи на састанке на којима је од њих тражено да шпијунирају и потказују своју рођену децу. По његовом наређењу родитељи ђака гимназије у Аранђеловцу морали су да потписују гаранцију за „националну исправност“ своје деце дајући изјаву да јемче својим животом да ће њихова деца бити „национално исправна“.

По његовом предлогу и по његовом наређењу упућиване су ђацима и наставницима брошуре, слике и карикатуре са фашистичким садржајем потстрекавајући их на издају свога народа. Он је издавао наређења професорима и ђацима да одлазе у народ и да путем конференција, културних приредаба итд. шире фашистичку пропаганду и у народ уносе дух ропске покорности и издаје. На Светог Саву 1942, организовао је прославу на Београдском универзитету и на њу позвао немачке претставнике: Феликса Бенцлера, др. Харолда Турнера и друге. Он је иницијатор и доносилац познате Уредбе о Универзитету помоћу које је завео полицијски режим у овој нашој највишој научној установи. За ђаке и студенте, припаднике СДС и СДК, организовао је краткорочне течајеве, како би на тај начин привукао што већи број ђака у те издајничке банде.

Јонић је иницијатор и организатор логора за омладину у Смедеревској Паланци, који је назвао „Завод за принудно васпитање омладине“. Руководећи тим логором преко Милована Поповића, он је издавао наређења да се непоправљиви омладинци предају Специјалној полицији у Београду.

б) Познат још од пре рата као присталица фашизма и пријатељ Хитлерове Немачке, као оснивач „Југословенске акције“ и генерални секретар ЈБотићевог „Збора“, он је за све време окупације одржавао најтешње везе са немачким руководиоцима Бенцлером, Херман Нојбахером, Францом Нојхаузенем, Харолдом Турнером, др. Герхардом Фајнеом и др. Он је био један од најближих Недићевих сарадника и непрекидно је предлагао све нове и све оштрије мере уперене против српског народа. На свим дужностима које је вршио радио је по директивама немачких окупатора и на основу одлука и упутстава Недићеве владе, развијајући до максимума властиту иницијативу.

в) По његовом предлогу издала је Недићева влада свим чиновницима наређење да морају одржавати предавања и зборове на којима ће позивати народ у борбу против народноослободилачког пок-

рета и величати Недићеву владу као владу српског народног спаса. Он је немачком пропагандном одељењу доставио имена јавних радника и угледних личности и предложио да их ангажују за предавања на београдском радију, те да их на тај начин компромитују и вежу за политику сарадње са Немцима коју је водила Недићева влада.

По његовом предлогу написан је и објављен 1941, „Апел српском народу“. Он је организовао конференцију просветних радника на којима су многи просветни радници потписали тај „апел“ уперен против народноослободилачког покрета и на тај начин позивали народ на послушност и покорност окупатору.

По његовој иницијативи створен је такозвани Српски цивилни план по коме је требало да се изврши фашизирање Србије, али је тај план остао неостварен због бекства Недићеве владе из Србије. Уз помоћ Немаца организовао је на Коларчевом народном универзитету „антикомунистичку изложбу“ и „антикомунистичке течајеве“ који су били уперени против народноослободилачког покрета.

г) По разним местима у Србији одржао је низ говора и предавања који су били штампани у дневним листовима. У Недићевим листовима „Новом времену“ и „Српском народу“ написао је многобројне чланке. Од 1941, био је уредник листа „Српски народ“ службеног органа Недићеве владе, и за сваки број тога листа писао је редовно по један чланак. У свим тим својим чланцима и говорима позивао је на издају и на вршење ратних злочина.

д) Јонић је учествовао у изради плана о стварању „велике Србије“ заједно са др. Мирославом Спалајковићем и Милутином Недићем; учествовао је у изради елабората које је Недић понео са собом и употребио у преговорима са Хитлером и Рибентропом 18. септембра 1943. По том плану требало је да се оснажи раскомадавање Југославије и изврши дефинитивно разједињење народа Југославије.

Пред бекство Недићеве владе из Србије, Недић га је поставио за свога помоћника за координацију послова. По Недићевом овлашћењу организовао је састанак на коме су поред њега учествовали Коста Мушицки, Недићев генерал Стеван Радовановић, шеф IV отсека Специјалне полиције Божидар Бећаревић, Недићев генерал Боривоје Јонић и мајори Драже Михаиловића Иван Павловић звани Ђока и Александар Саша Михаиловић, руководиоци организације ДМ у Београду. На тој конференцији су се споразумели: да се све снаге Недићеве владе и Драже Михаиловића у Београду обједине под јединствену команду и да после повлачења Немаца исценирају заузеће Београда од Немаца, да објаве преко радија целом свету да су „националне снаге Драже Михаиловића освојиле од Немаца град“, да узму власт у руке, да позову краља, да образују владу и да о свему томе известе савезнике, а потом да организују одбрану Београда против Народноослободилачке вој-

ске и да преко савезника издејствују да Црвена армија не улази у Београд.

5) Оптужени ДОКИЋ ЂУРА, поред дела под 2) учинио је посебно:

а) За министра саобраћаја у Недићевој влади постављен је 1941, и на тој дужности остао све до бекства у Немачку. По директивама и наређењима немачких окупатора и Недићеве владе руководио је успостављањем, одржавањем и обезбеђивањем саобраћаја који је имао врло велику важност за немачке ратне потребе. По његовим предлозима распоређиване су јединице Српске државне страже код важних саобраћајних објеката да би онемогућиле вршење саботажа на саобраћају. По његовим наређењима подизани су и направљани саобраћајни објекти које су партизанске јединице рушиле и уништавале у намери да отежају кретање немачких оружаних снага и пребацивање група у правцу југа и севера.

По његовим наређењима вођена је крајем 1941 и почетком 1942 истрага над саобраћајним особљем које је радило на територији Западне Србије која је била ослобођена од партизана, и на основу резултата те истраге отпуштено је неколико стотина чиновника од којих је велики број упућен у логоре, где су многи стрељани. За све време окупације отпуштао је из службе саобраћајне чиновнике и раднике који су били наклоњени народноослободилачком покрету, мада је знао да отпуштање из службе повлачи упућивање у концентрационе логоре, у којима су отпуштени службеници зостављани а многи од њих су стрељани.

б) Поред тога Докић је написао неколико чланака и одржао неколико говора пропагандног карактера у којима је позиво на издају и потстрекавао на ратне злочине.

б). Оптужени МУШИЦКИ КОСТА извршио је седдећа кривична дела:

а) Када су Недић и Љотић 1941, у сагласности са Немцима, формирали такозвану Српску добровољачку команду, Мушицки је био тада постављен за команданта те војне формације. Он је био организатор и руководилац Српске добровољачке команде. Своје прве јединице формирао је од присталица Љотићеве фашистичке партије зване Збор. Још 1941, Мушицки је формирао 10 одреда, који су под његовим командовањем, заједно са Немцима учествовали у свим операцијама против партизанских одреда у Србији. Тако је један од тих одреда под непосредном командом Марисава Петровића, који је био потчињен Мушицком, учествовао у октобру 1941, заједно са Немцима у стрељању седам хиљада грађана града Крагујевца.

У првој немачкој казненој експедицији, која је почела последњих дана новембра 1941, нападом на ослобођену територију у Западној Србији, Мушицки је учествовао као командант свих обједињених такозваних „српских снага“, тј. оружаних одреда које је формирала Недићева влада заједно са Немцима. Са јединицама казнене експедиције Мушицки је ушао у Чачак после повлачења партизана и у Чачку је заједно са Немцима организовао масовна ха-

пшења и стрељања. За време док је био у Чачку, јединице које су стајале под његовом командом стрељале су у Чачку и околини заједно са немачким јединицама око 1.000 заробљених партизана и цивилних лица од кога броја је стрељано само на једном месту (код бившег војног арсенала у Чачку) око 450 лица.

Своје одреде Мушицки је наоружавао оружјем и ратном спремом примљеном од Немаца. Када је 1943, Српска добровољачка команда названа именом „Српски добровољачки корпус“, Мушицки је остао на свом положају као командант. За све време постојања одреда којима је командовао, Мушицки је био непосредно потчињен немачком војном заповеднику за Србију, и то у погледу организације, дислокације и операције, а у погледу администрације и снабдевања одећом, обућом и исхраном Недићевој влади. И Немци и Недићева влада сматрали су да је СДК саставни део немачког Вермахта. Недићева влада издавала је Мушицком наређења за употребу јединица којима је командовао само у случајевима када је на то дао пристанак немачки војни заповедник за Србију. По наређењима Мушицког, јединице СДК водиле су безбројне борбе против партизанских одреда у Србији, а један батаљон водио је борбе у Санцаку и у Црној Гори. Поред тога, по наређењу Мушицког, јединице којима је командовао вршиле су блокаде села, претреса терена, масовна хапшења, масовна убиства, пљачку цивилног становништва, присилну мобилизацију у СДК, насилно одвођење људи у концентрационе логоре, који су из логора били упућивани на принудне радове или одвођени и стрељани.

б) Непосредно пред ослобођење Србије, после споразума између Недића и Драже Михаиловића, по наређењу Недићеве владе Мушицки је издао наређење својим јединицама да се у операцијама уједине са СДС, СГС и четничким бандама Драже Михаиловића.

На неколико дана пред бекство из Београда, Мушицки је учествовао на конференцији коју је био сазвао Велибор Јонић и на којој су поред њега и Јонића, били генерал Стеван Радовановић, шеф IV отсека Специјалне полиције Божићар Бећаревић, командант СДС генерал Боривоје Јонић, мајори ДМ Ива Павловић-Ђока и Александар Саша Михаиловић. На тој конференцији донета је одлука да се пружи отпор јединицама Народноослободилачке војске и Црвене армије које су напредовале ка Београду.

в) После ослобођења Београда и Србије, Мушицки је заједно са целим својим СДК побегао у Словеначко Приморје, где је, извршујући наређења ЈБотића и Немаца, командовао јединицама СДК у борбама против јединица Југословенске армије борећи се раме уз раме са Немцима. По његовим наређењима јединице СДК су заједно са Немцима учествовале у вршењу насиља над становништвом Јулијске Крајине.

У Словеначком Приморју Мушицки је по наређењу ЈБотића и Немаца ступио у сарадњу са командантима Драже Михаиловића, Добросавом Јевђевићем и Момчилом Ђујићем и ставио се заједно

са Јевђевићем и Ђујићем и од команду изасланика Драже Михаиловића генерала Миодрага Дамјановића.

Док је био у Словеначком Приморју Мушицки је, заједно са ЈБотићем, радио у сарадњи са Гестапоом на организовању, обуци и опреми шпијунско-терористичко диверзантских група званих „комакдоси“, које су по свршеној обуци убациване немачким авионима или на други начин у Србију, ради вршења шпијунаже, диверзантских и терористичких дела, па је заиста у Србију и убачено неколико таквих група од којих су неке похватане од стране народних власти у 1945 години.

За особите заслуге у служби немачких окупатора Мушицки је био унапређен од Недићеве владе у чин генерала.

7. Оптужени ПАВЛОВИЋ БОШКО извршио је следећа кривична дела:

а) Јуна месеца 1941, примио је дужност шефа отсека јавне силе у комесеријату унутрашњих послова којим су руководили Милан Аћимовић као комесар и Танасије Динић као помоћник комесара. Као шеф отсека јавне силе радио је на организацији полицијског апарата у Србији, а по наређењима Динића и Аћимовића обилазио је градове по унутрашњости Србије и успостављао полицијску организацију.

б) У октобру месецу 1941, дошао је у Крагујевац, уочи стрељања 7 хиљада лица, које су извршили Немци уз помоћ Љотићеваца и органа домаће полиције. Све док је вршено стрељање налазио се у Крагујевцу и био у непосредном и честом контакту како са органима месних полицијских власти тако и са руководиоцима немачке окупаторске власти у Крагујевцу. По завршеном стрељању вратио се у Београд. Тако је учествовао заједно са Немцима и другим домаћим издајницима у масовном стрељању у Крагујевцу.

в) После образовања Недићеве владе Павловић је остао на дужности шефа отсека јавне силе до новембра месеца 1941, када је примио дужност помоћника команданта Српске државне страже. На овој дужности је остао све до почетка 1944, извршујући, заједно са командантом, сва наређења Недићеве владе, немачких окупатора или шефа Српске државне безбедности; извршујући њихова наређења он је и сам издавао наредбе јединицама СДС на основу којих су те јединице извршиле безброј ратних злочина. По његовим наређењима јединице СДС учествовале су у безбројним борбама против јединица Народноослободилачке војске и партизанских одреда, вршиле блокаде и претресе терена, масовно хапсиле цивилно становништво, вршиле одмазде путем стрељања цивилних становника, пљачкале имовину приватних лица и вршиле друге ратне злочине.

г) Почетком 1944, примио је дужност делегата Недићевог министарства унутрашњих послова код немачког управног штаба при штабу војног заповедника за Србију, и на тој дужности остао све до јуна 1944. Вршећи ту дужност он је радио на усклађивању са-

радње између Недићевог министарства унутрашњих послова и вођства немачке окупационе власти у Србији.

д) Јула месеца 1944, постављен је за државног секретара у кабинету Милана Недића, на којој је дужности остао све до бекства Недићеве владе из Србије. Вршећи ту дужност припремао је и предлагао Милану Недићу разне одлуке и руководио пословима по којима је претседништво Недићеве владе доносило одлуку. Вршећи ту дужност он је, на основу споразума закљученог у августу месецу 1944, између Милана Недића и Драже Михаиловића, организовао пријем од Немаца и испоруку четницима Драже Михаиловића око 10 хиљада пушака и већу количину ратног материјала и ратне спреме.

ђ) После бекства у Беч примио је од Недића дужност да организује избегле припаднике војних и полицијских формација Недићеве владе у циљу да буду употребљене у оружаном борби против Југословенске армије, а нарочито у циљу диверзантско-терористичке акције, и вршио је ту дужност све до капитулације хитлеровске Немачке. Оваквим својим радом изложеним у делу диспозитива под II, оптужени Јовановић Драгомир, Динић Танасије, Јонић Велибор, Докић Ђура, Мушички Коста и Павловић Бошко извршили су низ злочина предвиђених у члану 3 тач. 3, 4 и 6 Закона о кривичним делима противу народа и државе. Оптужени Мушички извршио је још и злочин организовања оружаних банди и њиховог убацивања на територију наше државе предвиђено у чл. 3 тач. 7 истог Закона. Оптужени Јовановић и Динић, радњама изнетим под 1/а и 3/а у овом делу диспозитива, извршили су још и злочине помагања стране државе у припреми агресије против своје државе предвиђене у чл. 3 тач. 9 истог закона.

Као извршиоци злочина предвиђених у чл. 3 тач. 3, 4, 6, 7 и 9 Закона о кривичним делима противу народа и државе, сви оптужени треба да буду кажњени по чл. 4 истог Закона.

III.

1. Др. МАРКОВИЋА ЛАЗАРА и др. КУМАНУДИЈА КОСТУ оптужујем што су извршили следећа кривична дела:

а. Августа 1941, учествовали су на конференцији коју је био сазвао Милан Аћимовић ради издавања једног „апела српском народу“ који би потписали сви виђенији људи из Београда и других места. Такав „апел“ је на тој конференцији и потписан од присутних, а обнародован је 13 августа 1941. Међу првим потписницима били су Марковић и Кумануди, и то Кумануди као четврти потписник а Марковић као шеснаести. После објављивања апела са првим потписницима, он је био донет и многим другим личностима које су га такође потписале, делимично услед страха од окупатора а делимично поводећи се за првим потписницима који су у бившој Југославији играли водећу улогу у политичком животу. „Апелом“ се лажима и клеветима нападао народноослободилачки покрет и позивао српски народ да свим силама и у свакој прилици

помогне издајничке органе власти у борби за угушење устанка у Србији. На тај начин, потписивањем „апела“ дали су пуну моралну и политичку подршку окупатору и домаћим издајницима који су у то време широм Србије вршили одмазде, стрељали таоце и водили огорчене борбе против народноослободилачког покрета у Србији.

б. Крајем августа 1941, учествовали су на конференцији коју је био сазвао Милан Аћимовић у циљу да изложи по њих тешку ситуацију у земљи, која је била настала после избијања општенародног устанка, и да предложи да се на тој конференцији изабере једна личност са довољно ауторитета и способности која би могла да образује једну чврсту владу, која би била способна да заведе ред и мир у земљи и да заједно са Немцима угуши устанак. У дискусији која је настала после излагања Аћимовића, између осталих говорника, узео је реч и оптужени Марковић, па се у свом говору изјаснио да је потребно образовати једну хомогену владу од људи чврсте руке, а да се та влада касније прошири и уласком претставника разних политичких партија. На крају конференције присутни су једногласно изабрали Милана Недића као најподеснију личност за председника владе и решили да тај предлог поднесу Немцима. У доношењу ове одлуке учествовали су и оптужени Марковићи оптужени Кумануди.

Поред тога, оптужени Марковић је још пре те конференције у једном разговору са Миланом Недићем настојао овога да убеди да је он-Недић најподеснија личност за председника владе и да он треба тога да се прихвати, пошто Комесарска управа нема никаквог ауторитета а ситуација у земљи постаје из дана у дан све тежа и тежа. После образовања Недићеве владе, оптужени Марковић је одржавао присне односе са Недићем, говорио му о својој књизи коју је писао о Хрватима, дописивао се са њим и чешће састајао. Једном приликом у разговору са Недићем, настојао је да убеди Недића да би требало да изврши реконструкцију владе и да у владу уведе претставнике свих политичких странака које би биле спремне за једну такву комбинацију.

в) Почетком септембра 1944, сазвали су једну конференцију истакнутих политичких личности на којој су створили тзв. Београдски претставнички одбор, који је по замисли Марковића и Куманудија требало да одржи ред у Београду у случају повлачења Немаца. Поред тога, на том састанку је решено да тај одбор ступи у преговоре са претставницима тзв. Централног националног комитета у Београду, ради проширења „Београдског представничког одбора“ са претставницима организације ДМ. Одлучено је било да Марковић и Кумануди успоставе везу и воде преговоре са претставницима организације ДМ. Два до три дана после формирања тзв. Београдског претставничког одбора, Марковић и Кумануди су се састали са претставницима организације ДМ у Београду: Ацом Павловићем, Драгишом Јоксимовићем и Михајлом Стефановићем, и то у канцеларији Шумадијске банке код Илије Михаило-

вића, па су постигли узајаман споразум о ступању претставника организације ДМ у тзв. Београдски претставнички одбор. Од тада, на седницама овог одбора учествовали су претставници организације ДМ: Аца Павловић, Божидар Попадић и мајор Ива Павловић звани Ђока (који је баш тих дана на конференцији са Велибором Јонићем и Недићевим ђенералима Стеваном Радовановићем и Боривојем Јонићем, Костом Мушицким и претставником Специјалне полиције Божидаром Бећаревићем, склопио споразум: да се све издајничке снаге ставе под јединствену команду Недићевог генерала Радовановића и Дражиног мајора ЈБубише Микића, како би узели власт у Београду пре доласка Народноослободилачке војске и Црвене армије па о томе обавестили Савезнике, позвали краља и образовали владу (а у случају неуспеха да се сви заједно повуку у Словенију). Тако је рад тзв. Београдског претставничког одбора, преко личности мајора Иве Павловића, био повезан са радом Велибора Јонића, Косте Мушицког, Радовановића, Бећаревића и генерала Боривоја Јонића, који су радили по наређењу издајника Недића. О раду тзв. Београдског претставничког одбора, члан тога одбора Илија Михаиловић обавестио је Недића, а преко Недића о томе су били обавештени и Немци који су то све са благонаклоношћу гледали.

г) Упоредо са радом у тзв. Београдском претставничком одбору у коме су њих двојица били стварни руководиоци, написали су „меморандум“ краљу Петру, избегличкој влади и савезничким владама у коме су оштро устали против давања помоћи коју су Савезници пружали Народноослободилачкој војсци и, нападајући народноослободилачки покрет одвратним лажима и клеветима, тражили од Савезника да помогну организацији ДМ и да интервенишу у корист издајника Драже Михаиловића који се у то време био потпуно ујединио са издајницима Недићем и ЈБотићем и од Немаца примао оружје и муницију водећи огорчене борбе против јединица Народноослободилачке војске.

2. Др. МАРКОВИЋА ЛАЗАРА, зато што је, поред дела под Ш/1 извршио још и следећа кривична дела:

а) Оптужени Марковић је за време окупације, а нарочито у 1944, одржавао тесне везе са организацијом ДМ преко Божидара Попадића, члана тзв. Централног националног комитета ДМ, преко Илије Михаиловића (који је одржавао везу између Недића и Драже Михаиловића) преко Недићевог окружног начелника Путниковића и преко Милице Топаловић (жене Живка Топаловића која је била у Врховној команди ДМ).

б) Оптужени Марковић, даље, у време окупације написао је брошуру пропагандног карактера са насловом „Ново или старо“ у којој је нападајући безочно лажима и клеветима народноослободилачки покрет позивао организацију ДМ да исправи политичке погрешке неких својих чланова, како би могла са успехом „смрвити“ Народноослободилачки покрет (или како се оптужени Марковић изражава „Тито-ушашко-хрватски покрет који се води под

большевичко-партизанском фирмом"). Ову своју брошуру давао је другим личностима на читање.

в) У два маха, у 1941, и 1944, оптужени Марковић провео је дуже времена у Параћину код Браће Теокаревића. Тамо су га посећивали немачки мајор Клемент и немачки генерал Штарк. За време бављења код Теокаровића написао је један памфлет у форми брошуре коме је дао назив „О Хрватима и о држању Хрвата". У овом памфлету Марковић је са злочиначком промишљеношћу нападао цео хрватски народ бацајући на њега сву одговорност за многобројне страшне злочине које су извршили Павелићеве усташе над српским становништвом у Хрватској. У том памфлету он прети хрватском народу суровим казнама за сва злочинства усташка и пледира за изванредне мере према читавом хрватском народу. О том памфлету Марковић је говорио Милану Недићу, Божидару Попадићу и другим личностима, а давао га је на читање Лази Теокаровићу и другим својим пријатељима, те је тиме вршио злочиначку пропаганду шовинистичке мржње према хрватском народу.

г) Оптужени Марковић је даље, после ослобођења земље остао у земљи, (и ако је знајући каква је дела учинио, приликом бекства Немаца из Београд, припремао да заједно са њима бежи и био први на списку српских личности које су се пријавиле немачком посланству за одлазак у Беч - до чега из неких разлога није дошло). Чим је почео да се сређује живот после завршених ратних операција, оптужени Марковић је наставио свој противнародни рад. Тако је написао летак под насловом „Декларација удружених странака", у коме је, између осталих лажи и клевета којима је нападао створено стање у Демократској Федеративној Југославији, тражио демобилизацију војске и заштиту емиграната-издајника недићеваца и дражиноваца са којима је за време окупације сарађивао. Тај захтев за мобилизацију оптужени Марковић је поставио у време после завршетка ратних операција, али пре окончања ратног стања које се имало окончати тек закључењем мировних уговора са земљама против којих је наша земља била у рату. Та тзв. декларација удружених странака била је илегално умножавана и растурана и служила је као сретство намењено да утиче на слабљење морала бораца и стварање нерасположења код породица бораца Југословенске армије.

Оваквим својим радњама оптужени Марковић и Кумануди извршили су кривична дела помагања у злочину политичке сарадње са непријатељем у време рата и окупације предвиђено у чл. 3 тачка 6 Закона о кривичним делима против народа и државе, а оптужени Марковић, поред тога, још и кривично дело nanoшења штете војној снази земље предвиђено у чл. 3 тачка 2 истог закона, као и кривично дело распиривања националне мржње и раздора предвиђено у члану 2 Закона о забрани изазивања националне, расне и верске мржње и раздора.

Као извршиоце кривичних дела предвиђених у члану 3 тачка 2 и 6 Закона о кривичним делима против народа и државе треба их

казнити по члану 4 истог Закона. Оптуженог Марковића као извршиоца кривичног дела из члана 2 Закона о забрани изазивања националне, расне и верске мржње и раздора треба казнити по члану 3 истог Закона.

На основу свега изложеног предлажем да Војно веће Врховног суда Федеративне Народне Републике Југославије закаже главни јавни претрес и на исти приведе све оптужене именоване у овој оптужници из истражног затвора Војног суда Команде града Београда, као и да на јавни претрес позове:

1. Потписаног заступника Војног тужиоца Југословенске армије.
2. Браниоце окривљених.

Такође предлажем да се на претресу изведу сви докази предложени у овој оптужници, а који су побројани у списковима који су приложени уз оптужницу и чине њен саставни део.

Предлажем још да тај суд на основу члана 15 тачка 3 Закона о кривичним делима против народа и државе, отсутним окривљеницима постави браниоце.

На крају предлажем суду да по завршеном претресу и оцени свих доказа донесе пресуду по закону.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Све што је у диспозитиву ове оптужнице речено поткрепљено је писменим документима, исказима сведока, потпуним делимичним признањем оптужених или другим доказним средствима.

Из истражног материјала се види:

Прво, да су оптужени Драгољуб Михаиловић и његови сарадници кратко време прикривено а потом отворено сарађивали са немачко-фашистичким окупаторима у борби против ослободилачког покрета народа Југославије. Међу Михаиловићеве сараднике спадају и оптужени Слободан Јовановић и други (из дела I/Г диспозитива), који су све време рата проживели у иностранству уживајући гостопримство савезничких земаља. И они су такође помагали окупаторима у гушењу ослободилачке борбе народа Југославије, мада то гледајући површно изгледа парадоксално. Они су помагали окупаторима на тај начин што су заједно са оптуженим Михаиловићем руководили издајничком четничком организацијом која је под њиховим руководством отворено сарађивала са окупаторима у борби против ослободилачког покрета народа Југославије.

Друго, да су оптужени Драгомир Јовановић, Танасије Динић и други сарадници издајника Милана Недића (из дела II диспозитива) од самог почетка окупације ставили се отворено у службу окупатора, створили извршни апарат помоћу кога су спроводили директиве и наређења окупатора. Они су свим средствима помагали окупаторима у гушењу ослободилачке борбе српског народа.

Треће, да су оптужени Михаиловић и његови сарадници и оптужени Драгомир Јовановић, Танасије Динић и други Недићеви сарадници у току окупације извршили безброј најразноврснијих и најтежих злочина.

Четврто, да су оптужени Лазар Марковић и Коста Кумануди, руководећи се истим циљевима као и оптужени Михаиловић и други из I и II диспозитива, помагали издајнике и ратне злочинце Михаиловића и Недића, пазећи колико су год могли да се не компромитују не само сарадњом са окупатором него ни сарадњом са Михаиловићем и Недићем.

Рад свих ових слугу и помагача окупатора за време рата и окупације био је управљен ка једном истом циљу. Тај њихов заједнички циљ потпуно се подударао са циљем немачко-фашистичких окупатора: угушење ослободилачке борбе народа Југославије.

У настојању да остваре овај свој заједнички циљ слуге и помагачи окупатора су одржавали међусобне везе и тесно сарађивали, а у завршној фази рата и окупације и формално и јавно ујединили све своје снаге само да би уништили ослободилачки покрет у Југославији који је водио херојску борбу против окупатора и свих његових домаћих слугу.

Зато они данас заједно стоје пред праведним судом народа Југославије и мораће да положе рачун за свој издајнички и злочиначки рад.

I.

Сва кривична дела за која се оптужује Драгољуб-Дража Михаиловић и остали из дела I диспозитива ове оптужнице доказана су многобројним доказним средствима која садржи истражни материјал.

Из истражног материјала се види да је линија рада оптужених Драгољуба Михаиловића, Стевана Мољевића, Живка Топаловића, Слободана Јовановића и осталих из дела I диспозитива ове оптужнице била срачуната на онемогућавање сваке ослободилачке борбе у Југославији и на уништење у сарадњи са окупатором демократских и ослободилачких снага, да би се помоћу окупатора успоставио режим отворене диктатуре и националног угњетавања, а чак и остварило истребљивање у појединим крајевима појединих националности.

Од самог почетка оптужени Михаиловић је заједно са избегличком владом пропагирао да још није време за борбу против окупатора и да ће час за борбу наступити када се савезничке снаге буду искрцале на Балкан. Међутим, од самог почетка Михаиловић је почео да води борбу против свих оних који су устали у ослободилачку борбу против окупатора, распирујући на тај начин братоубилачки рат за рачун Немаца, Италијана, Бугара и Мађара. Према томе, све тврдње које су Михаиловић и његова клика износили у земљи и иностранству да Немце сматрају својим непријатељима и да очекују само повољан моменат па да Немце нападну, не одго-

варају истини, јер је Михаиловић од почетка сматрао да постоји повољан моменат за борбу против снага отпора, и ступио је у сарадњу са окупаторима оставши у сарадњи с Немцима све до капитулације Немачке. Парола Михаиловића и његове клике да није време за борбу против окупатора није само значила борбу против устанка него и директну везу са окупаторима и провођење политике окупатора, који су хтели да од народа Југославије направе мирно, покорно робље које их неће узнемиравати у пљачки земље и у покретима трупа, које би могао мобилисати као радну снагу и топовско месо на фронтима против савезника.

Михаиловић и Недић обично су своју сарадњу са окупатором правдали потребом спасавања српских глава. Братоубилачка борба коју је за рачун окупатора повео Дража Михаиловић довела је баш до уништења десетине хиљада српских глава, до масовног уништења Срба, како од стране окупатора и Михаиловићевих четника заједно тако и од самих Михаиловићевих четника.

Михаиловић је вршио истребљења Хрвата и муслимана под изговором да је то одмазда за покоље Срба које су вршиле усташе а на делу је сарађивао са усташама и против српског и против хрватског народа.

Михаиловић као и емигрантска влада у Лондону обично су се у својим изјавама приказивали као пријатељи савезника, нарочито Енглеске и Америке. Тиме су Михаиловић и емигрантска влада хтели да постигну следеће: прво, да пред савезничким јавним мњењем сакрију своју сарадњу са окупатором; друго да у земљи преваре један део становништва; треће, да сачувају легалност и континуитет избегличке владе и монархије пред званичним савезничким факторима; четврто, да би изговарајући се да тобоже воде борбу против бољшевизма, створили у иностранству лажни утисак да се у Југославији не ради о ослободилачкој борби народа против окупатора, него о грађанском рату и да на тој основи добију подршку и оправдање за своју сарадњу са непријатељем.

Као што се види, Михаиловић је сарађујући са окупаторима, слабио општи ратни напор Југославије у борби против Немачке и њених савезника и тиме слабио фронт савезничких држава против заједничког непријатеља.

У току истраге је установљено да је оптужени Михаиловић извршио у времену рата и окупације издају своје отаџбине и да је, почев од 1941, па све до завршетка рата, сарађивао са немачко-фашистичким окупаторима у борби против народноослободилачког покрета народа Југославије. Наши народи то знају, јер су својим очима видели и на својој кожи осетили издајнички рад оптуженог Михаиловића и четничких банди којима је он командовао. Међутим, има људи ван наше земље који тврде да Михаиловићева сарадња са окупатором почиње тек 1944. Али, истражни материјал садржи непобитне доказе да је Михаиловићева сарадња са окупатором у борби против народноослободилачког покрета народа Југославије почела још 1941, и то најпре у Србији а потом се

пренела на читаву Југославију. Његова сарадња са окупатором у почетку је била прикривена, али већ децембра 1941, Михаиловић је прешао на отворену сарадњу, покушавајући и даље да себе и најужи круг официра око себе сачува од компромитовања, мада је све своје оружане формације јавно и отворено ставио у службу окупатора. Да је то тачно и непобитно може се видети из неколико цитата из истражног материјала које ћемо овде изложити. Говорећи о делегацији коју је упутио Недићу, Михаиловић је код истражних власти изјавио:

„Концем августа или почетком септембра, дошао је код мене Живојин Ђурић, бив. пуковник југ. војске, и донео ми једно писмо од Недића. Писмо је било врло кратко, само два реда, и њиме ме Недић позива да дођем у Београд на саста-нак. Уз писмо Ђурић ми је предао и легитимацију за пут по-слату од Недића". Даље:

„Аца Мишић ми је рекао: „Ти нећеш ићи, то сам ја био одлу-чио већ. Мишић је затим рекао: „Ја ћу да идем". И даље:

„Колико ми је у сећању, делегација је отишла 29 или 30 ав-густа, а вратила се тачно, и то знам сигурно, на дан 6 септем-бра увече 1941 године".

Издајник Милан Недић је о преговорима и резултату преговора са том делегацијом изјавио код истражних власти:

„Циљ ове делегације био је успостављање везе између мене и Драже на бази борбе против партизана. Показали су ми пу-номоћје потписано лично од Драже Михаиловића са овла-шћењем да могу са мном водити разговоре и донети потре-бну одлуку". Даље:

„Ја сам пристао на сарадњу са Дражом Михаиловићем и обе-ћао му помоћ. То је био закључак преговора између мене и те делегације". И даље:

„Писмени уговор између мене и те делегације није прављен, с обзиром да су сва тројица из те делегације били моји офи-цири и мени добро познати, па сам сматрао да нема потребе за писменим уговором, а они то нису ни тражили.

Између нас је направљен споразум у следећем:

1. О сарадњи између мене, односно моје владе и Драже Ми-хаиловића за борбу против комуниста у циљу њиховог уни-штења.
2. Да им издам одмах новчану помоћ да би могли издати пла-те официрима и подофицирима као и то да би могли купити животне намирнице за исхрану војске.
3. Да одредимо одмах једног официра за везу који ће бити стално при штабу Драже Михаиловића.
4. Да преко Немаца издејствујем легализацију Драже Ми-хаиловића и његових четника у томе да их Немци не гоне и да се могу слободно кретати.

5. Да после чишћења односно уништења комуниста у Србији, моја влада укаже потребну помоћ Дражи Михаиловићу ради смирења грађанског рата у Босни и Црној Гори.

6. Да после формирања владиних одреда с којима се било започело, донесе се један операциски план између мене и Драчишћење Србије од комуниста.

Ово су углавном одредбе споразума о сарадњи између мене и Драже Михаиловића".

Затим Недић каже:

„Од тог споразума о сарадњи одмах су испуњене следеће тачке:

1. Издао сам новчану помоћ, не сећам се колику, и делегација је ту новчану помоћ понела са собом.

2. Отишао сам одмах код заповедника Србије генерала Хајнриха Данкелмана и изнео му долазак делегације Драже Михаиловића и уговор са њом направљен. Рекао сам Данкелману да Дража тражи легализацију своју и својих четника, с тим да се могу несметано кретати без бојазни о прогоњењу и убијању од стране Немаца, да би могли повести борбу против комуниста. Данкелман је одмах прихватио ту легализацију и издао наређење у том смислу немачким јединицама.

3. Одредио сам генералштабног мајора Марка Олујевића за везу између мене и Драже Михаиловића.

Напомињем да Марко Олујевић није одмах пошао у штаб код Драже Михаиловића. Не могу се сетити колико је времена протекло до његовог поласка код Драже Михаиловића, када је био ухваћен негде на путу за Сувобор од стране комуниста са операциским планом о садејству између владиних одреда и четника Драже Михаиловића за чишћење Србије".

У свом исказу Недић даље каже:

„Обавештен сам да је Дража прихватио цео овај споразум, односно одредбе тога споразума, направљеног између мене и његове делегације".

Па, ипак, када се у Србији распламтао општи народни устанак против окупатора и његових слугу и када су многе његове јединице тражиле да ступе у оружану борбу против окупатора, Михаиловић је био принуђен да привидно закључи споразум са партизанима о заједничкој борби против немачких окупатора. О томе којим се разлозима руководио оптужени Михаиловић када је наредио својим јединицама да ступе у борбу против Немаца, говори сведок Радослав Ђурић:

„Дражин капетан Миленко Рељић објаснио ми је у селу Брајићима да је Дража заиста наредио општу мобилизацију и напад на Немце заједно са партизанима. Кад сам после тог питао Дражу, он је лично изјавио да је то тачно и да је био принуђен да ступи у борбу против Немаца пре времена, због тога, што су партизани отпочели устанак те би се цео народ њима прикључио, а он - Дража остао би усамљен. Између

осталог Дража ми је рекао да је он заиста послао Живојина Ђурића и Александра Мишића у Београд да разговарају са Недићем и да траже помоћ од њега, али је тврдио да није рекао Живојину да може остати код Немаца, нити Мишићу да мене остави као везу са Недићем. На моје питање што ће му да разговара са Недићем, Дража је рекао да хоће да га користи" - записник од 23. IV. 1946 стр. 3).

Међутим, иако је Михаиловић 26 октобра 1941, закључио писмен споразум са командантом Народноослободилачких и партизанских одреда Југославије-Титом о заједничкој борби четника и партизана против окупатора, он је и даље у највећој тајности вршио припреме за уништење партизана у Србији. У том времену, половином октобра 1941, дошли су у његов штаб мајор Захарије Остојић и Мирко Лалатовић који су му били упућени од Врховне команде југословенске војске у емиграцији.

Кратко време после тога, 1 новембра 1941, ногазивши споразум закључен са Титом, Михаиловић је издао наређење да се његове снаге повуку са фронта према Немцима и да предузму општи напад на партизанске снаге у циљу њиховог потпуног уништења.

О томе Михаиловићевом наређењу прича сведок Радослав Ђурић:

„На дан 2 новембра добио сам строго поверљиво наређење упућено на моју личност од стране Драже Михаиловића у коме је стајало: да одмах скинем опсаду Краљева и да нападнем Чачак који су држали партизани" - (записник од 23. IV. 1946 стр. 3 рађен код Јавног тужиоштва ФНРЈ).

О томе наређењу говори и Михаиловићевом руком написана забелешка у његовој личној бележници:

„Ђурић само са партизанима. Наређења за деблокаду Краљева показао Мољу Радосављевићу* и одгодио напад на Чачак за три дана позивајући за то време команданте на вечеру".

Када су партизанске снаге разбиле напад Михаиловићевих јединица на свим секторима и гонећи разбијене четничке одреде приближиле се у непосредну близину Равне Горе, Михаиловић је успоставио везу са Немцима и састао се са немачким представницима ноћу између 13 и 14 новембра 1941. О том састанку Михаиловић прича:

„Са Немцима сам се састао у другој половини месеца новембра 1941, датума се тачно не сећам, у кафани у селу Дивци (Михаиловић није могао да се сети датума састанка, али је исказима сведока непобитно установљено да је тај састанак био у ноћи између 13 и 14 новембра 1941 - пр. тужиоца). Од Немаца су присуствовали: начелник штаба главнокомандујућег Србије, чијег се имена не сећам. Тумач је био један фолкс-дојчер др. медицине, који је радио, како сам касније сазнао, у Гестапоу код Бранда - одељења Д. М. Поред њих

* Команданту Чачанског НОП одреда

двојице било је још укупно 10 Немаца, сви у немачким официрским униформама. Чинове им не распознајем.

Ја-Дража Михаиловић - пуковник Бранислав Пантић, капетан Ненад Митровић и мајор Александар Мишић - (присутвовали су са четничке стране - пр. тужиоца).

Пошао сам са својом пратњом из Струганика преко Мионице, заједно са Александром Мишићем. Зауоставили смо нашу пратњу пре него што смо стигли на Колубару и казали им да чекају док се ми не вратимо. Сами, ја и Александар Мишић отишли смо на мост где су нас дочекали: Брана Пантић, Ненад Митровић и професор др. Јозеф Матл. Прешли смо преко порушеног моста на другу страну и сели смо у аутомобил који нас је одвезао у кафану у Дивцима. Пред кафаном је било много немачких војника. Била је потпуна ноћ. Уведени смо у кафану у Дивцима и одмах смо поседали за дугачки сто, ја према начелнику штаба командујућег Србије, Аца Мишић лево од мене, Брана Пантић лево од Аце Мишића, десно од мене Ненад Митровић. Немаца је било око десетак који су седели за истим столом.

Хоћу да напоменем да су Немци извршили обезбеђење од моста до кафане потпуно, и то борним колима и моторциклима. Чак ме је то и изненадило.

На питање иследника у које је доба ноћи био састанак, Михаиловић је одговорио:

„Ја мислим око девет сати" - (сви цитати из Михаиловићевог записника стр. 45 и 46).

Исте ноћи између 13 и 14 новембра 1941, Михаиловићев командант Јован Шкава предао је 365 заробљених партизана Немцима у селу Словцу, које је удаљено од села Диваца око 4-5 километара. Предају партизана извршио је око 11 часова ноћу, и са својим одредом спровео их у Ваљево немачким камионом заједно са Немцима. Јован Шкава саслушан као сведок, изјављује код истражних власти да је предају заробљених партизана извршио по Михаиловићевом наређењу које му је пренео његов претпостављени командант Дача Поповић.

После тога, дошло је до закључења споразума о примирју између четника и партизана и до прекида борбе. Споразумом је Михаиловић примио обавезу да се бори против Немаца заједно са партизанима.

Међутим, када је крајем новембра 1941, почела немачка офанзива на ослобођену територију у Западној Србији, Михаиловић је изневерио и овај споразум наредивши својим јединицама да свако иде на свој терен не упуштајући се у борбе против немачких колона које су надирале ка ослобођеној територији. О томе Михаиловић прича:

„Немци су почели офанзиву на Ужице и Чачак. Маршал Тито мене зове телефоном и то је био наш последњи разговор. Маршал ме пита шта ћу ја радити у овој офанзиви, потом је

изложио да ће он прихватити борбу противу Немаца. Ја сам му одговорио да фронтално не могу примити борбу и да се морам вратити са својим одредима на њихове терене, а ја сам са једно 200 људи остао на Равној Гори. Моји се одреди провлаче кроз немачке линије и узимају правац за свој терен, а партизанске снаге прихватају борбе на Буковима, Црнокоси, Пониковици и даље преко Златибора" - (Михаиловићев записник стр. 18).

Али Михаиловић се није ограничио само на то да нареди својим командантима да сваки иде на свој терен и да избегавају сваку борбу против Немаца, већ је својим командантима дао директиву да „легаллизују" своје одреде код Немаца на тај начин што ће ступити под команду Милана Недића и да употребе сва средства за уништење партизанских снага које су биле остале у Србији после повлачења главнине партизанских снага за Санџак.

О томе оптужени Милош Глишић прича:

„На Равној Гори са Дражом је одржано саветовање команданата одреда и лично су присуствовали команданти. На овом саветовању Дража је наредио да се ступа у везу са Недићевим одредима ради поправљања ситуације. Рекао је да одреди и даље остају под његовом командом и да је ово само привремено решење (ја нисам лично био присутан на овом саветовању, али ми је ово познато од команданта Манојла Кораћа и Вучка Игњатовића). Заборавио сам изјавити да је Манојло Кораћ дошао у наш одред неколико дана пре напада на Ужице и то из вишеградског краја и учествовао је у нападу на Ужице.

После овог саветовања одред је прешао преко Равне Горе, задржао се један дан у селу Ба, а потом је прихваћен од ЈБИшког одреда од стране Реље Додера где је остао неколико дана ради опоравка, а потом је кренуо у Белановицу са којом је претходно ухватио везу Манојло Кораћ, и уговорио да се одред стави под Калабићеву команду. Да би се ствар што боље свршила ишао је код свога оца (Милана Калабића) и млади Калабић Никола. Ово је било крајем новембра 1941. Тада још није било постављено питање „легаллизације" четника, нити је шта на томе рађено. „Легализација" четничких одреда извршена је као и стављање под Недићеву команду јануара 1942. Одред је „легаллизован" али је и даље остао под Дражином командом". - (Глишићев записник страна 7).

О томе саветовању писао је и Михаиловићев командант I равногорског корпуса капетан Предраг Раковић у свом извештају без датума којим извештава о томе како он спроводи инструкције добијене од Михаиловића на том саветовању. Раковић прича:

„После одржане седнице на Равној Гори 30 новембра 1944, и према добијеним инструкцијама ноћу између 30-31 кренуо сам са одредом из Коштунића где сам био на положају, у срез ЈБубићски на свој реон. На дан 1 децембра освануо сам у

Горњој Горевници. Тога дана, 5. добровољачки одред из Чачка уз пратњу три немачка камиона дошао је до основне школе у Горњој Горевници где сам се са њима састао. Са напереним пушкама пришао сам ја са једном десетином једном воду добровољаца и када су видели да нећу да пуцам на њих почели смо пријатељски разговор. Командант 5. добровољачког одреда каплар, иначе штука п. пуковник Марисав Петровић. Поставио је питање ко сам, шта овде радим и докле идем. Одговорио сам му да имам одред од 200 људи са 20 аутоматских оруђа, што је заиста било истина. Рекао сам му да сам одред пуковника Драже и да сам предстража његових одреда. На питање колико има војске Дража, одговорио сам да има око 20.000 наоружаних војника. Тада се Марисав одвојио на страну са својим штукама официрима и нешто кратко конферисао, па је затим замолио мене да са својим одредом пођем у претрес терена Горње Горевнице и чишћење од комуниста. Имао сам користи од овога, јер четници помешани са добровољцима снабдели су се од њих муницијом, које сам имао врло мало, тако да сам при расстанку могао и борбу водити са њима...

Истог дана увече по завршеном претресу терена Марисав ме позвао да пођем с њим у Чачак и уредим однос свога одреда према Немцима, . . . и првог децембра увече отишао сам у Чачак са Марисавом... Углавном, то вече сам са њима договорио се да останем на терену са својим одредом ради чишћења терена од комуниста, што ми је уствари и био задатак кад сам пошао на свој терен са Равне Горе...

У почетку, још у децембру, видео сам јасно ово: љотићевци наслањајући се на Немце имају за циљ да најпре са нама сарађују док се униште комунисти, па после помоћу Немаца да ликвидирају и нашу организацију и наше одреде. Уништење комуниста било је потребно и мени и Немцима и љотићевцима, те смо се у овом послу сложили и постали „савезници"... У то време сам долазио код команданта у околину Горњег Милановца, где сам се са њим састао и све му реферисао... Одобрено ми је да могу и одред легализовати.... Преко Марисава ја сам ипак успео да се упознам са немачким командантом Фрикеом и чим је Марисав одлазио из Чачка, препоручио је мене код Фрикеа да је најбоље да ја примим Чачак после њега. На дан 1 маја примио сам команду места у Чачку са својим одредом мада сам био илегалан. Фрике у почетку никако ме није трпео. И њега сам убедљиво уверио да сам легалан и да сам под командом Недићевом, чиме се задовољио.... Наравно у овој околности морао сам крајем марта да одем у Београд и седам дана сам сваког дана био приман код Цветана Цеке Ђорђевића, Милоша Масаловића и код Недића три пута.... И сам се данас чудим како сам их све мунтао и успео да легализујем одред јачине

150 људи под мојом командом. Додељена ми је територија среза љубићког са седиштем у Чачку...".

На полеђини овог извештаја капетана Предрага Раковића Михаиловић је својом руком ставио примедбу: „Фрике (псеудоним Раковића - пр. тухсиоца) одличан рад - дати чика Васи (псеудоним Драгише Васића - пр. тужиоца)".

Тако је Михаиловић децембра 1941, „легализовао" своје одреде у Србији. „Легализација" Михаиловићевих одреда је била само форма његове отворене сарадње са окупаторима у борби против партизана и читавог народноослободилачког покрета у Србији.

Као што се види Михаиловић је од прикривене сарадње са окупатором и квислингом Недићем већ крајем 1941, прешао на отворену сарадњу и борбу против партизана и читавог Народноослободилачког покрета. Од тога времена па надаље све до распада и уништења његове организације у 1942, 1943, 1944 и првој половини 1945, сарадња између Михаиловића и немачко-фашистичких окупатора, као и српских, и хрватских и словеначких квислинга: Недића, Павелићевих усташа и Рупникове „беле гарде" све се више продубљивала постојала све отворенија, све тешња, док на крају у другој половини 1944 и првој половини 1945, није дошло до потпуног уједињења под Михаиловићевом командом свих квислиншких снага у Србији (Недићевих и Љотићевих одреда) и до везе Михаиловића и сарадње са Гестапоом и Павелићем.

Да је ово тачно, сведоче многобројна писмена документа из различитих извора, највише четничких, затим немачких, италијанских, усташких и недићевских, која су приложена оптужници, поред извесног броја сведока који су предложени да се испитају на главном јавном претресу. Цитираћемо само неколико кратких извадака из истражног материјала за потврду констатације о отвореној сарадњи Михаиловића и његове организације са окупаторима и другим слугама окупатора, почев од децембра 1941, па све до распада и уништења његове организације.

Оптужени Милош Глишић говорећи о учешћу Михаиловићевих четника у III непријатељској офанзиви против партизанских снага у Санцаку и у Црној Гори, испричао је:

„Храну смо добијали од Италијана преко Павлових (Ђуришић - пр. тужиоца) људи, муницију исто тако. Муниција је довлачена из Берана" (Глишићев записник стр. 10). А мало даље каже: италијанским камионима (путовали су до Бијелог Поља - пр. тужиоца), италијански шофери за све војнике и команданте и тим камионима смо пребачени од Пријепоља до Бијелог Поља" - (исто записник). Затим наставља: „Знам да је био плеваљски (италијански пр. тужиоца) гарнизон, који је са својим снагама учествовао у борби против партизана у току ових операција, а не знам колика му је била јачина". - (исти записник).

Говорећи о сарадњи четника и Италијана, такође у III офанзиви, мајор Петар Баћковић пише „Министру југословенске војске у

отаџбини - Господину генералу Дражи Михаиловићу" у свом недатираном писму:

„Четнички одреди капетана Павла Ђуришића већ 15 дана имали су тешке и крваве борбе са партизанима на положајима око Мојковца и око Колашина... Капетан Павле Ђуришић располаже сад са 2.000 сталних четника и два пута толико резервних трупа. Његови стални четници добро су наоружани и добро снабдевени. Поред великог броја аутоматског оружја имају већи број баџача и 4 брдска топа. Наоружање је Ђуришић добио од италијанских војних власти. Поред наоружања његови стални четнички одреди добијају од италијанских власти храну у натури и сталну новчану награду..."

Том Павлу Ђуришићу Михаиловић саопштава радио-телеграмом: „Бр. 21 за Павла Ђуришића „Мандушић" кеј 6, 7, 3, 8.; 18. IV. 42. Чуо сам за ваш рад. Веома сам срећан што тако јуначки. Циљ ми је да вас што пре помогнем. Услов за ово је сигурна веза. Шаљем вам преко Бранислава Лазаревића радиостаницу са карактеристикама и упутом за рад . . . Ако се веза успостави моћи ћу вам одмах авионом јавити - бацити све потребно наоружање и остало за рад, зато нађите и обезбедите потребне терене за пријем материјала који ће се бацити падобраном.

Надам се да ћу вам ускоро упутити једног мог официра за решење свих потребних питања у вези акције у Црној Гори. Важно је да останете у националној линији потпуно као и до сада. Комунисте чистите где можете... Важно је да нам буде обезбеђено десно крило Мојковац - Колашин. Припремамо вам упутити једну помоћ правцем Бродарево-Барица. Први циљ акције у Црној Гори ослободити од комуниста и сигурно обезбедити просторију Шавник-Сињајевина и средства за нашу војску у Црној Гори.

Према овоме подесите ваш садашњи рад. Поздрав ђенерал Михаиловић."

Говорећи о стању у Херцеговини мајор Баћовић у свом писму од 16 јула 1942, пише Михаиловићу:

„Сви четнички одреди на територији Херцеговине легализовани су код Италијана, добијају храну, оружје и муницију. Плату не примају, само им се по неки пут у виду помоћи додељују мање новца".

И о сарадњи четника са Немцима у 1942, постоје многобројни документи. Ево неких извадака из докумената:

„Бр. 3434 од Иштвана 5. XII. 42:211 (Баћовић): Према извештају команданта кладањске бригаде од 26. XI. већ пет дана воде се огорчене борбе између четника и партизана на Мајевици. Четнике потпомажу Немци, домобрани и усташе. Један део четника прикључио се партизанима. Драгослав Рачић напустио Мајевицу и прешао у Србију. Бројно стање

партизана 8-10 хиљада. Партизани заузели Бијељину, Лопаре и продрли до Горње Тузле" - (депеша мајора Баћовића Михаиловићу).

Мајор Остојић јавља Михаиловићу:

„Бр. 3972 од 222 (Остојића) 23. XII. бр. 49: Ситуација у Источној Босни секције Зворник-Кладањ. Митрановић и Момчиловић јављају: 3. и 6. комунистичка бригада на Мајевци претрпеле неуспех. Нападали их Немци, четници са Мајевце, Требаве и Озрена.“

Са усташама су четници склопили у 1942, низ споразума. О сарадњи са недићевцима и љотићевцима говорено је напред. Као што за 1942, постоје многобројни документи о отвореној сарадњи Михаиловића и његове четничке организације са окупаторима, тако исто постоје у истражном материјалу огроман број докумената која показују да се сарадња Михаиловића са окупаторима и домаћим слугама окупатора у борби против Народноослободилачке војске и партизанских одреда Југославије продужила и учврстила у току 1943, и 1944, и у првој половини 1945 године. Упркос свега тога, има у иностранству неких људи који бранећи Михаиловића желе у ствари да бране саме себе, зато што су Михаиловићу пружали у току рата како морално-политичку тако и материјалну помоћ, а који тврде, не поричући да су „поједини Михаиловићеви команданти сарађивали са окупатором“, да сам Михаиловић није одобравао такав рад својих команданата и да он лично никада није сарађивао са окупатором нити са квислинзима. Међутим, истражни материјал који је приложен овој оптужници, када буде изнет на главном јавном претресу, увериће те људе да су чињенице необично „тврдоглаве ствари“ и да се не могу побити никаквим кампањама, па ма како такве кампање биле вешто организоване. Показаће им: да је сваки онај ко је помагао Михаиловића, на било који начин и из било којих разлога, гурао у кола немачко-фашистичких освајача у време њиховог рата против великих савезничких сила и свих слободољубљивих народа света који су се заједнички борили за уништење фашистичке Немачке и њених савезника. А сада ево неких извадака из докумената које садржи истражни материјал који непобитно доказују да је и Михаиловић лично, не само одобравао сарадњу његових команданата и трупа са окупаторима и другим домаћим слугама окупатора, него и сам лично давао директиве својим командантима и јединицама да сарађују са окупаторима у циљу уништења Народноослободилачке војске и партизанских одреда Југославије. У току припрема које је Михаиловић вршио за операције четника у време IV непријатељске офанзиве, у једној од својих депеша упућених мајору Захарију Остојићу, он је издавао следеће наређење:

„2428 - 222 (Остојић) 31 децембра 1942: Бајо Станишић је већ прикупио 1.200 људи. Павле Ђуришић је већ прикупио 3.000 људи. Бајови су у Острогу а Павлови у Колашину. Теткићи (подругљиво име којим су четници називали Италијане - пр.

тужиоц) кажу да 2 јануара пада одлука. Дозвољавају за сад покрет до Никшића. Не би их Павле ни питао, али је још у току питање хране, један и по милион метака, обућа, оружје. Нарочито је обућа у бедном стању. Код мене провели целу ноћ у раду Павле, Иванишевић, Ракочевић. Ракочевић данас гарантује да добија храну и обућу. Он је убеђен да ће добити. Добили или не, Павле ће кренути, само је боље у обући него бос. Уређујте везе и све остало да би се припреме завршиле. Шта је са Плећашем. Да ли сте ухватили везу са Бјелајцем и Митрановићем.

Митрановић у вези са динарцима може поцепати Совјетску републику на два дела. Зато Митрановић да има што јаче снаге у акцији. Ако Павле пође сувим, иде преко Шћепан-поља. Сви су изгледи да ће се возити...."

Михаиловић у овој депеши поред осталог говори и о томе да су му Италијани јавили да „2 јануара пада одлука". Та одлука била је одлука претставника немачког и италијанског генералштаба донета 3 јануара 1943, на састанку у Риму о започињању IV непријатељске офанзиве.

За доказ о томе како су се држали Михаиловићеви четници и сам Михаиловић у IV офанзиви окупатор против НОВ и ПОЈ, цитираћемо неколико одломака из истражног материјала.

Јевђевић јавља мајору Остојићу:

„Бр. 423 од Иштвана (Баћовића) бр. 40 18. I. 1943. -: Данас стигло одобрење из Рима да Црногорци иду преко Херцеговине. Нашим трупима одобрен покрет кад Црногорци крену од Прозора. Наш правац Грахово-Гламоч. Италијани дају храну, особље радио-станице, снабдевање и санитет. Бјелајца задржавају за посебну акцију коју они врше са њим за чишћење Лике. Немци и Италијани затварају отступне правце. За наше људство дају 100 метака војнику, 1.000 пушкотитраљесцу, 10 тешких бацача са 3.000 граната. Командант армије изјавио је да се дивизија нашој војсци и даје јој све. Организацију ослобођене зоне препуштају нама. Путујем данас у Херцеговину. Регулисао сам пасош и водим са собом радиотелеграфисту са подморнице. - Јевђевић."

Мајор Остојић пише Јевђевићу:

„За Јевђевића: Молим најхитније издејствујте наређење преко VI корпуса да дивизија „Тауринензе" из Пљеваља преко Фоче снабдева храном 5.800 четника са територије Гувернерства Црне Горе које су приспели у Калиновик. У овај број улазе трупе: Ђуришића, Весковића, Ружића и Глумца. Бранко. (Захарије Остојић)

Мајор Остојић пише Добросаву Јевђевићу:

„Лукачевић на левој обали имао свега 700 православних и 400 муслимана. Муслимани се разбегли после прве борбе, те остали само наши.

Захтевај да Италијани издрже по сваку цену само још сутра до подне, јер до подне сутра Воји пристиже 1.500 Црногораца када ће сигурно задржати комунисте.

Нека Италијани непрекидно бомбардују к-сте (к-сте скраћеница од речи комунисте - пр. тужиоца) и траже помоћ од немачке колоне из Брадине. Лукачевићу који се претставио као капетан Никола Ђујић заменик Јовановића, поручи да по сваку цену задржи у својим рукама линију: Златар-Коњиц-Паклена-Гођевац-Борашница-Особац, на коју му стижу сутра до подне 1.500 људи.

Ако случајно Коњиц падне, ти организуј да се нашим за 500 људи баца храна и муниција у село Борци, засеок Борчевине код цркве, а доцније у Чичеву. Знак два чаршава у виду правоугаоника у правцу ветра. Ово је неопходно јер се људи без хране и муниције не могу борити, а то би било страшно. Надам се да ће Воја издржати до доласка појачања, јер је првокласан официр и борац али је радио с туђим људима.

Наше трупе свакодневно маршују по правцу: Миљевина-Калиновик-Главатичево-Борци па немој да их бомбардују. Одговори хитно... Бранко."

Капетан Лукачевић пише мајору Остојићу: („чича Бранку") у свом извештају 23. фебруара 1943 из Коњица:

„Драги чика Бранко!

Тек што сам био написао јучерашњи извештај из села Целе добих хитан позив од Вукчевића и италијанске команде у Коњицу да им притекнем у помоћ, јер су у току 22 фебруара партизани пробили одбранбену линију у Вукчевића и заузели Горњу и Доњу Бијелу и пресекли везу између Главатичева и Коњица.

Ја сам хитно из Цела кренуо са загорским батаљоном и пратњом и спустио се на друм и друмом дошао у Коњиц где сам затекао праву панику.

Пошто су се војници мало одморили пошао сам тамо и извршио напад бомбама са блиског одстојања на партизана који су се налазили између Бијеле и Љубиње... Борба је трајала непрекидно данас од 1 час па све до 16 часова... Мислим да ћемо до ноћи држати старе положаје...

Италијанска команда ми је синоћ показала један радиограм Јевђевића којим он тражи да што пре кренем у правцу Јабланице, јер је тамо ситуација италијанског гарнизона критична...

Због ситуације на Бијелој и у околини Коњица, никакав покрет у правцу Јабланице нисам могао извршити.

Ради утехе известио сам нека се италијански гарнизон држи, ја долазим...

Јуче око 10 часова 22. П. стигла је у Коњиц једна немачко-хрватска (тј. усташка- пр. тужиоца) колона која је кренула

правцем Пазарић - Тарчин - Седло - Брадина - Брђани - Подорашац - Коњиц.

Команданта ове немачке колоне видео сам уочи поласка за ноћни напад и из њега извукао следеће податке.

Правац његове колоне од Коњица треба да буде Рама - Јабланица - Мостар. Поред ове колоне са правца Пазарића - Тарчина кренула је још једна немачка колона. Правац ове друге колоне Немаца је од прилике паралелан са правцем ове прве колоне. Једна немачка јака колона наступа правцем Доњи Вакуф - Прозор - Мостар.

И прва и друга немачка колона имале су тешке губитке у борбама на Иван планини и Брадини. Немачка друга колона изгледа да је задржана негде на линији Леповци - Бале...

Овог тренутка примих твоје наређење. Видим да се углавном у идеји слажемо и да си обавештен о покрету Немаца, али као што сам ти већ написао, са ово мало снага и уз очајне напоре разбио сам први налет комуниста на Коњиц и Бијелу.

Пошто је Јабланица већ пала, то нема потребе да се журим, па мењам своју одлуку утолико, што ћу сутра вршити прикупљање снага, поготово сада када ми долазе толика појачања па евентуално прекосутра 5. II кренути у општи противнапад.

Према извештајима који пристужу, партизанима смо синоћ и данас нанели тешке губитке. Отежава ми рад то што морам сваки час да трчим у Коњиц и да подижем морал италијанској команди који срамно губе морал кад нисам ту...

С вером у Бога за краља и отаџбину!

Дража нас води ка величини и слободи!

Коњиц 23. II 43. у 4, 45 часа, командант капетан Војислав С. Лукачевић, с.р.

Нека Јевђа форсира бацање оружја и муниције авионима пошто овај гарнизон нема".

Ето такво је било држање Михаиловићевих четника у IV офанзиви окупатора против Народноослободилачке војске и партизанских одреда. О томе говоре и нека Михаиловићева писма 28. III 1943 чика Ђока (Михаиловић - пр. тужиоца) пише Бранку (мајор Остојић - пр. тужиоца) властитом руком:

„Драги Бранко",

Боље линије него што је Дрина у вези са Пивом не можемо имати за одбрану. Морамо је бранити јаким снагама са добрим моралом. Због тога не одустајући од летећих бригада задовољићемо се мањим њиховим бројем. Поред Момчиловићевих које су прешле мислим да треба за сада упутити једну од највише 300 људи добро изабраних која би се од Мратиња спустила Ћуреву, али то не би требало да буде од Мратиња који да остану на својим положајима а да им да само путовође.

Комунисти у овом моменту припремају нешто после удара који су добили; следеће могућности су:

1) Припремају планове за прелаз; У том случају избегнуће домашај артиљериске ватре. Значи од Брода и сам Брод па на југ и од средине растојања Фоча-Устиколина па на север. Док још нису стигле нове снаге 22 (Италијани - пр. тужиоца) од Устиколине низводно обратити пажњу добро да нас не заобиђу и компромитују овако добру линију за одбрану.

2) Да се задовоље досадашњим успехом и да на добијеној територији изведу насилну мобилизацију. У том случају чествовање има ово да препречи.

3) Да покушају да се пребаце у Источну Босну - ово је најневероватније, али и о томе морамо размишљати.

Потребно је што пре за добру награду пребацити сељаке и сељанке на ону страну да извиде шта се тамо догађа и да нас што пре обавесте о свему.

На обали предузети најхитније утврђивање и стално га продужити. Обратити пажњу да се брани и сама река а не да се сувише са првом линијом оде у висину.

Предузети најенергичнију пропаганду код људства а нарочито да су комунисти у вези са Турцима и да међу њима има мало Срба, остало Турци и усташе. Ударити и на њихову везу с Немцима.

На првом комуникацијском правцу образовати нову комору са најмање 150 товарних коња. Могле би се створити две групе товарних коња у Ипсару и на ушћу Слатине па да се врше претовари и замењују коњи у тим местима. За ово треба одредити способне старешине нарочито енергичне те да служба снабдевања тече без задржавања.

Рекосте да имате две бригаде у резерви за цео отсек од Устиколине до Шћепан-поља. Зар их нема више?

Добро је што сте издали наређење за отсудну одбрану на садашњим положајима. Морал сада треба да је јак.

Ако изађу на гробене добро их подухвати са 22 (Италијани - пр. тужиоца). Јуче су добро помогли.

Евакуација становништва, ако оно то жели, треба да се врши на Чајниче и Плевље и даље за Колашин, после га можемо пребацити околу опет у Херцеговину.

Можете остати ту. Уређујте све потребно за најбољу одбрану и извиђање на оној страни. Депеше се тек примају. Чим их преведемо доставићу вам.

28. III у 9,10 часова. Поздрав Чика Ђока"

У једном другом писму од 7. IV 1943 написаном Михаиловићевом руком у 23 часа Михаиловић наређује мајору Остојићу на који положај треба да постави једну италијанску чету. Ево извадка из тога писма:

„Драги чика Бранко,
... Умиристе Воју и кажите му ко је сачињавао ову „колону“, али предузмимо на сваки начин да бр. 22 (Италијани - пр. тужиоца) пошаље на десну обалу Драгочевске реке, бар једну чету, и да се постави изнад Стругаре. Није потребно да их за сада прелази. Терен је врло погодан да се овај правац затвори. У току прошле ноћи тамо сам осмотрио бегуначке ватре. И од наше стране тамо би одмах требало упутити нешто снага. Најбоље да се нађе једно 50 људи и тамо упути Лазаревић.

Јавите шта сте предузели.

7. IV. 23 часа, Чика Ђока”.

На ово Михаиловићево писмо одговорио му је Остојић 8. IV у 0,5 часова. Ево Остојићевог одговора:

„Драги чика Ђоко,

Већ сам послао Воји извештај о оним бегунцима које сте данас осматрали и то му објаснио.

Бр. 22 (Италијани и пр. Тужиоца) извештај да је један батаљон упућен ка Драгочевској реци, он извештава да је још у сумрак овај батаљон отишао позади патрола. Још у току ноћи послаћу око 50 људи у правцу Стругаре.

Момчиловић извештава да су бољшевици поново покушали прелаз на Устикolini али су одбијени и прелаз је осујећен. Борба је почела у 20,45 ч. Наредио сам му да ме преко 22 (Италијани пр. Тужиоца) извештава.

7. IV у 23,40 час. Поздрав Бранко”. - Испод писма исписано је Дражином руком, црвеном оловком: „Примио знању. Хвала. Треба се само уверити да ли је батаљон 22 (Италијани - пр. Тужиоца) заиста отишао у Драгочевску реку.

8. IV 0,5 ч. Чика Ђ.”

Као што се види из цитираних депеша, нису Михаиловићеви команданти сарђивали са Немцима на своју руку. За такву сарадњу они су добијали директиве и наређења од Михаиловића. У истражном материјалу постоји велики број депеша које Михаиловић упућује својим командантима и у којима непрекидно понавља једно исто: Главни наши непријатељи су комунисти (тако је он називао све припаднике народноослободилачког покрета), ми се не можемо борити у исто време против свих непријатеља, треба искористити Немце, окупаторе, Недићеву СДС, само пазити колико је год могуће да то не буде јавно јер народ осуђује отворену сарадњу са окупатором. „Дођите на згодан начин до оружја, тактизирајте” итд.

У једном писму без датума написано његовом руком, Михаиловић пише Добросаву Јевђевићу:

„Развијајте пуну иницијативу на развоју организације и борбених снага, само имајте увек на уму да народ не трпи никакав „легалан” рад (одговор „Аеру - Јевђевићу са потписом „ваш 1001 - Дража”).

Као што се види из цитираног одломка Михаиловићевог писма, он Јевђевићу само скреће пажњу да „легална“, тј. јавна и отворена сарадња шкоди и компромитује. Такво искуство је он извукао у току сарадње са окупатором. Зато он, када даје директиве за сарадњу, настоји да оне буду увијено формулисане.

У једном свом распису свим командантима Михаиловић даје директиву:

„... Ово је потребно овако, јер ко би нападао Немце директно би помагао комунисте а тиме би отежао ситуацију наших снага. С тога има да се прекине до мог даљег наређења свака оружана акција према окупаторским снагама. Нека сви запамте да имамо велики број непријатеља. Не можемо једновремено против свих. Сада су нам најважнији непријатељи комунисти...." - (Михаиловићева депеша бр. 708. свим командантима од 7 маја 1944). - Затим, Михаиловићева депеша мајору Остојићу бр. 600 од 1. V 1944:

„... Искористите бр. 11 (Немце - пр. т.) што више да бисте лакше постигли успех..." - Онда Михаиловићева депеша Јевђевићу бр. 611 од 2 маја 1944:

„... Користите немачку офанзиву у Горском Котару".

Таквих Михаиловићевих депеша има у истражном материјалу велики број. Такве су биле његове увијено формулисане директиве упућене његовим командантима за сарадњу са окупатором против Народноослободилачке војске и партизанских одреда.

А сад, ево, како су Михаиловићеви команданти „искоришћавали" окупатора.

Михаиловићев командант јавља му:

Бр. 786 од Рас-Раса (псеудоним Калабића - пр. Тужиоца) бр. 711 од 16. I 1944: На Јавору код Кушића и Катића још се води борба између комуниста с једне и четника, пољске страже, Немаца и Бугара с друге стране. Комуниста има око 3.500. Опкољени су и сад би требало дотући их."

Ево другог примера. Михаиловићев командант Србије генерал Мирослав Трифуновић јавља му:

„Примљене депеше 468 и 369. Податци од обавештајне службе 4 увече о ситуацији: Комунисти се налазе на Дивчибарима. Заузели село Мионицу и планину Субјел. У правцу Букова одбијени комунистички напади. На Буковима водили борбу Никола Калабић и Филип Ајдацић. Вођене борбе на фронту од Букова-Повлена и од Букова до Ражане. Исто тако на Субјелу и Превији. Распоред снага: Пољска стража у Мравињцима, Калабић на Буковима. Од Букова до Ражане Ајдацић. Ражана, један батаљон Немаца и Калабићевих. У Косјерићу наше снаге и 1 батаљон Добровољаца (љотићевци - пр. тужиоца). У Сечој Реци, једна бригада Предрага Раковића и Немци. На Варди један батаљон Руса и један батаљон добровољаца. Дуб, један батаљон Немаца и један батаљон добровољаца. На простору: Ражана-Субјел-Косјерић зароб-

љено неколико рањених комуниста. Ајдацићеви губици један рањен, један погинуо и 10 заробљено. Код Раковића и Јанковића по један погинуо и један рањен. Ја нисам ништа наређивао по овоме пошто ви руководите да не би било забуне..." (депеша од Ханса бр. 648 и 649 од 5. V 1944).

Нешко Недић јавља Михаиловићу:

„Од Гар-Гара (капетан Нешко Недић) Бр. 85 од 5 маја 1944: Снаге потчињене мени прешле су тренутно у одбрану на линији Бачевци и Косјерић и то Ваљевски корпус са делом Немаца држи леву обалу Граца у висини Липа-Раван. Јуче су на овом месту одбијени сви напади комуниста. Ајдацић са делом Немаца затвара положаје Буковик-Ражана. На простору Ражана-Косјерић има један батаљон Немаца. Бригада Његованова као резерва држи Дивчибар. Раковићев корпус је у Косјерићу са офанзивном улогом. Бр. 86. - Наставак. Моја тежња да наслоним на Немце створим чврсту одбрану линије Бачевци-Косјерић док се снаге не прикупе и створе предуслови за уништавајући удар а тада уништи прва, друга а потом трећа дивизија. У овом циљу фронт остаје према другој дивизији. Остаје данас у одбрани док нову дивизију са запада нападају један батаљон Немаца и три батаљона љотићеваца а ми је дочекујемо. Према Петој дивизији предузима се напад данас са ангажовањем. Наставак. Бр. 98 од 6 маја: С офанзивном групом продужавам данас на запад док нам десно крило још остаје у одбрани на положају Тесковицама. Са правца Мравињци према Радановцима потискује партизане један добровољачки пук са батаљоном Немаца. Изгледа да Друга и Пета дивизија морају на југ у области Таре па можда и према Босни на попуну и одмор јер су ужасно тучени и са малим бројем муниције. Два немачка моторизована батаљона стоје спремна на друму северно од Косјерића да се пребаце у област Јелове Горе ако утврдимо да се пробијају на југ. Немци нас гледају са неповерењем и ја сам опрезан.".

Када се Михаиловић почетком 1945 нашао у тешкој ситуацији, он је, слично као и почетком априла 1943 у односу на Италијане, већ сасвим неувијено тражио од Немаца оружје и муницију, обавезујући се да учествује заједно са Немцима у операцијама против НОВ. Ево једне његове депеше упућене његовом пуковнику Гојку Бороти:

„Бр. 645 7-11-1945 од Врховне команде хитно и на личност: Преко Реље Додера поручите следеће бр. 11 (Немци - пр. тужиоца): Сва обећања до сада нису извршена у погледу муниције. Због тога србијанске снаге не могу учествовати у акцији према Тузли нити уопште могу учествовати у акцијама. Србијанске снаге стичу уверење да се нарочито одуговлачи са муницијом и да бр. 11 на овај начин иде нарочито на руку комунистима. Целокупан успешан рад према комунистима

зависи искључиво од муниције коју треба да нам да бр. 11. Не бисмо желели да покваримо односе. О резултату и року испоруке најхитније нас известите. Испорука да нам се испоручи на жељезничкој станици Руданка понављам Руданка.... - Чича".

Из једне депеше се види како је Михаиловић оберучке прихватио једну диверзантско-терористичко-шпијунску групу коју је Гестапо из Беча после завршене обуке, упутио са задатком да се убаца у Србију ради вршења диверзантско-терористичко-шпијунских делатности Михаиловић јавља пуковнику Бороти:

„Бр. 8 од В.К. 14 јануара 1945: Позовите пук. Драгослава Павловића (команданта свих Михаиловићевих диверзантско-шпијунско-терористичких група званих „командоси" - пр. тужиоца), и са њим заједно ступите у везу са Гаром (Гашпаревић - вођа групе упућене од Гестапоа у Бечу - пр. тужиоца), понављам Гаром Бранком Гашпаревићем, кажите Павловићу да ја немам ништа против да људство под командом Гаре примимо код нас у команду. Пук. Павловић треба да узме од шифре Гара специјалне наставнике те да се и то искуство искористи. Одржите састанак са Гаром али је добро да и пуковник Павловић буде ту... Чича".

Ових неколико извадака довољни су да се види сва тежина издаје коју је извршио Михаиловић у најтежим данима рата и окупације, када су наши народи водили борбу на живот и смрт против немачко-фашистичких освајача и свих њихових слугу и помагача. А када се на главном јавном претресу буде претресао цео истражни материјал, тада ће се у истинској светлости видети прави издајнички лик једног од најперфиднијих издајника које памти историја народа Југославије. Тада ће се потпуно јасно видети да Михаиловић и читава његова организација нису ништа друго него једна врста „пете колоне" немачко-фашистичких окупатора и да у суштини између Михаиловића и квислинга Недића и Павелића нема битних разлика.

Михаиловић је за све време рата и окупације, стално потстицан и помаган од реакционарних кругова из иностранства, у првом реду из Енглеске и Америке, искључиво водио борбу за угушење ослободилачког покрета народа Југославије. У тој борби сарађивао је непрекидно са окупатором и другим домаћим слугама окупатора. Даље, Михаиловић није само тежак издајник наших народа, него је такође и необично тежак ратни злочинац. У истражном материјалу који је приложен оптужници постоји велики досије са многобројним документима о страшним ратним злочинима које су извршиле Михаиловићеве војне формације и терористичке банде поступајући по директивама и наређењима које им је Михаиловић издавао.

Михаиловић је у току окупације створио систем вршења ратних злочина, систем повојниченог бандитизма, који се од обичног бандитизма разликује по томе, што злочине врше организације фор-

миране у облику војних формација које су централистички повчзане и потчињене вољи врховног вође, врховног команданта. Цитираћемо неколико карактеристичних Михаиловићевих расписа, директива и наређења, од многобројних сличних докумената који се налазе у истражном материјалу, из којих ће се видети какав је злочиначки систем повојниченог бандитизма створио оптужени Михаиловић.

Михаиловић депешом даје директиву мајорима Драгославу Рачићу и Петру Баћовићу:

„Бр. 276 од 18 августа 1942 за Ђорђа (Рачића пр. тужиоца) и Иштвана (Баћовића - пр. тужиоца):

Неопходно је потребно и врло важно потући комунисте да им се трага не зна. Предузели су кампању против нас из беса што су у земљи скоро потпуно уништени..." - Даље, Михаиловић расписом наређује свим командантима у Србији:

„Бр. 921 од 2 марта 1943. Распис свима у Србији:

Комуниста у Србији остало је врло мало. У Западној Босни уништавамо их сваког дана. У љутој невољи друг Тито позива на устанак и због тога су се повампириле поједине групе. За то најенергичније захтевам и наређујем да сваки на својој територији уништи и последње остатке комуниста и извести ме до 25 марта о извршењу. Докажимо тим лупежима да у народу немају никога и да им је једино оружје била лаж у пропаганди. Скрећем пажњу да има просторија где су команданти на своме месту, да нема ни једног комунисте. За ово уништење користите Српску државну стражу до максимума. За извршење задатка ступити у везу са суседима".

Михаиловић депешом шаље наређење Павлу Ђуришићу (Ђузепу):

„Бр. 2033 од 9 маја 1943 Ђузепу:

Преко Боривоја Радуловића доставите ваш захтев за Ивана Ружића. Моје мишљење је да се комунисти имају уништити гоњењем на свим фронтима. Баћовић надире од Равног ка Пиви и кроз Сутјеску ка Шћепан-Пољу. Заузео је Калиновик. Целу област на десној обали Лима примио је мајор Драгутин Кесеровић и за неколико дана очистиће је од свих симпатизера. Побихемо што не ваља и то одмах". - Даље наређује свом команданту Хе-Хе: - „Бр. 171 од 25. IX 1943 г. за Хе-Хе: - Веза ваш бр. 966-969. Продужите са чишћењем ваших крајева од комуниста. Пропагандом оријентишите Топличане за нашу ствар. Са тројкама очистите симпатизере..." И даље, Михаиловић депешом шаље наређење свом команданту Емилу: - „Бр. 511 од 18 новембра 1943, Емилу: - Примио сам све ваше депеше у погледу извођења акција противу комуниста, бр. 193 до 205. Слажем се са сменом команданта друге летеће бригаде као једину сметњу за дефинитивно ликвидирање комуниста. Веома сам задовољан вашим избијањем на Јастребац и постигнутом везом са Кесерови-

ћем. Потребан је сада веома енергичан рад на чишћењу не само комуниста већ и њихових јатака..."

Када се ове депеше читају треба увек имати на уму да Михаиловић увек комунистима назива све припаднике народноослободилачког покрета, а у првом реду, борце Народноослободилачке војске и партизанских одреда Југославије.

Друго, из цитираних депеша се види да Михаиловић изричито наређује да се убијају и симпатизери и јатаци комуниста, тј. цивилно становништво које је са љубављу пратило херојску борбу Народноослободилачке војске и партизанских одреда и против фашистичких окупатора и његових домаћих слугу и помагало ту борбу колико је било кадро.

И, треће, не треба заборавити да у истражном материјалу има на стотине депеша овакве и сличне садржине.

За извршење оваквих директива Михаиловић је створио у својој организацији нарочите органе: „црне тројке" и „летеће бригаде". Шеф „црних тројки" у Југославији био је сам Михаиловић. Ево шта он сам каже о „црним тројкама":

„Тројке за примену слова „3" почетно слово речи заклати (пр. тужиоца) носе са собом као знак распознавања детелину са четири листа израђену од сивог картона. Јавите суседима. Чича" - Бр. 640 од 21 септембра 1942 депеша Дражина „.... Кома се једном стави слово „3" више се не скида... Поздрав Чича". - (Дражина депеша бр. 646 од 22 септембра 1942) - ... Шеф тројки у Југославији поручује тројкама да сувише куражно прилазе спреда, обратно треба с леђа..." (Михаиловићева депеша претседнику југословенске владе Слободану Јовановићу у којој објашњава шта су „црне тројке" - бр. 116, бр. 321 27. VII 1942).

Није било ни једне четничке бригаде која није имала по неколико „црних тројки" које су радиле по наређењима искључиво команданата бригада. Михаиловић је по устројству своје организације имао бригаде скоро у свим срезовима Србије, Црне Горе, Санцака, Босне, Херцеговине, Лике итд. У сваком срезу оперисало је по неколико „црних тројки". У многим градовима су такође оперисале Михаиловићеве „црне тројке" уз пуну подршку квислиншке полиције и уз благонаклоност толеранцију окупатора. „Црне тројке" су сачињавали нарочито одабрани садистички крволочни типови. Тако је Михаиловић створио специјалан апарат за клање свих припадника народноослободилачког покрета.

Михаиловићеве „летеће бригаде" имале су исте задатке као и „црне тројке", с тим додатком што су оне имале још и да чисте терен од мањих партизанских група. Ево шта о томе говоре Михаиловићеве депеше:

„Задатак летећих бригада је да дефинитивно очисте свој терен од комуниста и њихових симпатизера и других разорних елемената по нашу организацију уколико то до сада није урађено. Избегавати сукобе са окупатором. Бригаде да

станују ван насељених места по колибама и често мењати место боравка." (Михаиловићева директива свима - депеша бр. 2293 од 29 маја 1943).

Поред „црних тројки" и „летећих бригада" Михаиловићева наређења за убијање „комуниста и њихових симпатизера и јатака" извршавали су и сви његови корпуси, бригаде, батаљони и чете.

Од почетка до краја Михаиловић је своју организацију, поставивши је као велико-српску организацију - као оружану силу велико-српске реакције, задојавао шовинистичком мржњом против другог народа Југославије, у првом реду против хрватског народа и против становништва муслиманске вероисповести. Код српског народа он и сви његови помагачи, како они у земљи тако и они у емиграцији, нарочито велико-српски реакционари из емигрантске владе, непрекидно су распаљивали шовинистичку мржњу против Хрвата и муслимана, оптужујући читав хрватски народ и муслимане за страшне покоље српског становништва које су извршиле фашистичке слуге - Павелићеве усташе.

Цитираћемо само неколико извадака из докумената које садржи истражни материјал да би се видело како су Михаиловићеве црне тројке, летеће бригаде, корпуси, бригаде итд. остваривали ове његове директиве.

Мајор Захарије Остојић извештава Михаиловића:

„Јуче завршио акцију до Устиколине и гребена Јахорине. Усташе тучене добро. По досадањим подацима око 500 мртвих и око 1.000 - 2.000 муслимана покланих. Све трупе добри борци, али још бољи пљачкаши, изузев Павла Ђуришића. Пад Фоче има доброг одјека. Муслимани у масама беже у Сарајево. Наредио сам повратак трупа кући а ја сам од јуче у Калиновику и решавам остала питања са Иштваном и Јевђевићем. Сада су задовољни. 1002".

(Депеша бр. 466 од 23 августа 1942),

Баћовић извештава Михаиловића:

„Вратио сам се са пута по Херцеговини. Четири наша батаљона, око 900 људи, кренули су 30 августа преко ЈБубушког, Имотског, Подгоре и код Макарске избили на море. Седамнаест усташких села спаљено. Девет стотина усташа убијено. Неколико католичких свештеника живих одрано. Први пут после слома побили српску заставу у море и клицали краљу и Дражи Михаиловићу. Наши губици минимални" - (Депеша бр. 544 од 4 септембра 1942).

Јеврем-Јеша Симић шаље депешу Михаиловићу:

„Расове јединице у борби са црвенима без губитка, а ови четири мртва. Карађорђе у селу Бањи заклао осамнаест истакунутих и окорелих црвца. Чишћење се врши и даље према Даросави. Дом болестан црвца инјекције а јединице на терену енергично прогоне црвене. Цоздрав Дршка" - (депеша бр. 804 од 15 јануара 1943).

Михаиловићев командант Дал-Дал извештава га:

„Ухватили 14 живих и заклали. Потом нашим стигло поја-чање 150 људи из Граховске и 200 људи из Стрмничке бри-гаде. Уз буру и снег водила се борба дан и нић. И у часу док вам ово пишем наши гоне комунисте преко Стожишта и Гра-хова према селу Тичеву у правцу Гламоча. У овој борби за сада смо убили 93 комуниста, 28 живих ухватили и закла-ли". - (Депеша бр. 12692 од 17 децембра 1943). - И даље:

„Тамо смо изгубили три борца и две пушке, а заробили 4 ми-траљеза, 11 пушака и 140 комуниста, а међу њима је било се-дам Срба а све остало Хрвати. Наши борци пустили 3 Србина да иду кућама, а све остало је заклано и у јаму бачено. Наши борци за њих кажу да су непоправиви, да су се сасвим пок-варили и зато да су овога пута први пут у животу умрли". (депеша бр. 12627 од 17 децембра 1943).

Потпуковник Радојевић извештава Михаиловића:

„Због тога што српски изроди помажу пролетаријатски олош у појединим селима наредио сам уништење целих по-родица, паљење домова и целих села тамо где партизани на-лазе своја упоришта. Овако сам наредио зато, што губимо цвет наших националиста због изрода наших народа". - (бр. 13007 од 28 децембра 1943 од Георгија).

У свом извештају стр. пов. бр. 23 од 10 I 1943 Михаиловићев ко-мандант Павле Ђуришић извештава га:

Начелнику штаба Врховне команде - Положај.

Акција на десној обали Лима у срезу бјелопољском заврше-на је. Иста је изведена тачно по утврђеном плану. Резултат ове борбе је:

1) Потпуно су уништена следећа муслиманска села Секција: Плевље, Сјеница, Пећ и Колашин;
- Вољавац, Губавача, Радијеља, Усаковићи, Пресеченик, Ба-туриће, Доњи Влах, (секција Плевље), Муровићи, Шоља, Ра-дојева Глава, Побретиће, Медише, Доња Костеница, Стубло, Врх, Змијинац, Шиповице, Негобратина, Османбегово Село, Дупљаци, Јасен, Костиће, Кашевар, Ивање, Годијево, Жили-ци, Горња Црнча, Горњи Радулићи, Врба, Цркаљ, Краденик, Сипање, Личане, (секција Сјеница - Пећ). Укупно 33 села.

2) Жртве муслимана бораца око 400
жена и деце ... око 1.000

Командант кладањске бригаде п.поручник Стев. Војновић извештава команданта озренског војног четничког корпуса:

„Батаљони су повраћени у потеру за зликовцима и хвата-њу истих, убијано је све што је до руку долазило. У самом ме-сту злочина убијено је око 10 особа и село попаљено. У освети нарочито је предњачила власеничка бригада и то Рајко Чело-ња са својим батаљоном. По његовим речима и по причању ње-говог људства, убијено је око 150 што људи што жена, док је са свих страна лизао пламен небо попаљених села..."

Павле Ђуришић у свом извештају од 13 фебруара 1943, извештава Михаиловића:

„Начелнику штаба Врховне команде.

Акције у Пљевљанском, Чајничком и Фочанском срезу против муслимана извршена је. Операције су изведене тачно по наређењу и издатој заповести. Напад је почео у одређено време. Сви команданти јединица извршили су добијене задатке на опште задовољство ....

Наши одреди 7 овог месеца у току ноћи већ су избили на реку Дрину, те су борбе закључно са тим даном биле углавном завршене, а затим је настало чишћење ослобођене територије. Сва муслиманска села у три поменута среза су потпуно спаљена, тако да ни један њихов дом није остао читав. Сва имовина је уништена сем стоке, жита и сена. Наређено је и предвиђено прикупљање људске и сточне хране у одређеним местима за стварања магацина резервне хране и исхрану јединица које су остале на терену, ради чишћења и претресања терена и шумовитих предела, као и ради спровођења и учвршћивања организације на ослобођеној територији.

За време операција се приступило уништавању муслиманског живља без обзира на пол и године старости.

Жртве . . . . код муслимана око 1.200 бораца и до 8 хиљада осталих жртава: жена, старца и деце...."

Баћовић депешом извештава Михаиловића:

Читава села сам спржио, 170 имам у затвору. Сваким даном стрељам... "(депеша бр. 2960 од Иштвана за 570, бр. 215, 2. IV 43.).

Михаиловић је однеговао подивљалу банду разбојника која се није клонила никаквог злочина. Поред масовних убистава, паљења села и пљачке, Михаиловићеви четници су вршили и силовања. Његов командант Луј га извештава:

„Био је дан и мојим очима треба веровати, јер ми понос човека и гардиског официра не дозвољава, да тако ниско паднем у овако тешким данима. Милош је силовао комунисткињу па је убио. Зато га ја нисам тужио, јер сам сматрао да о овим стварима није време реферисати и разлог да га уклоним као штетног. Опширан извештај следи". (депеша бр. 10460 од новембра 1943).

У забелешци Михаиловићевог „легаллизованог" команданта корпуса Милоша Глишића стоји забележено његовом руком:

„Затворене жене комунисткиње се употребљавају ....", а на другој страни бележнице стоји: „Комунистичке жене се искоришћују сексуално ..." (ово је Глишићева бележница из 1941).

Михаиловић се није устегао ни од тога да ликвидира падобранце који су били принуђени да искачу из оштећених савезничких авиона. Ево само једног примера. Михаиловић депешом бр. 467 од 10 децембра 43, издаје наређење Хугу (Бора Митрановић):

„У вези вашег броја 137 обавештавамо вас да су оба падобранца шпијуни најгоре врсте.... Ставите их одмах под преки суд. Они су дошли да раде против нас. То је оптужба против њих“.

Држећи се линије коју им је давао Михаиловић, његови команданти су вршили шпијунажу у корист окупатора, прикупљали податке о држању и мишљењу поштених и родољубивих људи и достављали обично квислиншкој полицији или окупатору, а често су и од окупатора тражили да изврши стрељање извесних припадника Народноослободилачког покрета. Ево неколико примера: Капетан Вигњевић (Азед) депешом бр. 314 од 4 јануара 1944, јавља Михаиловићу:

„Данас сам примио од Дише Јовановића један списак комуниста из Пожеге који ми је достављен по вашем наређењу. Одмах сам га на погодан начин доставио коме треба“.

Капетан Раковић (Фрике) депешом број 2550, бр. 110 од 23. III. 1943 јавља Михаиловићу:

„... Ако погине окупаторски војник на овом терену неће се палити редом куће већ само по списку и то партизанске и само ће се партизани убијати.“ (ово је Раковић уговорио са немачким командантом Горњег Милановца - пр. тужиоца).

Сава Вукадиновић (Дра-Дра) депешом број 9861 од 22 априла 1943 јавља Михаиловићу:

„За убиство Баје (Станишића - пр. т.) и Блажа (Ђукановића пр.т.) тражио сам од наших људи у Подгорици да интервенишу преко Арсе Петровића код Немаца да се стрељају 300 комуниста пуштених из затвора из Бара и који су поново ухапшени у Подгорици“.

Четници у италијанској окупационој зони примали су и високе новчане награде за сваког убијеног партизана од италијанског окупатора. Ево једног таквог примера.

„Штаб зетског летећег одреда. Број 321. 13 маја 1943. Дан. Град. Команданту IV четничког батаљона капетану г. Шпир Стојановићу - Данилов Град. За одбеглог убијеног одметника комунисту Јагоша Контића, примљена је на каси дивизије „Ферара“ уцјена у износу од 30.000 (тридесет хиљада лира).

Како је убиство именованог на дан 14 јануара 1943 извршило људство IV четничког батаљона са придодатим жандармима и неким сељацима то ми хитно доставите списак лица која су учествовала у његовом хватању и убиству узимајући у обзир и жандарме и милиционаре учеснике, како би им се примљена награда поделила. Командант пуковник Бајо Станишић, с.р.“

Из ових неколико кратких одломака из обимног истражног материјала о ратним злочинима Драже Михаиловића и његове организације може се без претеривања закључити, да Михаиловић по свирепости и тежини извршених злочина и по огромном броју

жртва долази у ред и најтежих злочинаца овога рата; без сумње, не заостаје од квислинга Недића, а није далеко ни од Павелића. Као вођа четничке организације које је извршила све те тешке и многобројне ратне злочине, Михаиловић сноси кривичну одговорност за сваки поједини злочин извршен од ма кога припадника његове организације, па њему и не били познати многи извршиоци тешких ратних злочина који су припадали његовој организацији. Овај принцип усвојио је и Међународни суд у Нирнбергу који суди немачко-фашистичким ратним злочинцима. Михаиловић за све те конкретне злочине, за сваки поједини злочин одговара као саизвршилац, јер су те злочине вршиле организације које су њему биле потчињене (црне тројке, летеће бригаде итд.) и које су само остваривале његове директиве и његова наређења. Према томе, Михаиловић је у суштини ствари све те злочине извршио посредно помоћу своје организације, помоћу људи који су сачињавали његову организацију. Између њега и извршиоца злочина постојао је однос апсолутне потчињености и могућности примене оштрих санкција од стране Драже Михаиловића против свих оних из његове организације који би се усудили да одбију извршење наређења које им је он издавао. Разуме се, то не значи да су извршиоци конкретних злочина кривично неодговорни, јер кривично неодговорна лица могу бити само неурачунљива лица (деца, малоумни итд.). А четнички злочинци не спадају у категорију неурачунљивих лица, напротив они су били свесни какве злочине врше, али су их ипак вршили, јер су били запојени од Михаиловића и његових помагача у руковођењу четничком организацијом бесном мржњом како против припадника народноослободилачког покрета тако и распаљеном шовинистичком мржњом против Хрвата и муслимана.

Међутим, Михаиловић је кривично одговоран као творац злочиначког система повојниченог бандитизма, који се после ослобођења наше земље претворио у најобичнији бандитизам. Михаиловић је непосредни извршилац овога злочина. Овај злочин је тежи од сваког појединог конкретног ма и најтежег злочина, јер су сви конкретни ратни злочини само резултат оживотворења и доследне примене злочиначког система повојниченог бандитизма. Са Михаиловићем заједно одговарају, како за издају тако и за ратне злочине, и његови сарадници: оптужени Стеван Мољевић, Младен Жујовић и Живко Топаловић, јер су као чланови најужег вођства Михаиловићевог такозваног Централног националног комитета, са Михаиловићем најтешње сарађивали у руковођењу четничком организацијом. То се најбоље види из неколико одломака из исказа Михаиловића код истражних власти које ћемо цитирати:

„Депеше из иностранства откуцаване су у једном примерку и сваки примерак читали смо заједно (реч је о Мољевићу, Драгиши Васићу и Младену Жујовићу - пр. тужиоца), а све

депеше из унутрашњости куцане су тако да су поред мене и они добијали по један примерак намењен за њих, и после проучавања депеше враћали ми исте ради уништавања. На тај начин, они су примали к знању све депеше, како из земље тако из иностранства, без обзира биле оне војничке или политичке природе.

Писмене извештаје, који су долазили са терена, примали су на коришћење, у колико су били политичке природе; и оне извештаје чисто политичке природе задржавали код себе, а уколико би у њима биле војне ствари, онда су их враћали мени.

Пред њима тројицом нисам имао тајни, нити сам штогод од њих крио. Радиле смо заједно у истој соби, на депешама, а што се тиче других радова и елабората, ту је сваки радио по својој грани и у својој соби. Пре или после рада заједнички би расправљали о стварима и сваки рад био је резултат заједничких студија".

(стр. 131 и 137 Михаиловићевог записника).

- На питање иследника да ли су Мољевић и Жујовић обавештавани о војним акцијама и да ли је од њих и по тим питањима тражио сагласност Михаиловић је на то питање одговорио: - „Рекао сам да од њих никад ништа нисам крио. Колико је мени познато, никад се нису мимоишли самном ни у војним питањима" (стр. 132 Михаиловићевог записника). - На питање иследника ко му је држао главну линију у односу на партизански покрет, Михаиловић је одговорио: - „До конгреса у Бау, држали су је Васић, Мољевић и Жујовић" (стр. 133 Михаиловићевог записника). - За прогласе који су се објављивали кроз штампу Михаиловић је рекао: - „Резултат заједничког су рада". - Најзад, говорећи о односу Извршног одбора тзв. ЦНК и Врховне команде, Михаиловић каже:

„То су две паралелне установе. Извршни одбор је врховно политичко тело, а Врховна команда је врховни војнички штаб. Обе установе ја обједињавам. Обе ове институције у условима рата координирају у најпунијем смислу речи и таква је била ситуација код мене, тј. рад Врховне команде и рад Извршног одбора допуњују се и потпомажу.

Врховна команда може да предузме једну акцију јер она располаже војном снагом, али, у том случају Врховна команда сноси пуну одговорност и Извршни одбор је у положају да запрети својом оставком, која са своје стране притеже команданта и овај мора да води рачуна о ставу Извршног одбора." (стр. 135 Михаиловићевог записника).

На питање иследника да ли је између Михаиловића и његове Врховне команде и Извршног одбора ЦНК долазило до супротних становишта по питању војних акција четничке организације, Михаиловић је одговорио:

„Није. Постојала је сагласност у раду." - На питање иследника да ли је члановима Извршног одбора ЦНК био познат рад Михаиловићевих појединих команданата и његових претставника у појединим штабовима, Михаиловић је одговорио: - Ја сам већ изјавио да пред њима нисам ништа крио".

Из ових одломака из Михаиловићевих исказа најбоље се види како су оптужени Мољевић и Жујовић најтешње сарађивали са Михаиловићем у руковођењу четничком организацијом. У ономе што је битно и главно: у одређивању генералне линије Михаиловићеве четничке организације, која је опширно изложена у диспозитиву оптужнице, а која је у практичној примени била у суштини линија свестране сарадња са окупатором како војна тако и политичка, у борби против народноослободилачког покрета, упркос тога што је четничка пропаганда и у земљи и у иностранству покушавала шупљим паролама да камуфлира своју издају. Крајем 1943, у круг најближих Михаиловићевих сарадника у руковођењу четничком организацијом ушао је и оптужени Живко Топаловић. Он се сав заложио и добрим делом је успео да привуче у сарадњу са Михаиловићем извешан део водећих људи из вођства скоро свих бивших политичких партија (демократске, радикалне, ЈНС и др.). На тај начин мислио је Топаловић да помоћу ангажовања политичких личности које су рачунале да имају још извесног ауторитета у народу и ван земље, иако ничим нису покушавали ма шта да допринесу народноослободилачкој борби против окупатора, да спасава Михаиловића, компромитованог као сарадника окупатора, како у земљи тако и ван земље.

После конгреса претставника четничке организације и већег броја водећих људи бивших политичких партија, одржаног у селу Бау крајем јануара 1944, Топаловић је остао, као члан „одбора тројице" изабраног на конгресу у Бау, у Михаиловићевој Врховној команди и исто као и Мољевић најтешње сарађивао са Михаиловићем у руковођењу четничком организацијом у периоду отворене сарадње те организације са окупаторима у борби против Народноослободилачке војске и партизанских одреда све до његовог одласка у иностранство.

После свога одласка у иностранство, Жујовић и Топаловић су и надаље сарађивали са Михаиловићем одржавајући радио-везом непрекидно ту сарадњу. У сагласности са Михаиловићем они су у иностранству формирали такозвани Централни национални комитет, који је наставио да сарађује са Михаиловићем и другим личностима из југословенске емиграције по свим питањима у вези са развојем политичке ситуације у Југославији.

Оптужени Слободан Јовановић, Божидар Пурић, Момчило Нинчић, Петар Живковић, Радоје Кнежевић, Милан Гавриловић и Живан Кнежевић, такође мада су се за све време рата и окупације налазили у избеглиштву, сарађивали су са Михаиловићем и другим његовим најближим сарадницима у земљи у руковођењу чет-

ничком организацијом. Сви облици те сарадње углавном су изложени у диспозитиву ове оптужнице.

Може се поставити питање, зашто су из емиграције само они оптужени као сарадници Михаиловића у руковођењу четничком организацијом, када је у емигрантским владама било и других личности на положајима чланова владе. На то питање можемо само да одговарамо - да су истражни органи у току досадашње истраге дошли до докумената који оптужене терете а којима се утврђује да су они преко Михаиловића сарађивали са окупатором.

Према томе, они морају заједно са Михаиловићем такође и да понесу свој део кривичне одговорности за издају наших народа у време рата и окупације и за тешке ратне злочине које је извршила четничка организација руковођена од Михаиловића, Слободана Јовановића и других најближих Михаиловићевих сарадника у руковођењу том организацијом. Њихова кривична одговорност је одговорност саизвршилаца у делима сарадње са окупатором против народа Југославије и у ратним злочинима извршеним од стране четничке организације и Михаиловића као врховног команданта те организације.

У истражном материјалу постоји довољно доказа који говоре да су оптужени Слободан Јовановић и остали, укључујући и оптуженог Фотића, претстављали у југословенској емиграцији једну међусобно повезану клику, која је држала у својим рукама везе са оптуженим Михаиловићем и била толико утицајна у званичним круговима југословенске емиграције, да је стварно диктирала општи став званичних кругова југословенске емиграције према оптуженом Михаиловићу и његовом раду у окупираној земљи. Став те клике, према доказима којима је истрага располагала, потпуно се поклапао по свим питањима са ставом оптуженог Михаиловића: шта више, та клика је давала Михаиловићу инструкције за рад, како по питањима Михаиловићеве генералне линије рада тако и по многобројним конкретним политичким, војним и другим питањима.

Захваљујући утицају те клике, чије језгро су претстављали оптужени Слободан Јовановић и др., укључујући Фотића, оптужени Михаиловић је добио у емигрантској влади почетком 1943, када је већ био на целој линији прешао у отворену сарадњу са окупатором и другим слугама окупатора, положај министра војног у емигрантској влади. А јуна 1942, када се Михаиловић био већ потпуно компромитовао отвореном сарадњом са италијанским окупаторима у III офанзиви окупатора против партизана, утицајем те клике Михаиловићев штаб је указом краља Петра II ВК бр. 662 од 10 јуна 1942, претворен у „Штаб врховне команде са свим правима и дужностима по уредби о формацији војске и морнарице у мобилно и ратно стање“, а указом ВК бр. 662 од 10 јуна 1942, постављен је Михаиловић за „начелника штаба Врховне команде у окупираној отаџбини“, „тако да је сада у његовим рукама сасређено све“. Тиме су између Михаиловића и званичних круго-

ва југословенске емиграције створени односи најтешње сарадње у руковођењу, како радом четничке организације у земљи тако и радом бивших званичних органа југословенске државе у иностранству, односи из којих је произилазила Михаиловићева обавеза да се придржава директива и наређења југословенске избегличке владе.

Та сарадња није нимало била фиктивна, упркос тога што се Михаиловић налазио у окупираној земљи а југословенска емигрантска влада у избеглиштву, у првом реду између Михаиловића и оптужених Слободана Јовановића и др., који су везу са Михаиловићем држали у својим рукама. Та веза одржавана је преко радио станица и разним каналима преко курира. Михаиловић је тим путем слао извештаје о свом раду југословенској избегличкој влади и од ње, првенствено од клике чије су најутицајније језгро чинили оптужени Слободан Јовановић, Пурић, Нинчић, Живковић, Радоје Кнежевић, Гавриловић, Живан Кнежевић. Та клика је у потпуности одобравала Михаиловићев рад, похваљивала га и најактивније радила на указивању Михаиловићу свесрдне помоћи, мада је знала да Михаиловић сарађује са окупаторима и да врши тешке ратне злочине над народима Југославије.

Пре свега, генерална линија рада Михаиловића и његове организације је резултат заједничких саветовања и одлука Михаиловића и његовог врховног политичког органа при његовој Врховној команди с једне и оптуженог Слободана Јовановића и др. с друге стране. Ево неколико цитата из истражног материјала из којих се то види:

Слободан Јовановић у свом писму Стр. пов. ВК бр. 409 од 7 маја 1942, пише министру иностраних послова између осталог:

„... Чинимо све тајним путем и преко радиа да се не приступа преурањеним акцијама великог стила због бескорисних и несразмерних жртава и страшних репресалија...” Као што се види, иста линија коју Михаиловић заступа од првих дана стварања четничке организације.

Даље, Слободан Јовановић у свом писму министру иностраних послова Стр. Пов. ВК бр. 646 од 14 јула 1942, пише:

„... Генералу Михаиловићу издате су инструкције да подигне устанак само на случај искрцавања јачих савезничких снага у Југославију или на случај слома Немачке. И ни у ком другом случају и ни по каквом позиву ниједне радиостанице...”. Из овог цитата се види да Михаиловићева линија: „није још време за борбу против окупатора; треба чекати повољан моменат; још није време; подићи ћемо устанак кад за то дође час” - није одређена само његовом одлуком, него је резултат заједничке одлуке Михаиловића и оптужених Слободана Јовановића и др.

Као што се из ових неколико цитата види у одређивању линије рада, Михаиловић није сам одлучивао, него заједно са одлучујућим факторима југословенске емигрантске владе. Против кога

има да се бори, да ли да води борбу против окупатора или да чека „одређени час“, да уништи партизанае, (према томе мора водити оружану борбу против партизана), - По свему томе одлучивао је Михаиловић'заједно са оптуженим Слободаном Јовановићем и др. Оптужени Слободан Јовановић, Пурић, Нинчић и др. похваљивали су и у потпуности одобравали Михаиловићев рад, знајући врло добро да Михаиловић сарађује са окупатором. Тако на пример, оптужени Слободан Јовановић депешом Д.К.В. Б. 75 од 6 августа 1942, јавља:

„Генералу Михаиловићу .... Одобравам и похваљујем ваш рад као и рад самих ваших сарадника за добро нашег народа и васкрс наше отаџбине. Спроведите сличну организацију у свим крајевима Југославије. Врховни командант Петар Јовановић”.

А Михаиловић јавља свом команданту Момчилу Ђујићу депешом бр. 194 од 16 јануара 1943, за Бернарда виа Иштван:

„Све што ми је у моћи предузимам да спречим пропаганду .... за партизанае. Претседник владе Слободан Јовановић предузима најенергичније мере да ово спречи. Будите у ово уверени. Зато уништимо час пре ове хијене нашег народа.. Имајте поверење у Слободана Јовановића и Врховну команду. Чича”

Међутим, оптужени Слободан Јовановић и остали нису остали само на речима похвале упућеним Дражи Михаиловићу. Они деле највиша војничка одликовања (Карађорђеву звезду) Михаиловићевим командантима: Павлу Ђуришићу, Илији Трифуновићу-Бирчанину, Јездимиру Дангићу, Петру Баћовићу, Војиславу Лукачевићу, мајору Захарију Остојићу, Николи Калабићу, Предрагу Раковићу, Звонири Вучковићу, Добросаву Јевђевићу, попу Ђујићу, Раду Радићу, Славољубу Враћешевићу, Драгутину Кесеровићу, капетану Драгославу Рачићу и другима који су отворено сарађивали са Немцима, Италијанима, усташама, недићевцима, љотићевцима, бугарским окупаторима, руским белогардистима и другим заклетим непријатељима народа Југославије. На тај начин они су им помагали у свим њиховим мерама и подухватима које су предузимали у циљу угушења херојске народноослободилачке борбе народа Југославије вршећи најстрашније ратне злочине. С друге стране, они лишвају чиновна активне офицере бивше југословенске војске, који су, ступивши у Народноослободилачку војску и партизанске одреде учествовали у тешким борбама противу окупатора и њихових домаћих слугу борећи се за ослобођење своје отаџбине. Ево једног њиховог таквог указа:

„Претседништво владе краљевине Југославије В.К. бр. 809. 3 јула 1942, Лондон.

На предлог начелника штаба Врховне команде бр. 231 од 9 јуна и бр. 246 од 17 јуна 1942; за прекршај војничке заклетве и издајство краља и народа а на основу тач. б. чл. 120 и 2 став Закона о устројству војске и морнарице, -

Решавам:

Да изгубе чин и да се огласе за војне бегунце следећа лица:

1. пешадијски пуковник Саво Оровић;
2. резервни потпуковник Вељко Булатовић;
3. инж. техн. мајор Бранко Пољанац;
4. пешадијски капетан I класе Арса Јовановић;
5. пешадијски капетан I класе Велимир Терзић;
6. пешадијски капетан I класе Петар Ћетковић;
7. пешадијски капетан I класе Рудолф П. Сремчек;
8. пешадијски поручник Милета Ђукић;
9. пешадијски поручник Ратко Мартиновић;
10. резервни поручник Никола Шекуларац;
11. коњички пуковник Раде Авшић.

Претседник министарског савета и заступник министра војске, морнарице и ваздухопловства, Слободан Јовановић, с.р. - (Службене новине краљевине Југославије - ратно издање бр. 9 - Лондон, 6 септембра 1942).

Поред тога, као што је у диспозитиву речено, Слободан Јовановић, Пурић и остали оптужени слали су Михаиловићу за потребе његове организације огромне суме новца из државне касе, активно су радили на упућивању Михаиловићу ратног материјала, подмићивали иностране листове и радио-станице да популаришу Михаиловића као хероја који се бори против немачко-фашистичких освајача и лажима и клеветата нападају партизане као „међународну банду злочинаца" итд. - Укратко, све што је у диспозитиву речено за оптужене Слободана Јовановића, Пурића и остале из групе I/Г, доказано је великим бројем докумената.

Као што се види из свега до сада изложеног о оптуженима из групе I/Г диспозитива, сви они кривично су одговорни заједно са Михаиловићем као саизвршиоци кривичних дела издаје отаџбине и ратних злочина.

Оптужени Ђура Виловић и Константин Фотић кривично су одговорни као помагачи у извршењу кривичних дела издаје отаџбине и као потстрекачи у извршењу ратних злочина. У истражном материјалу постоји довољно непобитних доказа којима је утврђено њихово саучесништво у злочинима оптуженог Михаиловића и његове четничке организације.

На крају, потребно је рећи неколико речи о оптуженима Радославу Радићу, Славољубу Врањешеву и Милошу Глишићу. За ову тројицу оптуженика постоје у истражном материјалу многобројни докази којима је утврђено да су извршили сва кривична дела за која их ова оптужница чини кривично одговорним, а која су изложена у делу I/В диспозитива ове оптужнице. Сва тројица оптуженика, остварујући директиве и наређења оптуженог Михаиловића Драгољуба-Драже, извршили су тешке злочине издаје своје отаџбине у данима рата и окупације и многобројне тешке ратне злочине.

II.

Из диспозитива ове оптужнице види се да су оптужени из друге групе најближи сарадници издајника Недића: ДРАГОМИР ЈОВАНОВИЋ, ТАНАСИЈЕ ДИНИЋ, ВЕЛИВОР ЈОНИЋ, ЂУРА ДОКИЋ, КОСТА МУШИЦКИ, БОШКО ПАВЛОВИЋ, и да су извршили тешке злочине издаје своје отаџбине, тешке злочине саучесништва у међународним злочинима немачко-фашистичких варвара и многобројне ратне злочине разних врста.

Да ли је уопште потребно доказивати да су те слуге немачко-фашистичких окупатора извршили злочине набројане у диспозитиву ове оптужнице?

Доказивати оно што је опште познато није потребно. И по учењу савремене правне науке ноторне чињенице није потребно доказивати. Суд је само дужан да такве чињенице забележи у записник о претресу. Овај принцип је усвојен и у Повељи за Међународни војни суд, која је приложена споразуму између влада Велике Британије, Сједињених Америчких Држава, Француске и Савеза Совјетских Социјалистичких Република о прогону и кажњавању већих ратних криваца европске осовине, закљученог у Лондону 8 августа 1945. Члан 21 те повеље прогласује: „Трибунал не треба да тражи доказе за ноторне чињенице, али мора о томе узети судску прибелешку...”.

А шта су ноторне чињенице у вези са оптуженим слугама окупатора, сарадницима издајника Недића? Опште познате су чињенице: да су у време окупације, оптужени ступили у политичку сарадњу и сарађивали са непријатељима наше отаџбине; да су организовали наоружане војничке и полицијске формације састављене од југословенских држављана, које су помагале непријатеља и заједнички се са њиме бориле противу своје отаџбине, примајући од непријатеља оружје и покоравалујући се његовим наредбама; да су врбовали и принудно мобилисали југословенске држављане у те издајничке оружане војничке и полицијске формације; да су организовали и руководили оружаном борбом против својих народа; да су заједно са окупатором у својој земљи створили у време рата и окупације систем државног бандитизма; да су организовали и наређивали вршење ратних злочина свих врста; да су потстрекавали на вршење ратних злочина итд. Према томе, опште познате су све ове чињенице, које су изложене у диспозитиву ове оптужнице.

И поред тога, оптужба је прибавила и приложила оптужници низ писмених и других доказа, који такође поткрепљују све те опште познате чињенице о злочинима оптужених Недићевих сарадника. Непотребно је упуштати се у оптужници у анализу и оцену тих доказних сретстава, пошто ће то бити извршено на овом главном јавном претресу. За оптужницу биће довољно да се ограничи на следећа два питања: на питање кривичне одговорности оптужених и на нека питања у вези са одбраном оптужених пред истражним властима.

Потребно је правилно одредити тежину кривичне одговорности оптужених. Потребно је одмерити тежину заједничке кривичне одговорности и посебно тежину кривичне одговорности сваког појединог од оптужених.

Ван сваке је сумње да су они извршиоци тешких злочина издаје своје отаџбине (злочини предвиђени чл. 3 тач. 4, 6, и 7 Закона о кривичним делима против народа и државе.).

Поставља се питање: каква је њихова кривична одговорност за ратне злочине за које их ова оптужница терети?

Сви оптужени из дела II диспозитива, осим Бошка Павловића, оптужују се као потстрекачи на вршење ратних злочина. Говорима, чланцима и другим сретствима пропаганде они су потстрекавали не поједина лица, не одређен број лица, него све и свакога на вршење ратних злочина. То је опште познато, а и у истражном материјалу за то има довољно непобитних доказа.

Оптужени Драгомир Јовановић, Танасије Динић, Велибор Јонић, Ђура Докић, Коста Мушицки и Бошко Павловић оптужују се као извршиоци ратних злочина. Може бити да међу њима има неких, који својим рукама нису извршили ниједно убиство, ниједну пљачку итд. Обично је тако: да се такви злочинци, који се налазе у врховима, на командним положајима, не баве тако „ситним“ пословима, као што је убијање људи властитим рукама. Они су само организатори или наредбодавци, а непосредни извршиоци су људи из њима потчињених државних органа, на пр. жандарм, полицијски агент или какав други злочинац. За извршени злочин, сасвим је разумљиво, мора одговарати непосредни извршилац, н. пр. жандарм који је убио невиног човека. Али, за тај злочин исто тако, и то као извршиоци, одговарају и организатори и наредбодавци. Према томе, они су саизвршиоци у злочину, који је извршио жандарм. Само, они су извршиоци специјалне врсте, они су посредни извршиоци, такви извршиоци који злочин не врше својим рукама него помоћу некога другог, у наведеном примеру помажу жандарма, који је само један од оних људи који сачињавају овај или онај орган државног апарата којим руководе они који су на командним положајима. У кривичном праву су познати случајеви извршења злочина помоћу других лица, на пр. убиство помоћу детета, лудака, уопште помоћу неурачунљивих лица. Међутим, оптужени злочинци нису вршили своје злочине помоћу неурачунљивих лица, него помоћу компликованог, разгранатог извршног апарата, који није био састављен од неурачунљивих лица, него од људи који су били потпуно свесни шта чине и који такође носе пуну одговорност за сваки злочин, који су извршили као непосредни извршиоци. Према томе, извршни апарат, војне и полицијске формације, преки судови итд., - све је то само оруђе у рукама оних у врховима - на командним положајима - за извршење злочина, и то не једног, него више, него неодређеног броја злочина.

Посредни извршиоци и непосредни извршиоци могу се између себе и не познавати. Посредни извршиоци-организатори и наред-

бодавци не морају знати ни за све злочине које изврше они непосредни извршиоци који сачињавају органе извршног апарата, којим посредни извршиоци - они на командним положајима - руководе, па ће ипак одговарати као саизвршиоци за сваки поједини злочин, који изврше њима потчињени органи.

Непосредне извршиоце не може правдати то, да су радили по наређењу старијих. Наређење старијег, ако води извршењу злочина, не сме се извршити. Ко изврши такво наређење и на тај начин изврши злочин, мора сносити кривичну одговорност за извршени злочин. По законодавству свих цивилизованих држава, извршилац злочина који је радио по наређењу, кривично је одговоран. То исто прописују и војничка правила свих армија, па је то чак било прописано и у војничким правилима за немачку војску.

Зато је исто толико бесмислено када се организатори и наредбодавци бране да они лично нису вршили злочине, као што је бесмислена одбрана непосредних извршилаца, да су радили по наређењу старијих.

Према томе, оптужени из дела II диспозитива ове оптужнице, који се оптужују за организовање ратних злочина, одговорни су као посредни извршиоци, као специјална врста саизвршилаца, за све злочине које су извршили припадници издајничких војних и полицијских формација, које су стајале под њиховим руководством, одговорни су за смрт хиљада и хиљада становника Србије, за злостављања, за одвођења на принудне радове, за пљачку и друге злочине. Њихова одговорност неупоредиво је тежа од одговорности непосредних извршилаца убистава, злостављања, разбојничке пљачке и других злочина.

Познато је да су хитлеровци вршење ратних злочина у Србији организовали заједно са својим слугама, Недићем и његовим сарадницима. Познато је такође да су у непосредном извршењу злочина радили заједнички органи окупаторских и домаћих издајничких војних и полицијских формација. Тешко је одвојити и набројати извештајни број злочина и рећи: ово су извршили домаћи издајници, а остало су извршили немачко-фашистички злочинци. О сваком злочину који су извршили домаћи издајници, они су обавештавали немачко-фашистичке злочинце и вршили су их на основу њихових општих директива или на основу конкретних наређења, и обратно: за сваки злочин који су извршили немачко-фашистички злочинци, домаћи издајници су знали, саглашавали се и најчешће помагали у извршењу злочина. Најчешће су и једни и други вршили злочине заједнички. Масовна стрељања у Крагујевцу, Краљеву и другим местима Србије они су вршили заједнички. И једни и други су учествовали у хапшењу, боље рећи у лову на људе, а после тога су их стрељали једни или други, или и једни и други заједнички. Један од најтежих њихових злочина је логор на Бањици, у коме је побијено око 70 хиљада људи, жена и деце. Логор је образован по директиви Немаца, а по наређењу Недићеве владе. Организовањем логора руководио је оптужени Драгомир

Јовановић заједно са гестаповцима. Зграде за логор припремала је мешовита комисија састављена од делегата Специјалне полиције, Гестапоа и Недићевог министарства унутрашњих послова. Управник логора био је домаћи издајник злочинац Светозар Вујковић. Логором су управљали преко Вујковића заједно Специјална полиција и Гестапо. Они су заједнички ловили цивилно становништво по целој земљи и доводили у логор, заједнички су злостављали затворене људе, заједнички су их одвајали за стрељања, заједнички су их одводили на стрељања, заједнички су их Немци и жандарми митраљезима косили, заједнички су их убацивали у „душегупке“, заједнички су стрељањима присуствовали претставници Гестапоа и Специјалне полиције и заједнички су се веселили и испијали чаше једни другима за здравље после „успешно“ обављеног стрељања.

Ево, илустрације ради једног од многих сличних случајева заједничког извршења злочина. Милан Кобиљски звани „Лала“, полицајац-кључар логора на Бањици пише у свом исказу датом у Одељењу заштите народа:

„Дао је (Вујковић - пр. тужиоца) стрељати 20 женских - младих девојака из собе бр. 38. То су биле комунисткиње. Он је рекао да их познаје из ранијих година. „Ја са њима водим борбу већ више од 20 година, ја нећу у том погрешити“ - тако је говорио Немцима у ходнику када су их водили. Оне су биле одвојене увече у собу бр. 9 а сутрадан су стрељане. Оне су биле храбре много више него иједни мушкарци. Целу ноћ су певале разне песме све до 3 сата ујутру, онда су ућутале и причале између себе. Када су виделе да је „марица“ дошла у двориште логора, опет су почеле певати. И све док није Вујковић дошао и наредио да излазе напоље у камион односно у „марицу“. Нису биле везане, зато што су у „марицу“ однеле не. Кад су ишле из собе опет су почеле певати песму од које сам речи упамтио мало и то су биле ове: „Сија звезда сија свака а најбоље петокрака“ и тако су сале у „марицу“. Прекинуле су песму и почеле су давати пароле разне и добацити Вујковићу: „Зликовче један“. А неке су добаћивале Кригеру и Немцима. Врата се затворише и „марица“ крену брзо, а Вујковић заповеди да дође мотоцикл. Шофер није био ту, а он седе у немачки ауто и отиде са њима на Јајинце да их он лично стреља. Када се вратио, онда је Немце водио код њега кући и тамо су пили и частили се у знак весеља. Шофер од „марице“ немачке знао је српски и он је говорио кад се вратио да још такве храбре жене није доживео видети и рекао је да су целог пута певале и већ су почеле падати кад су их стрељали и још су певале. И сами Немци су се чудили да иду у смрт са песмом. Немачки шофер је причао да их је Вујковић заједно с Немцима стрељао. И зато је позвао Немце и частио их са пивом“ - (исказ Кобиљског, приложен је истражном материјалу).

Неко ко покуша сада да одвоји које су жртве убили домаћи издајници, а које су убили немачко-фашистички злочинци, које су злочине у Србији извршили једни а које други. Ко би то покушао, прихватио би се узалудног посла, јер је то немогуће учинити. Највећи број злочина, које су у Србији извршили и једни и други, извршили су их заједнички. Огроман број злочина извршен је на тај начин, што су издајници ловили људе и предавали немачко-фашистичким злочинцима који су вршили стрељања, или су окупатори наређивали да се изврше одмазде а издајници су извршавали таква наређења окупатора.

Ево, такође илустрације ради, једног конкретног примера о саизвршиоштву такве врсте у злочинима. Генерал артиљерије Паул Бадер, немачки војни заповедник за Србију, у свом писму 1а бр. 614/42 од 14 децембра 1942, злочинцу Недићу пише:

„Ако се претседник општине у року од две недеље не би вратио, то ће се по истеку тога рока, а сваког трећег дана, стрељати по двоје укупно десет лица, која су ухапшена од стране Крајскокомандантуре у Крушевцу.

Пре него што би по овоме издао наређење молим да се повратком по овоме изволи изразити становиште да ли би српска влада у овом случају мере одмазде хтела сама да изврши. У таквом случају избор људи који се имају стрељати, извршење стрељања као и обнародовање, било би онда остављено српској влади.”

На ово писмо по прочитању ставио је такође 14 децембра забелешку злочинац Недић: „Шефу јавне безбедности г. Драгом Јовановићу, да хитно одговори мени на постављено питање - ђенерал НеДић”. Злочинац Драгомир Јовановић на полеђини писма написао је својом руком следеће мишљење:

„Претседнику владе армијском ђенералу г. Милану Ђ. Недићу. Господине претседниче,

По предњем питању командујућег генерала у Србији и његовом предлогу да мере одмазде за одведеног претседника општине из Послона предузму српске власти, мишљења сам:

1) да одмазду за злочине извршене над органима српске владе требамо ми да прописујемо, извршујемо и објављујемо, из разлога што тиме сами себи штитимо ауторитет власти.

2) у конкретном случају, сматрам да не треба стрељања вршити периодично сваких три дана по двојицу, већ одједном ради ефекта.

3) на сваки начин, оставити нама да ми изаберемо лица која ће бити стрељана.

Овом приликом напомињем, да српска државна безбедност за своје припаднике сама изриче казне и прибавља ауторитет путем одмазде.

ББр. 91. 15. XII, 1942

год. у Београду

Шеф српске државне
безбедности, ДЈ

Према томе, излази да оптужени организатори и наредбодавци ратних злочина, најближи сарадници злочинца Недића, нису одговорни само за злочине које су извршиле домаће издајнике војне и полицијске формације, којима су они руководили, него сnose пуну одговорност за све злочине извршене у Србији и од стране војних и полицијских формација немачко-фашистичких окупатора, и то као саизвршиоци или као саучесници. Међутим, и за такве злочине они нису одговорни као непосредни саизвршиоци и саучесници, већ као посредни саизвршиоци и саучесници. Као непосредни саизвршиоци и саучесници одговорни су припадници домаћих издајничких војних и полицијских формација, који су конкретна злочинства вршили заједно са припадницима немачких војних и полицијских формација, или су овим другим помагали у вршењу злочина.

Из свега излази да су они заједно са немачко-фашистичким злочинцима кривично одговорни за све злочине које су у Србији извршиле окупаторске војне и полицијске формације и исте такве формације домаћих слугу окупатора Недића и његових сарадника. По томе што су они као организатори и наредбодавци ратних злочина посредни извршиоци или тачније речено посредни саизвршиоци конкретних злочина убистава, мучења итд. и то не једног, не одређеног броја, већ безброј злочина, по томе они претстављају специфичну врсту злочинаца.

Поставља се питање: има ли који ратни злочин који су оптужени ратни злочинци лично извршили, такав злочин који они нису извршили помоћу других људи, помоћу разгранатог извршног-војног и полицијског апарата, него су га извршили лично, као непосредни извршиоци. Такви злочини постоје.

Нису ратни злочини у Србији вршени спорадично, од случаја до случаја, у виду репресалија за поједине акције уперене против оружане војне или полицијске силе окупатора или против војних објеката на основу наређења издаваних за сваки конкретни случај у циљу репресивне одмазде или евентуално у циљу превентивног кажњавања ради застрашивања. Било је и такве врсте ратних злочина нарочито у почетку окупације. На пр. стрељања 90 сељака у близини Косјерића августа 1941, стрељања таоца у Ужицу, Ваљеву, Чачку, Београду итд. Али, такав начин несистематског вршења злочина, од случаја до случаја, трајао је врло кратко време, свега неколико месеци. После образовања Недићеве владе, Немци и та издајничка влада приступили су изградњи специјалног система за вршење злочина, за организовано, планско, систематско вршење ратних злочина. Немци су такав систем организовали у свакој земљи коју су окупирали, по угледу на злочиначки гестаповски систем који је у њиховој властитој земљи створен доласком хитлероваца на власт. Вештаци у организовању таквог злочиначког система за вршење ратних злочина, Немци су, нашавши у Недићу и његовим сарадницима Издајнике спре-

не на све злочине, одмах приступили завођењу тога система и у Србији преко Недићеве тзв. владе.

Петнаест дана после свога образовања, Недићева тзв. влада је на дан 16 септембра 1941, под М. С. Бр. 1105 донела познату Уредбу о преким судовима, којом се прописује која ће дела судити преки судови и у исто време одређује сасвим кратак поступак за суђење. Том Уредбом инкриминисан је сваки поступак уперен противу стања које је створио окупатор, а нарочито саботаже и оружана борба. За та дела Уредба прописује смртну казну. Недићева тзв. влада донела је, затим, 5 децембра 1941, под М. С. Бр. 2145 Уредбу о допуни Уредбе о преким судовима од 16 септембра 1941. Овом Уредбом инкриминисано је свако помагање ма у ком виду народноослободилачке борбе против окупатора. Ова Уредба о допуни Уредбе о преким судовима за свако дело прописује смртну казну. На основу ових уредаба, Недић, министри унутрашњих послова Недићеве тзв. владе, Драгомир Јовановић, Недићеви окружни и срески начелници и други злочинци својим наређењима развили су и разрадили свестрано овај злочиначки систем гушења и истребљивања српског народа. На основу ових уредаба вршена су хапшења, мучења, стрељања, вешања, тровања у „душегупкама“ итд. Створен је ужасни систем државног бандитизма.

Тај систем мора се назвати именом: систем државног бандитизма због тога, што се од обичног бандитизма, обичних разбојништава које врше разбојничке банде, разликује само по томе, што га врши нека група или више група људи, као на пример банде које су се одметнуле од власти и њима сличне, већ та разбојничка дела врши један извршни апарат, који има сва битна својства државног апарата, апарат на чијем се челу налазе људи, који су разбојништво претворили у занат, у систем свога рада, који разбојништва врше по зрело смишљеном плану за вршење злочина.

Ево, тај злочин, стварање система државног бандитизма, извршили су лично они оптужени Недићеви сарадници које оптужница терети за ратне злочине. Тај злочин неупоредиво је тежи од сваког појединог, конкретног и најстрашнијег ратног злочина. У извршењу овога злочина, између врхова, између оних који су на командним положајима и злочина, нема никаквог посредника. Тај злочин нису извршили они помоћу неког другог, помоћу свога апарата, него сами командујући функционери лично. Они су смишљали параграфе уредаба о преким судовима разрађујући директиве добијене од врхова Гестапоа, немачке војне управе, немачког војног заповедника и немачког тзв. посланства у Србији, усавршавајући самоиницијативно такве директиве у својим одлукама и наредбама.

Према томе, треба правити разлику између оних аката којима је стваран систем државног бандитизма и оних аката којима је оствариван тај систем путем наређења за вршење једног, или више или неодређеног броја конкретних ратних злочина у конкретном случају. За радње прве врсте оптужени ратни злочинци одговарају

као непосредни извршиоци, као творци система државног бандитизма а за радње друге врсте оптужени одговарају као наредбодавци, као посредни извршиоци, као специјална врста саизвршилаца конкретних ратних злочина (убистава итд.), које непосредно извршује апарат који дејствује по њиховим наређењима. У стварању овог пакленог система државног бандитизма оптужени ратни злочинци су саизвршиоци немачко-фашистичких злочинаца, саизвршиоци међународних злочинаца у вршењу ратних злочина. Све ове врсте кривичних дела и криваца предвиђени су међународним конвенцијама, а наше ново Кривично законодавство, користећи искуства овога рата, претворило је те међународне конвенције у одредбе нашег Националног кривичног права Члан 3 тач. 3 Закона о кривичним делима против народа и државе је управо баш та одредба нашег новог Кривичног законодавства којом су међународне конвенције о законима и обичајима рата усвојене и претворене у кривичне одредбе нашег националног кривичног законодавства. Члан 3 тач. 3 потпуно се садржајно поклапа са чл. 6 ал. 26 Повеље за међународни војни суд. Тај члан гласи:

„б) ратни злочини: нарочито повреде ратних закона и обичаја. Ове повреде обухватају, иако се на то не ограничавају: убиства, злостављања или депортације за ропски рад или за који други циљ цивилног становништва окупиране области или у окупираној области, затим: убиства или злостављања ратних заробљеника или лица на мору, убијања талаца, пљачка јавне или приватне својине, рушење градова, вароши и села из обести или пустошења која нису оправдана једном војном потребом“.

Исти чл. 6 Повеље у својој последњој алинеји прописује: „Вође, организатори, потстрекачи и извршиоци који су учествовали у стварању или извршењу неког општег плана или завере да би извршили ма који од наведених злочина, одговорни су за сва почињена дела од ма које особе у извршењу тога плана“.

Из цитираних прописа се види да вође, организатори, потстрекачи и извршиоци неког општег плана за вршење ратних злочина претстављају посебну врсту извршилаца ратних злочина, који су баш као творци система-плана за вршење ратних злочина одговорни и за свако злочинство, извршено од ма ког лица у извршењу њиховог злочиначког плана.

Даље, оптужени ратни злочинци, по директивама окупатора и по властитој иницијативи, организовали су извршни апарат са скоро свим својствима државног апарата једне на пример полицијске државе која нема никаквих народних претставништава. Тај извршни апарат су они потпуно ставили у службу окупатора и за све време окупације они су по директивама окупатора руководили тим апаратом. Они су настојали да укључе Србију у немачку ратну машину и да приволе српски народ на ропску послушност окупатору. Тај извршни апарат они су искључиво употребљавали за вршење таквих послова које је окупатор тражио у циљу остваре-

ња својих ратних планова према нашој отаџбини и према Савезницима наше отаџбине.

Овакав њихов рад претставља злочин издаје отаџбине, предвиђен чл. 3 тач. 4 и 6 Закона о кривичним делима против народа и државе. Међутим, то није обична издаја, обично индивидуално стављање у службу окупатора, индивидуалан прелазак на страну окупатора у рату против своје отаџбине, индивидуално помагање ма чиме за време рата и окупације непријатеља своје отаџбине. Оптужени ратни злочинци су заједнички створили извршни апарат и њиме руководили извршујући директиве и наређења непријатеља своје отаџбине. Зато се они не могу сврстати у ону врсту извршилаца злочина издаје отаџбине који тај злочин индивидуално изврше. Чл. 3 тач. 4 и 6 Закона о кривичним делима против народа и државе управо и не говори о овим извршиоцима издаје који тај злочин врше индивидуално, него баш о злочинцима који злочин издаје врше заједнички, као што су то оптужени из другог дела оптужнице. Такав злочин издаје своје отаџбине претставља специфичну врсту неупоредиво тежег злочина него што је злочин издаје који изврши једно лице само без ма какве везе са другим лицима. За такав злочин постоји и међународни термин: „пета колона“. Према томе, оптужени из другог дела оптужнице извршили су злочин организовања „пете колоне“ немачко-фашистичких освајача у нашој земљи и руковођења том „петом колоном“.

Између те „пете колоне“ коју су они створили и „пете колоне“ која је постојала у Југославији пре рата неспорно постоји континуитет. Може се рећи да је ова „пета колона“ уствари она иста предратна „пета колона“ само у промењеним условима, доведена на власт од окупатора, развијенија, у новом облику, у форми извршног апарата са битним својствима једног државног апарата. Водећи људи, Недић, Љотић, Таса Динић, Аћимовић, Драги Јовановић, Велибор Јонић и други без сумње су они исти предратни „пето-колонаши“.

„Пета колона“, коју су оптужени организовали и њоме руководили, није нека конспиративна организација која тајно делује, већ је један извршни апарат са скоро свим битним својствима државног апарата (војне и полицијске формације и др.), који делује на исти начин као државни апарат. Она није стварана у једној држави, у којој постоји нормални државни апарат, у држави слободној и независној, него је стварана после краткотрајног рата у коме је стари државни апарат био потпуно разбијен, у окупираној земљи, по директивама и наређењима окупатора и по властитој иницијативи њених твораца.

Таква „пета колона“ Није нека наша, домаћа, југословенска појава, већ међународна појава. Као што је Недић постојао у Србији, исто тако је у Норвешкој постојао Квислинг, Петен у Француској, Дегрел у Белгији, код нас у Југославији још и Павелић и Рупник, и Њима слични у /другим земљама окупираним од хитлеровске Немачке. Ова оригинална врста „пете колоне“ добила је такође

своје међународно име по норвешком издајнику Квислингу, тако да се петоколонаши ове врсте називају „квислинзима". Такве „пете колоне", као што је она, коју су оптужени из дела II диспозитива ове оптужнице организовали по директивама окупатора у Србији, Немци су настојали да створе у свим окупираним земљама у циљу успешнијег спровођења своје окупационе политике. Помоћу тих „петих колона" Немци су организовали економско исцрпљивање окупираних земаља и одвођење на ропски рад становништва тих земаља, јачајући тако свој ратни потенцијал. Те „пете колоне" су биле саставни део ратне машине немачко-фашистичких освајача у агресивном рату против савезничких земаља које су водиле праведан ослободилачки рат. Према томе те „пете колоне" су учествовале као помоћне снаге немачко-фашистичких освајача у агресивном рату, који су они водили за освајање туђих земаља и покоривање туђих народа.

Из свега излази да су оптужени из дела II диспозитива ове оптужнице, организовањем извршног апарата, „пете колоне", извршили кривично дело које је предвиђено чл. 3 тач. 4. и 6 Закона о кривичним делима против народа и државе.

Поједини оптужени, као на пример Коста Мушицки и још неки, усудили су се, тачније речено имали су довољно дрскости, да се у своју одбрану пред истражним властима позивају на одредбе Међународног права, на Хашку конвенцију. Њихова одбрана се своди на следеће: одредбе Међународног права допуштају окупатору да своју власт у окупираној земљи врши помоћу домаћег управног апарата; ми смо се зато и примили руководећих дужности у том апарату; затим, одредбе Међународног права допуштају окупатору да свим средствима угуши побуну и да обезбеди ред и јавни живот у окупираној земљи; истина је да смо ми помагали окупатору да обезбеди рад, али ми тиме нисмо прекршили одредбе Међународног права.

На супрот њиховој злочиначкој логици, баш одредбе међународног јавног права забрањују све оно што су они учинили.

Није потребно да говоримо о томе, да су ратни злочини које су оптужени извршили повреде општеобавезних за све државе закона и обичаја рата, повреде одредаба међународног права. Међутим, нису оптужени само вршењем ратних злочина повредили међународно право. Сам акт узимања у руке управе у окупираној земљи у условима у којим су то оптужени извршили, а још више одлуке које су они као руководиоци управног апарата доносили по директивама и наређењима окупатора, представљају повреду одредаба међународног права.

Да су оптужени мислили на одредбе међународног права, када су се прихватили руководећих положаја у управном апарату у таквим условима, они свакако не би ни ступили на те положаје. На супрот томе, они су ступили у политичку сарадњу са окупатором, донели многобројне уредбе и одлуке по директивима и наређењима окупатора или по сопственој иницијативи, којима су поништи-

ли основне законе предратне Југославије. Уредба о преким судовима, Уредба о државним службеницима и друге уредбе, Наредба о категорисању затвореника у логору, наредба о категорисању омладине у школама итд., - све су то њихове творевине, за све то није знало законодавство старе Југославије. На основу тих њихових одлука, уредаба и наредба, систематски и плански су вршени сви ратни злочини. Таквим одлукама и наредбама изградиле су они заједно са немачко-фашистичким окупаторима у Србији злочиначки систем државног бандитизма.

Њихова кривична одговорност мора се оценити као нарочито тешка још и зато, што су се они ставили у службу окупатора који је нашу земљу окупирао путем агресивног, империјалистичког рата, који такође забрањују одредбе међународног права, који је сам по себи најтежи међународни злочин. Сама окупација је један међународни злочин. Ред и поредак који је окупатор хтео да створи, није био дужан да поштује ниједан наш држављанин, већ је имао ослона баш на одредбе међународног права да се бори против империјалистичких освајача. Сваки акт извршен од наших држављана на штету непријатеља, свака саботажа као и оружана борба ослањали су се на одредбе међународног права, представљали су продужетак рата против империјалистичких освајача.

Акт о безусловној капитулацији који су 17 априла 1941 године потписали Данило Калафатовић и Александар Цинцар-Марковић, није значио прекид рата наших народа против немачких империјалиста. Тај акт није изражавао вољу наших народа. Њега су потписали претставници једне капитулантске владе и генералске клике, које су без организованог отпора предале наше народе на милост и немилост фашистичком нападачу, слично влади Цветковић-Мачек која је потписивањем уговора о приступању тројном пакту 25 марта 1941 године у Бечу хтела то исто само на нешто другачији начин да постигне.

Тај акт о капитулацији није могао обавезати наше народе на ропску покорност окупатору исто онако као што ни уговор о приступању Југославије Тројном пакту, који су у Бечу потписали Цветковић и Цинцар-Марковић 25 марта 1941 године није могао обавезати наше народе да пристану на окупацију земље без отпора, јер је тај уговор био у суштини прихватање ултиматума немачко-фашистичких агресора, пристанак на окупацију без отпора, по примеру неких других земаља. Наши народи су одбили да се мирно предају у ропство и 27 марта 1941 године свргавањем владе Цветковић-Мачек онемогућили су извршење уговора о приступању Југославије Тројном пакту. Нико се на свету није нашао, осим фашистичких освајача и њихових слугу, да тај поступак наших народа оквалификује као гажење одредаба међународног права. Исто тако, нико на свету, осим немачко-фашистичких нападача и њихових слугу, није се нашао да оквалификује народноослободилачки покрет Југославије као обичну побуну, против које су допуштене репресалије, нити Народноослободилачку војску и партизан-

ске одреде Југославије као обичну побуњеничку банду. Савезничке силе, Велика Британија, САД и СССР признавале су Народноослободилачку војску и партизанске одреде Југославије као свог савезника у борби против фашистичких нападача и сматрале да је борба, коју Народноослободилачка војска води, наставак рата Југославије против хитлеровске Немачке и њених сателита.

Скоро сви оптужени правдајући се пред иследним властима говорили су: да су они радили све оно што су урадили, само зато да би спасли српски народ од уништења; да би било много горе за српски народ да они нису сарађивали са окупатором; да су они сами себе жртвовали да би спасили српски народ. Оваква њихова одбрана сведочи само о томе, до које мере у својој дрскости иду ти злочинци и сада, када се налазе у рукама народних власти, када треба да положе рачуне пред судом наших народа за све злочине које су извршили и да повуку немилосрдну и праведну казну. О томе да ли су они тзв. политиком „народног спаса“ спасавали српски народ, може се рећи када се саберу резултати те њихове политике само ово: они су спасавали српски народ као што конопац спасава онога кога вешају. О томе да ли би горе било да они нису сарађивали са окупатором, може се само рећи, да горе није могло бити него што је било за српски народ, и да би српском народу било много лакше и много би га мање жртава стало да је имао да води борбу само против окупатора, да није било онолико изрода и издајника, колико их је било, да није морао водити борбу и против тих издајника.

За оптужене би боље било, ако уопште, после свега што су учинили, могу чему иоле добром да се надају, да су своју одбрану поставили на другу основу и да су по примеру оптуженог Тасе Динића казали бар нешто слично ономе, што је он пред истражним властима изјавио:

„Мислио сам да нисам тако црн, а сада ми је све јасно и сам се себе гадим. Веровао сам да сам бар нешто учинио за свој народ, а сада не могу ничим да оправдам своје ангажовање у сарадњи са Немцима.

Искрено се кајем због свега што сам учинио за време окупације и молим да ми се суди по правди и заслуги“.

На крају о линији одбране оптужених, за њихову одбрану, за одбрану оних који се позивају на одредбе међународног права и оних који говоре да су спасавали српски народ - не може се, као што је то уобичајено, рећи да је неумесна и неоснована, већ се мора рећи да је до те мере дрска, да претставља изругивање са међународно-правним прописима и са начелима обичног нормалног морала цивилизованог света, исто као што су њихови злочини били изругивање са одредбама националног и међународног права са основним принципом човечности.

А сада треба да се осврнемо и на тежину кривичне одговорности сваког појединог од оптужених.

О Драгомиру Јовановићу и Танасију Динићу није потребно много говорити. Злочини, које су они извршили су опште познати. Поред тога, доказни материјал садржи многобројне чињенице, које непобитно потврђују, да су све те злочине они вршили потпуно свесно и да су свесно служили немачком окупатору знајући да му служе као његови обични агенти. Доказни материјал садржи и такве чињенице, које јасно говоре о томе, да су се они у службу хитлероваца ставили још пре рата пре напада хитлеровске Немачке на Југославију, да су издају своје отаџбине извршили пре него што је била нападнута од фашистичких нападача.

Ништа више није потребно говорити ни о Велибору Јонићу и Ђури Докићу. Велибор Јонић спада у групу предратних пријатеља хитлероваца. Његов рад за време окупације само је остварење његових предратних фашистичких планова и снова. За њега у доказном материјалу има велики број чињеница које га приказују као једну од водећих снага у Недићевој тзв. влади, као човека који је непрекидно захтевао све оштрије Мере против српског народа. Део архиве Недићевог Министарства просвете и Завода за принудно васпитање омладине у Смедеревској Паланци која је приложена материјалу истраге, осветлиће на главном јавном претресу прави лик овог свирепог злочинца, који је четири године прогањао и уништавао омладину Србије и српску интелигенцију. Друга доказна средства ће доказати, да се активност овог злочинца нија исцрпљивала само у раду у оквиру Недићевог Министарства просвете. Видеће се да је он и по свим другим питањима Недићеве и окупационе опште политике смишљао и предлагао не само Недићу, него и руководиоцима немачке окупационе управе најсуровије мере против српског народа. Ђура Докић као члан Недићеве тзв. владе одговоран је, пре свега, за све злочине, за које се оптужује у делу II диспозитива ове оптужнице, јер је као члан владе учествовао у доношењу свих одлука, на основу којих су ти злочини вршени, учествовао у одређивању опште линије рада Недићеве тзв. владе. Из дела архиве Недићевог Министарства саобраћаја који је предложен истражном материјалу видеће се његов злочиначки рад у делокругу Министарства саобраћаја. Тај стари генерал бивше југословенске војске бацио је под ноге своју војничку част и своје војничко достојанство и верно служио немачким окупаторима извршавајући са крајњом сервилношћу свако наређење окупатора или издајника Недића, а и по властитој иницијативи предузимао је и предлагао све могуће мере, да одржи и обезбеди главне саобраћајне путеве који су Немцима били тако потребни и за њих имали необично важан стратешки значај. Посебну страницу његовог злочиначког рада чини прогонство саобраћајних чиновника и радника. Доказни материјал садржи један део обилног материјала истраге коју је ДОКИЋ водио о држању саобраћајних чиновника и радника за време народноослободилачког устанка о масовном гоњењу саобраћајних чиновника и радника, који су после његових одлука о отпуштањима одвођени у концентрационе логоре.

Оптуженог Драгомира Јовановића најбоље карактеришу следеће речи Динића:

„Заиста Драги Јовановић претставља посебну књигу у историји страдања српског народа под немачком окупацијом...”
 Драгомир Јовановић је несумњиво један од најтежих злочинаца не само од ових, који су обухваћени овом оптужницом, него и од свих злочинаца који су злочинста вршили у Србији. Истражни материјал има безбројне доказе о злочинима Драгомира Јовановића. Њега су хитлеровци уважавали, а Недић га у својим наредбама похваљивао за безбројне злочине које је он организовао и извршио. Довољно је само рећи да ниједно стрељање у логору на Бањици се није могло извршити без његовог одобрења. Он сам признаје, да нико није могао бити стрељан без његовог одобрења у Специјалној полицији и у логору на Бањици, и да је он могао пустити кога год је хтео. Комисије које су вршиле одвајање за стрељање у Бањичком логору морале су све своје одлуке слати на одобрење Драгомиру Јовановићу. Да се не би губило време у даљем објашњавању кривичне одговорности Драгомира Јовановића, биће довољно ако цитирамо неколико одломака из изјаве Танасија Динића о Драгомиру Јовановићу на саслушању пред истражним властима. Ево неколико таквих одломака:

„Он је хапсио, он је изводио на стрељање, у његовим рукама је било све... Уверен сам да је по његовим сугестијама и заведена стопа одмазде, као и то, да би сигурно 50% било мање жртава да је други био на његовом месту. На овакво уверење навбди ме случај конференције у Обреновцу јула 1941, поводом једног акта саботаже.

Срушен је био мост, конференција за мере, и Драги Јовановић иако Немци то не траже, он тражи да се цокупе таоци око 300 које је требало послати у Београд за потребе одмазде. При целбм раду од самбг почетка није напуштао сием компромитовања - као:

а) он је нпр. завео да српски стражари врше стрељања, при чему није скривао, да је то најбољи начин да веже те људе за себе. Па је то сугерирао и Немцима, да ће то бити најбољи пут, да се српска стража веже за Немце, услед чега су они увек инсистирали да српски органи врше одмазде и стрељања. Поред овога практиковао је да приликом стрељања буду присутни и чиновници да самим тим и њих компромитује... Сугерирао је Немцима, што више жртава везати за сваку промену чиме ће се односна лица осетити да су компромитована, а за Немце постати сигурнији, тј. Немци их после могу користити како они хоће. Паклени систем који је стално у примени био...

Са задовољством је говорио „сви ме се боје" а тешко оном ко се њега није бојао"... итд.

Ето, такав је злочиначки лик злочинаца Драгомир - Јовановића.

Оптужени Коста Мушицки такође спада у групу најтежих злочинаца. Нема краја у Србији где банде његовог Добровољачког корпуса (СДК) нису извршиле небројене злочине. Коста Мушицки пред истражним властима нарочито упорно пориче да је стајао под непосредном командом немачког војног заповедника за Србију. Он мисли да ће његови злочини изгледати мање тешки ако буде успео да докаже да је стајао под командом Недићеве тзв. владе. Руководећи се таквом мишљу он пред истражним властима тврди да уопште није сарађивао са Немцима. Међутим, колико је лажно и безочно то тврђење најбоље ће се видети из изјаве немачког генерала Мајснера - команданта безбедности у Србији, личног опуномоћеника злочинца Химлера. Ево шта злочинац Мајснер пред истражним властима о злочинцу Кости Мушицки и његовом тзв. Српском добровољачком корпусу каже:

„СДК је формиран од стране заповедника за Србију. Знам да је заповедник водио бригу о наоружању и опреми овог корпуса, а мислим да су се јединице снабдевале намирницама на терену, док су официри били плаћени вероватно од Недићеве владе. За команданта је одређен, вероватно по споразуму са Недићем, Мушицки. Корпус је стајао под искључивом командом заповедника за Србију и Недићева влада га није уопште могла употребити у било које сврхе без знања и одобрења заповедника за Србију. Извештај о раду мислим да је подносио Мушицки и Недићевој влади и заповеднику за Србију”.

Сам пак Мушицки признаје да је један његов одред под командом Марисава Петровића заједно са Немцима учествовао у масовном стрељању у Крагујевцу октобра 1941. Истражни материјал садржи такође довољно доказа који осветљавају прави злочиначки лик злочинца Косте Мушицког.

Оптужени Коста Мушицки одговара такође и за организовање и упућивање у земљу шпијунско-диверзантско-терористичких банди у време рата.

За оптуженог Бошка Павловића истражни материјал садржи непобитне доказе из којих се види његов злочиначки рад, који је изложен у делу II диспозитива ове оптужнице.

III.

У делу III диспозитива ове оптужнице оптужени су за више кривичних дела ЛАЗАР МАРКОВИЋ и КОСТА КУМАНУДИ.

И један и други оптужени делимично су признали дела, за која се оптужују. Једино не признају да су учествовали на конференцији на којој је изабран Милан Недић за претседника владе као најподеснија личност и на којој је решено, да се Недић предложи Немцима за положај претседника квислиншке владе.

Међутим, то непризнавање ни у ком случају не доводи у сумњу њихово учествовање на тој конференцији, него само показује да су они потпуно свесни, да су учествовањем у бирању Недића за

претседника владе извршили кривично дело издаје свога народа, па се, плашећи се санкција, труде да не признавањем избегну кривичну одговорност. Да би се видело да заиста не може бити никакве сумње у то, да су оба оптужена учествовали у бирању Недића за претседника владе, биће довољно да се цитира одломак из исказа Милана Недића пред истражним властима о томе, како је дошло да он постане претседник владе и шта је све томе претходило. Ево тога одломка:

Који су разлози били да се поред постојања комесарске управе ствара српска влада? - Комесарска управа била је изпустила ситуацију из својих руку, тако да је грађански рат беснео на све стране, па се сматрало да ће образовањем и доласком једне српске владе под руководством једног јаког ауторитета, моћи да дође до смирења у земљи и престанка међусобног клања.

По чијим је сугестијама Аћимовић давао предлог за образовање српске владе под „јачим ауторитетом“. Који сте у ствари требали ви да претстављате?

- Аћимовић се, како ми је сам говорио, консултовао са великим бројем угледних политичких личности, које су се сложиле да треба образовати такву владу под мојим руководством.

А са киме се Аћимовић консултовао од стране немачких претставника и по чијем је директивама Аћимовић поступао, када је вама предлагао да образујете српску владу?

- Са претставником Вермахта, чијег се имена моментално не сећам, претставником управног штаба др. Турнера и његовог помоћника Кисела и претставником Гестапоа др. Крауса, по чијим директивама је радио.

Да ли сте ви лично водили преговоре са горе наведеним претставницима, којом приликом где и колико пута?

- Са горе наведеним немачким претставницима водио сам преговоре тек после одржане конференције, на којој сам изабран за претседника српске владе, управо на којој сам добио мандат да саставим владу.

Ко је пре одржавања те конференције, где сте добили мандат за образовање владе, долазио код вас од политичких првака?

- Димитрије ЈВотић, Илија Михаиловић, мислим Цинцар-Марковић и још неки људи, више познатих као угледни грађани него политичари, чија сам имена заборавио.

Да ли су они долазили заједно или појединачно?

- Обично су долазили појединачно изузимајући ЈВотића, који је у неколико махова долазио заједно са Кронхолцем.

Ради чега су наведени долазили код вас?

- Да ме убеди, да ја треба да саставим владу и да ће ме они у тим настојањима помоћи.

Да ли је код вас по овој ствари долазио др. Лазар Марковић?

- Није долазио код мене у кућу, али једном приликом, кад сам излазио из Министарства унутрашњих послова комесарске управе, приступио ми је на улици и пратио ме све до куће. Том приликом говорио ми је да ја треба да образујем српску владу, а кад сам му приметио, да би боље било да то учини неко од политичких људи, он ми је објашњавао да је боље да то буде једна неутрална личност, пошто ће имати већег ауторитета.

Исто тако, образложио је ово своје мишљење, да баш ја као неполитичка личност - неутрална, треба да образујем владу, јер ако би се узела нека политичка личност, онда би дошло до размимоилажења" (стр. 7 и 8 записника од 29 јануара до 3 фебруара 1946.)

И даље:

На чије је тражење дошла ова конференција и ко ју је организовао?

- Не знам на чије тражење је та конференција дошла, а мислим да ју је организовао Аћимовић.

Ко је био (на конференцији - пр. тужиоца) од политичких странака?

Коста Кумануди, Ристо Јојић Ђуро Котур, др. Милош Радосављевић, др. Лазица Марковић, др. Момчило Јанковић, Милан Аћимовић, Цинцар-Марковић, Спалајковић, др. Стеван Иванић, Михаило Олћан и Илија Михаиловић.

Ко је отворио ову конференцију и са којим речима?

- Конференцију је отворио Аћимовић, указавши на тешку ситуацију и на то, да Комесарска управа није могла да одговори својим дужностима, због чега је поднела оставку, која јој је уважена, и да треба да се образује једна министарска влада са јаким ауторитетом. Ставио је питање избора претседника на дискусију.

Ко је све узео учешћа у дискусији и какви су предлози учињени?

- Први је узео реч Влада Илић, који је указао на тешку ситуацију и на потребу образовања једне чврсте владе и предложио мене да ја ту владу образујем. За њим су се даље ређали говорници: Савић, др. Лаза Марковић, Цинцар-Марковић, генерал Косић, Спалајковић...

Сви су се они слагали у томе, да се таква једна влада образује, на челу које би дошао ја. Спалајковић на моје одбијање, љутио се и питао, јесам ли ја Србин и војник. Он је одржао такав говор, да су му сви одобравали, а неки и аплаудирали, па га је завршио са речима, да сам само ја у стању да изведем земљу из револуције.

Др. Лаза Марковић био је такође за образовање једне хомогене владе од људи чврсте руке, а касније та влада била би проширена и у њу би ушли претставници разних политичких партија.

Како се завршила ова конференција и какви су закључци донесени?

- Конференција се завршила тиме, што је Аћимовић изнео закључак о потреби стварања српске владе на челу са мном као председником. Овај закључак био је усвојен од свију присутних.

Да ли је на конференцији било речи о томе ко би ушао у ту владу?

- Поименично није било речи о људима који би ушли у владу, но само постојала је сагласност да то треба да буду чврсти људи. Мени су остављене одрешене руке кога ћу узети у владу.

Са ким сте од немачких претставника водили преговоре за образовање владе?

- Са делегатима главнокомандујућег Србије генерала Данкелмана, др. Турнером, шефом управног штаба и његовим помоћником др. Киселом.

Изнесите ток тих, како их ви називате, „преговора“?

- Отишао сам са Аћимовићем у управни штаб код Турнера и Кисела и на састанку са њима Аћимовић је изложио да је одржана конференција од угледних људи политичара и јавних радника, и да је на тој конференцији једногласно донесена одлука да се образује српска влада на челу са мном, па да молимо да се тај избор потврди.

Турнер и Кисел, саслушавши Аћимовића, рекли су да немају ништа против овог избора и да га усвајају, али да морају о томе обавестити Данкелмана и да ће настојати на томе да и Данкелман то усвоји" (стр. 9 и 10 цит. записника).

Као што се из овог дијалога између иследника и Милана Недића види, Аћимовић је по директивама Немаца радио на образовању владе на челу са Недићем, он је претходно појединачно разговарао са разним политичким личностима, затим је сазвао конференцију, на којој су учествовали и Кумануди и Марковић и на којој је Марковић подржавао иницијативу Аћимовића, а затим је конференција једногласно изабрала Недића за председника владе и дала му одрешене руке за састав владе, те је потом Аћимовић са изабраним мандатором за састав владе - Миланом Недићем отишао код Немаца и изложио Немцима шта је конференција решила. После тога, генерал Данкелман 29 августа 1941 је поставио Недићеву тзв. владу. - Излази да су Лазар Марковић и Коста Кумануди били бабице при рађању Недићеве такозване владе.

Поред цитираног исказа Недића, у истражном материјалу постоје и друга доказна средства, која све то што је Недић изложио, потврђују. Према томе, јасно је да непризнавање Куманудија и Марковића пред истражним властима не може довести ни у какву сумњу постојање дела које су они извршили. Јасно је да је овде у питању саучесништво у политичкој сарадњи са непријатељем у време рата и окупације. Оптужени су сарађивали са окупатором у

извођењу најкрупнијег и најзначајнијег потеза његове окупационе политике у Србији - у образовању квислиншке владе.

Свако конкретно кривично дело има своја посебна ближа обележја по којима се разликује од других конкретних кривичних дела исте врсте. Тако и дело саучесништва у политичкој сарадњи са непријатељем у време рата и окупације, које су извршили Марковић и Кумануди, има своја посебна ближа обележја по којима се разликује од других конкретних кривичних дела исте врсте, нпр. од дела политичке сарадње са непријатељем које је извршио оптужени Јонић. Разликује се нпр. по томе, што оптужени нису прихватили руководеће функције у управном апарату који служи непријатељу, а и по другим обележјима. Допустимо чак и претпоставку, да у овом конкретном случају није дошло ни до каквог непосредног контакта између оптуженика и Немаца. Та околност не мења суштину ствари, а наиме: да је Аћимовић у договору с Немцима радио на образовању квислиншке владе а да су Марковић и Кумануди помагали Немцима и Аћимовићу да нађу подесну личност за председника владе, и да су својим учешћем у избору те личности дали политичку и моралну подршку за рад владе, која се имала образовати. Допустимо да је тачно, да је Недић био већ од Немаца предодређен и ангажован за председника владе и да је њему и Немцима конференција требала само за то, да би за ту владу везали важније политичке личности и обезбедили њихову моралну и политичку подршку новој влади. Ни та околност не мења суштину ствари, наиме да су Марковић и Кумануди учествовали у бирању Недића за председника владе и тиме већ унапред Недићу дали пуну моралну и политичку подршку за све оно, што је он доцније радио.

При свем том, нарочито је значајна околност, да су Марковић и Кумануди тачно знали какав задатак има да изврши Недићева тзв. влада. Они су то тачно знали јер им је Аћимовић објаснио да се влада образује зато, да би у заједници са Немцима као влада са већим ауторитетом него што је био ауторитет комесарске управе, могла успешније да угуши народноослободилачки устанак у Србији. Бирајући Недића за председника владе Марковић и Кумануди су учествовали у доношењу једне од првих одлука за приступање окупаторских слугу систематској и планској борби, у сарадњи са окупатором, за угушење народноослободилачког покрета.

За разлику нпр. од Аћимовића, који се о образовању квислиншке владе у свему договарао са Немцима, и који је према томе у овом конкретном случају као организатор конференције извршилац дела политичке сарадње са непријатељем, Марковић и Кумануди су саучесници у извршењу овог кривичног дела, тачније речено томагачи.

Дело изложено у делу III 1а диспозитива ове оптужнице оптужени сами признају. Они признају да су учествовали на конференцији на којој је решено да се изда „апел српском народу“ и да су

потписали тај „апел“ на самој конференцији. О томе Коста Кумануди прича овако:

„После тога је Момчило Јанковић прочитао текст „апела“, а затим је узео реч и Јонић, а затим и Спалајковић. Остали су чинили разне примедбе на текст. На крају сви ми који смо били присутни, потписали смо „апел“ пошто су извршене извесне коректуре“ - (зап. од 7 марта 1946).

Да би се видео карактер тога „апела“ цитираћемо само један његов део:

„Сваки трезвен и паметан Србин, сваки добронамеран син ове земље који мисли својом главом, схвата опасности које нам прете. Његова су страховања оправдана, када се имају на уму опасности којима је једна побеђена земља изложена када се у њој помути мир. Његово је гнушање изазвано нарочито када се на понуду победника за лојалну сарадњу одговара пуцањем из заседе. Овакав мучки и недостојни начин борбе не одговара витешком духу наших народа и баца тешку љагу на цео српски народ.

Наш народ није комуниста, нити има какве везе са овим међународним рушиоцима најсветлијих тековина европске културе. Због тога, не смемо више скрштених руку гледати како нас они на наше очи гурају у понор.

Не смемо допустити да услед њихових злочина и овај део наше земље, ово острво спасења целокупног српског народа буде угрожено а наш народ десеткован и прогнан из својих домова.

Куцнуо је последњи час да се пренемо и станемо у одбрану свог опстанка.

Дужност је сваког правог српског родољуба да свим силама настане да се онемогуће паклене намере комунистичких злочинаца.

Зато позивамо целокупан српски народ да одлучно, у свакој прилици и свим средствима, помогне наше власти у борби против ових злотвора српскога народа и његове будућности“ (цитат из „апела“ објављеног у „Новом времену“ од 13 августа 1941).

Напред цитираним речима није потребан никакав коментар. Довољно је само констатовати да потписивање тога „апела“ чини дело отворене политичке сарадње са непријатељем у време рата и окупације.

Овај „апел“ потписао је већи број људи. Међутим, било би сасвим погрешно ако би се изједначила кривична одговорност свих потписника. Сасвим је правилно становиште да за тај издајнички „апел“ најтежу кривичну одговорност носе иницијатори, писци и први потписници. После њихових потписа, „апел“ је подношен и другим личностима на потпис, и многи су га потписали, а доста их је одбило да потпише. Међу онима који су га потписали, знатан број чине такви људи који су то учинили плашећи се да од-

бију, јер су видели да су као први потписници потписали људи који су у предратној Југославији играли истакнуту улогу. Према томе, и многи људи који се са садржином „апела“ нису слагали, поводећи се за првим потписницима, а делом и у страху од евентуалних последица одбијања, потписали су овај издајнички „апел“. Оптужени Марковић брани се, да је „апел“ потписао због страха од окупатора. Међутим таквој одбрани се не може веровати. Прво зато, што се оптужени Марковић ни раније није био замерио Немцима, јер је био један од оних који су заступали политику приступања Тројном пакту - политику Павла Карађорђевића, Драгише Цветковића, Цинцар-Марковића, Мачека, Недића и других њима сличних, а друго зато, што се из списка које је он доцније у време окупације написао види да је он имао исти став према Народноослободилачком покрету као и Немци, Недић и Михаиловић, а чија се суштина укратко може изразити на следећи начин: уништити народноослободилачки покрет. И не само да се његов став према народноослободилачком покрету слагао са ставом Недића и Драже Михаиловића, него је он тај став изражавао скоро истим речима као и они, називајући народноослободилачки покрет комунистички или „ушашко-бољшевички“. Ево неколико цитата из његових списка, који то врло јасно доказују:

„Комунистичка партија Југославије, из разлога који се могу погодити, одлучила је била да предузме у окупираној Србији посебну акцију, под видом ослобођења земље од окупатора, али практички она је свој главни удар уперила била против југословенске државе и против постојећег политичког и социјалног поретка

... Овај план, опет, сматрају генерал Михаиловић и његова организација као велику опасност за Србе и зато покушавају да спрече ширење Титове акције у српским крајевима Југославије“ („меморандум“ краљу, избегличкој влади и савезничким владама, - приложено истражном материјалу).

И даље:

„Ако ми сломијемо комунизам .... данас је пак најбитнији интерес народа, да Дражин покрет буде толико јак и снажан да смрви свакога ко се њему супротстави...

И пошто грађанске, некомунистичке странке нису уопште у могућности да у данашњим приликама развију ма какву акцију, остаје једино равнаторски покрет као брана противу комунизма“ - (брошура „Ново или старо“ - приложено оптужници).

Из ових цитата се види: прво, да Марковић ставља знак једнакости између комунизма и народноослободилачког покрета, - исто као што су то чинили Немци, Недић, Дража Михаиловић и друге слуге окупатора, настојећи да народноослободилачку борбу претворе у грађански рат; друго, да тај покрет треба сломити; треће, да Дражин покрет треба да буде толико јак да смрви свакога ко му се супротстави; четврто, да се народноослободилачки покрет су-

протставља „покрету“ Драже Михаиловића и да према томе Дражин покрет треба да смрви народноослободилачки покрет, и пето, да пошто то већ не могу извршити старе политичке партије, једина снага која то може учинити, јесте покрет Драже Михаиловића.

Према томе, сасвим је природно, сасвим је разумљиво, да је Марковић потписао „апел“ којим се позива цео српски народ да помогне квислиншким властима, а тиме и окупатори, у уништавању народноослободилачког покрета српског народа. Такође је сасвим јасно да је изјава Марковића, да је „апел“ потписао из страха, само обичан изговор, помоћу кога он жели да избегне своју кривичну одговорност.

Истражни материјал такође садржи доказе, који се не могу оспорити, да су оптужени Марковић и Кумануди извршили и остала кривична дела, за које их терети ова оптужница. Поново ћемо цитирати Недића, да би се видело, колико је тачно оно што диспозитив каже о присним односима између Лазара Марковића и Недића. Милан Недић износи разговор између њега и Лазара Марковића приликом једног њиховог састанка овако:

„Том приликом разговарали смо о нашој политичкој ситуацији. Он ме је саветовао да је боље за мене, а и по општу ствар, да се образује коалициони кабинет од свих партија са мном као претседником. Све партије на ово пристају. Из његовог разговора закључио сам да би и он учествовао.“

Из ове кратке Недићеве изјаве види се, да се Лазар Марковић и после образовања Недићеве тзв. владе брину о ауторитету те квислиншке владе, да је Недића наговарао да образује коалициони кабинет од претставника бивших политичких странака, да би тиме подигао ауторитет квислиншке владе и да је чак Недићу говорио, да представници политичких странака на то пристају, - из чега се да закључити, да је Марковић у том смислу вршио консултовања са политичким партијама, јер иначе се не би могло схватити, како би он могао да каже Недићу да друге политичке личности пристају да уђу у квислиншку коалициону владу.

Дела изложена у III под 2а и б диспозитива ове оптужнице, за која су одговорни Марковић и Кумануди, доказују се њиховим признањем, а и другим доказним средствима које садржи иследни материјал. По тим делима види се да оптужени Марковић и Кумануди нису само помагали Недића него и Дражу Михаиловића. Непосредно пред ослобођење Београда, они, као иницијатори и организатори, стварају тзв. „Београдски претставнички одбор“, у који уводе претставнике организације Драже Михаиловића. Непосредно пред ослобођење Београда, они као Дражиног команданта Београда (који, паралелно са радом у „београдском претставничком одбору“, организује заједно са Велибором Јонићем и претставницима Недићевих војних и политичких формација одбрану Београда од Народноослободилачке војске и Црвене армије - у делу II диспозитива цитиран је исказ Јонићев о тој конференцији). Јасно је да између рада тзв. „београдског претставничког од-

бора" и рада Недићевих и Дражиних команданата у Београду постоји не само временска подударност и паралелност, него и чврста повезаност преко мајора Иве Павловића зв. Ђоке. Јасно је да и тзв. „београдски претставнички комитет" није имао никакав други циљ него онај који су имали Недић, Јонић, Мушицки, Бећаревић, генерали Јонић и Радовановић и мајор Ива Павловић зв. Ђока, а наиме: дограбити се власти у последњем моменту, удесити да краљ и влада дођу у Београд, спречити улазак Црвене армије и Народноослободилачке војске у Београд, објавити свету да је Београд од Немаца заузео Дража Михаиловић и на тај начин истовремено и зграбити власт и спасити од казне и уништења издајнике Дражу Михаиловића и Недића са свим њиховим сарадницима, а уништити народноослободилачки покрет уз помоћ стране интервенције. Било би сасвим неправилно ако би се рад Марковића и Куманудија на стварању тзв. „београдског претставничког одбора" и на састављању „меморандума" краљу Петру, избегличкој влади и савезничким владама, оцењивао без везе са радом Недића, Јонића, Мушицког, Иве Павловића зв. Ђоке и других који су спремали план за тобожње заузимање Београда. Рад једних и других нераздвојно је повезан и срачунат на исти циљ.

И кад се, у вези са тим околностима тај њихов рад оцењује, онда излази, да они морају да одговарају за дело сарадње са организацијом Драже Михаиловића у данима, када је та организација на основу споразума Недића и Михаиловића добијала хиљаде пушака, стотине хиљада метака, стотине милиона динара од Немаца и Недића. Јасно је да и тај њихов рад претставља такође саучештство у сарадњи са окупатором.

Оптужени Марковић, поред тога, за све време окупације имао је везу са Дражом Михаиловићем и са њим сарађивао одржавајући те везе преко разних личности. То је истрага утврдила као неоспорну чињеницу, а и сам Марковић признаје да је написао памфлет „Ново или старо". Истина он свој спас не назива памфлетом, али по лажима и клеветам које тај спис садржи, упереним против народноослободилачког покрета, сасвим оправдано може се том његовом спису дати назив памфлет. Раније је било цитирано неколико ставова из тога памфлета, а на овом главном јавном претресу он ће бити прочитан, па нема потребе да се овде цитирају све лажи и клевете, које тај памфлет садржи.

Оптужени Марковић је још извршио и дела, за која се оптужује у делу III тач. 2 диспозитива ове оптужнице. Он сам признаје да је написао брошуру „О Хрватима". Писањем те брошуре и њеним давањем другим лицима на читање, Марковић је извршио кривично дело расприривање шовинистичке мржње на националној основи и то у отежавајућим околностима у време рата и окупације. О карактеру ове брошуре није потребно много да говоримо. Довољно је само да цитирамо неколико ставова из те брошуре, па да се види њен злочиначки карактер. Ево неколико ставова:

„Намерами Је Да изложим улогу коју су Хрвати као народ, при томе свесно и намерно, одиграли и која улога ни мало не чини част хрватском народу....

Међутим, у априлу 1941 показао је хрватски народ сасвим друго лице. Ако се овај промењени став Хрвата посматра са гледишта југословенских закона, очигледно је да се он појављује као најгоре издајство....

Ни 27 март није у том погледу донео никакву промену. Када је злокобног дана завереничка влада Душана Симовића приграбила државну власт у своје руке, др. Мачек није уопште био у Београду него у Загребу. Јер .... да је Мачек одбио да учествује у једној влади која је стајала под командом генерала Симовића и чије су намере очигледно биле управљене на уплитање Југославије у рат, цела ова официрска, завереничка влада остала би у ваздуху

Са управо животињским бесом бацили су се Хрвати на незаштићено српско становништво .... па и лешеви пољских официра пронађених у Катинској шуми, ако се потврди тачност обавештења која долазе из немачких извора, претстављају маленкост у поређењу са најмање 600 хиљада невиних Срба, поубијаних на најзверскији начин у свим крајевима што их држе Хрвати.

Ја желим да још пластичније изразим и нагласим смртносно озбиљан карактер хрватске акције противу Срба ... и да је у тој акцији непосредно или посредно узео учешћа цео хрватски народ....

Када пак буде проведена потпуна истрага, тада ће ти страховити злочини хрватског народа у свој својој нечовечности и суровости бити изобличени. Ја говорим о злочинима Хрвата као народа, јер .... овде су по среди прави погроми који су изведени у свим деловима тзв. независне државе Хрватске, чији терет природно пада на целокупни хрватски народ ... Како се види при читању и прегледу моје књиге, ја сам преузео задатак да са жалосном судбином која је тешко погодила мој српски народ, упознам шире слојеве у Европи и у читавом свету ....

Хрвати су тим својим ниским злочиначким инстиктима изгубили право да се сматрају као народ. Они су пре једна хорда на коју би требало применити посебне мере и посебан поступак ...." (сви цитати из брошуре „О Хрватима и хрватском држању". Одговорност Хрвата за 27 март. Издаја према својој народној држави. Погроми против Срба).

Ни овим речима оптуженог Лазара Марковића није потребан никакав коментар. Треба само учинити напомену да је и у распиривању шовинистичке мржње на националној основи оптужени Марковић ишао потпуно стопама гебелсовске, недићевске и дражиновске пропаганде.

Данас, позван на одговорност, оптужени Марковић хоће да се одрекне тих својих списа. Пред истражним властима он изјављује

да је све то писао: и у брошури „О Хрватима" и у брошури „Ново или старо" зато што је био у заблуди. Међутим, и ово је само један покушај оптуженог Марковића да обмане како истражне власти тако и суд, да би избегао кривичну одговорност.

Као што се види из предњих цитата, оптужени Марковић је онако, као што је народноослободилачки покрет називао „усташко-бољшевичким" и позивао на његово уништење, - исто тако сва злочинства немачких слугу у Хрватској - Павелићевих усташа - приписивао хрватском народу, настојећи да код српског народа распири шовинистичку мржњу против хрватског народа.

И остала кривична дела за која се оптужује Лазар Марковић, такође су доказана његовим делимичним признањем и другим доказним средствима која садржи доказни материјал, па зато он мора пред судом и поднети пуну одговорност за сва та дела и искусити праведну и заслужену казну. Такође и оптужени Коста Кумануди за кривична дела, за која он одговара, мора поднети пуну одговорност и искусити заслужену казну.

Са највећом пажњом пратиће ток суђења широке народне масе наше земље. Пажљиво ће пратити ток суђења мајке и очеви чије су синове и кћери поубијали слуге окупатора заједно са немачко-фашистичким злочинцима. Пажљиво ће пратити ток суђења преживели борци који су проливали крв у борбама против немачко-фашистичких окупатора и наоружаних банди, које су организовали и водили домаће слуге окупатора. Пажљиво ће пратити ток суђења и они преживели људи и жене, младићи и девојке који су прошли кроз мучилишта Специјалне полиције, логоре Бањице и друга мучилишта широм наше земље. Пажљиво ће пратити суђење опљачкани људи, села и градови, којима су окупатори заједно са својим домаћим слугама односили из кућа све што се могло однећи остављајући их да гладују.

И сви ће они очекивати да суд ове издајнике и злочинце казни строгом и праведном казном.

Завршавајући, ја предлажем да суд, после свестраног испитивања оптужених и извођења свих доказа, изрекне онакву казну какву је сваки од оптужених заслужио према тежини својих кривичних дела, казну строгу и праведну, казну сурову и немилосрдну за оне који су вршили сурове злочине. Чинећи овај предлог ја само тумачим мисли и осећања наших народа.

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ

Заступник Војног тужиоца
ЈУГОСЛОВЕНСКЕ АРМИЈЕ
(Пуковник, Милош Минић)